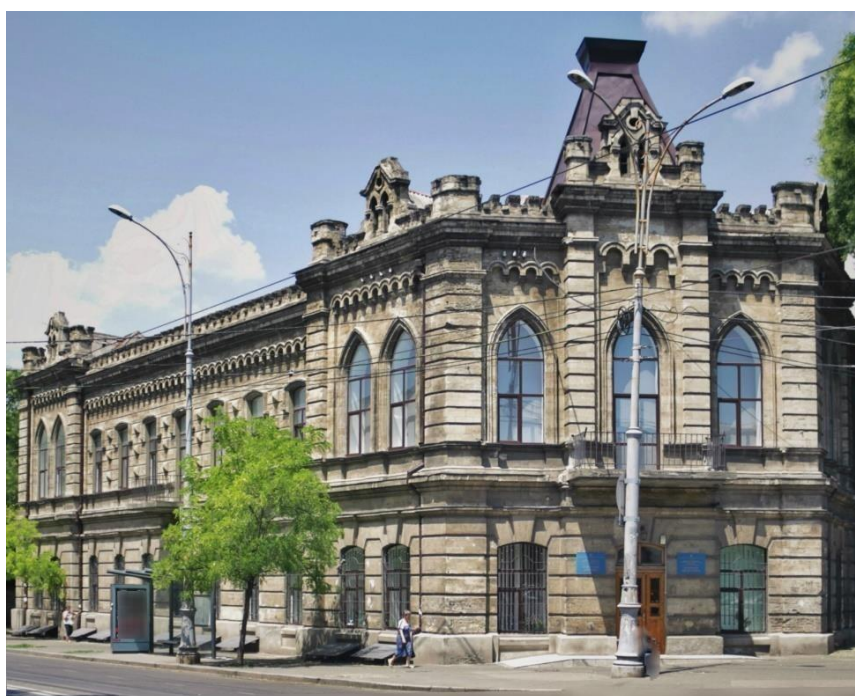

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

БІБЛІОТЕКА

**«БІБЛІОТЕКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)»**

**Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної
конференції**

**17 листопада 2022 року
м. Одеса**

Одеса – 2023

УДК 021:027.7(477.74)(043.2)

Упорядники: кандидат мистецтвознавства, директор бібліотеки О. П. Спасскова, зав. відділом бібліотеки І. В. Панченко, бібліограф 2-ї категорії О. А. Максим.

**Схвалено рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Протокол № 5 від 24.11.2022р.)**

Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листопада 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спасскова, І. В. Панченко, О. А. Максим. – Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. – 175 с.

Автори тез несуть особисту відповідальність за достовірність поданих матеріалів та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

Вступне слово

Восени 2022 року бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» виповнилося 100 років. За цей час ми пройшли довгий та складний шлях від книгозбірні до важливого та незамінного структурного підрозділу Університету Ушинського.

На честь цієї визначної дати 17 листопада 2022 року в бібліотеці Університету Ушинського відбулася Всеукраїнська науково-практична бібліотечна конференція «Бібліотека у сучасному інформаційному просторі : проблеми та перспективи».

На конференції було розглянуто широке коло питань щодо роботи наукових бібліотек України. З доповідями виступили співробітники Університету Ушинського, представники наукових бібліотек Одеси та інших міст України, а саме : Одеської національної наукової бібліотеки, Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки імені М. С. Грушевського, Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Національної наукової медичної бібліотеки України, Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки, бібліотеки Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова тощо.

Співробітники бібліотеки Університету Ушинського щиро дякують усім учасникам та гостям конференції. Зичимо всім натхнення, творчого настрою й успішного втілення найсміливіших задумів.

Олена Спасскова
кандидат мистецтвознавства,
директор бібліотеки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Олена Павлівна Спасскова,
кандидат мистецтвознавства, директор бібліотеки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

ШЛЯХ ДОВЖИНОЮ В 100 РОКІВ: ВІД КНИГОЗБІРНИ ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ ДО СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Ключові слова: бібліотека Університету Ушинського, фонди бібліотеки, комплектування фондів, приватні колекції, відновлення фондів.

Історія бібліотеки Університету Ушинського нерозривно пов'язана з розвитком та становленням педагогічної освіти півдня України. Це історія досягнень людей щиро відданих своїй справі, а саме підготовці майбутніх педагогів, сприянню науковим відкриттям, вихованню і підтримці творчої молоді.

Бібліотека розпочала свою діяльність восени 1922 року як книгозбірня Інституту Народної Освіти. Сам Інститут був заснований у серпні 1920 року. У зв'язку з загальною реформою вищих навчальних закладів України він був створений на базі Учительського інституту, Одеських вищих жіночих курсів, Фребелівського інституту та Новоросійського університету [4, с. 35].

Адміністративна та основна навчальна частина ІНО знаходилась у будинку колишньої 2-ї чоловічої гімназії по вул. Старопортофранківській, 26. Приміщення для бібліотеки виділили у цій же будівлі. Книгозбірня знаходилась на першому поверсі у правому крилі, де існував окремий вхід з вулиці.

Нажаль, дані про комплектування фонду бібліотеки ІНО та його кількість не збереглися. Можемо лише припускати, що до книгозбірні було частково передано літературу з тих навчальних закладів, які були об'єднані в новий інститут. Цей висновок ґрунтується на інформації з печаток у книгах фонду цінної та рідкісної літератури.

Майже 10 років ІНО був одним з основних вищих навчальних закладів України, який забезпечував країну кваліфікованими педагогами та вихователями. Інститут відіграв значну роль у ліквідації безграмотності на півдні країни, а бібліотека стала важливим джерелом інформації, головним завданням якого було забезпечення науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб студентів та викладачів ІНО.

Але час минув і вимоги до вищих навчальних закладів у державі суттєво змінилися. У серпні 1930 року Одеський ІНО було розформовано. На його базі було створено три ВНЗ: Фізико-хіміко-математичний інститут, Інститут професійної освіти та Інститут соціального виховання [3]. Завданням першого стала підготовка кадрів для вищої школи, а два інших зберегли своє попереднє призначення – забезпечення робфаків, шкіл, шкіл-інтернатів та дитсадків вчителями та вихователями.

У фонді бібліотеки досить часто зустрічаються підручники та книги з печатками всіх цих навчальних закладів. Тобто ми можемо сказати, що бібліотека продовжувала працювати на всі зазначені вище навчальні заклади, незважаючи на те, що офіційно вони були різними установами. Ці структурні утворення проіснували три роки. 10 липня 1933 року було прийнято рішення об'єднати їх у єдиний вищий навчальний заклад – Одеський державний педагогічний інститут [4, с. 46]. На той час ОДПІ складався з фізико-математичного, філологічного, історичного і хіміко-біологічного факультетів. Наповнення фонду бібліотеки велося згідно потребам факультетів. До 1941 року фонд бібліотеки нараховував близько 230 тис. примірників.

З початком вторгнення німецько-фашистських військ та їх румунських союзників постало питання евакуації ОДПІ. «У кінці червня 1941 року заступник ректора дав розпорядження відібрати 5-6 тис. книг для можливої евакуації інститута. Нами були відсортовані найцінніші та рідкісні підручники з історії, літературознавства, мовознавства, фізики, математики та географії» [1].

Першим етапом евакуації було місто Бердянськ, а згодом місто Майкоп (Росія), в якому інститут працював до серпня 1942 року. Другим етапом евакуації стало переміщення інституту та бібліотеки до міста Байрам-Алі (Туркменістан). На жаль, під час евакуації у місті Сухумі (Грузія), пароплав, на якому знаходились співробітники інституту, потрапив під бомбардування. Було втрачено майже весь архів, робочі документи та книжковий фонд.

Все, що привезли до Байрам-Алі – це була лише одна десята частина книжкового фонду, який вдалося врятувати з пароплава у Сухумі. За період роботи у Байрам-Алі, завдяки героїчним зусиллям співробітників нашої бібліотеки та активній допомозі співробітників бібліотек з інших міст (Ташкенту та Ашгабаду), книжковий фонд вдалося відновити. У квітні 1944 року, після визволення Одеси, почалася дорога до дому.

Майже за один рік вдалося відновити будівлю головного корпусу на вул. Старопортофранківська та поновити всю колишню структуру роботи інституту та бібліотеки [5, с. 68]. З евакуації нашими бібліотекарками було привезено близько 6 тис. книг для тих спеціальностей, що викладалися в Байрам-Алі на фізико-математичному,

філологічному, історичному та географічному факультетах. Третину зібрання бібліотеки склали книги з різних розділів математики, тому що саме фізико-математичний факультет був осередком інституту у воєнні та післявоєнні роки. Ці книги стали основою для відродження бібліотеки інституту.

Поповненню фонду в повоєнні роки дуже допомогла передача літератури з приватних бібліотек одеських учених – професорів Б. В. Варнеке і П. О. Потапова.

У 1945 р., після смерті професора Варнеке, його вдова Олена Сергіївна запропонувала інституту придбати особисту колекцію книг науковця. Загальна кількість книг із приватної колекції Б. В. Варнеке налічувала 3443 екз. Отже бібліотека отримала книги з історії культури та мистецтва, всесвітньої історії та історії України, археології, мовознавства, літературознавства та педагогіки.

Після смерті Потапова, у 1945 році, його книжкова колекція була також придбана бібліотекою інституту. Відповідно до каталогу ця колекція нараховує 545 друкованих одиниць. Вона повністю відповідає педагогічним та науковим інтересам власника, а саме – історії російської літератури, театру, проблемам слов'янського мовознавства.

У повоєнний час Одеський державний педагогічний інститут продовжив свій розвиток. У 1947 році був відкритий факультет фізичного виховання і спорту, на той час єдиний в Україні. Тому і фонд бібліотеки поповнився новими книгами, присвяченими проблемам фізичного виховання та спорту. Комплектація літературою відбувалася згідно з появою нових кафедр та нових предметів.

Трохи згодом, у 60-х роках, також було засновано декілька дуже важливих факультетів, а саме: факультет підготовки вчителів початкових класів – 1960 рік; художньо-графічний факультет – 1965 рік; музично-педагогічний – 1966 рік.

Важливим завданням стало формування колекції літератури з методики викладання фахових дисциплін на вище зазначених факультетах, бо такої літератури досі не існувало. Ця частина бібліотечного фонду формувалася за рахунок методичних посібників, що написали самі викладачі факультетів за перші п'ять років роботи [2, с. 103].

Згодом, факультет підготовки вчителів початкових класів, художньо-графічний та музично-педагогічний факультети отримали окремі приміщення. Тож було вирішено виділити галузеві відділи бібліотеки, які переїхали разом з факультетами. Це значно покращило умови зберігання книжкового фонду.

Отже бібліотека інституту стрімко розвивалася, а її фонди збільшувалися. Якщо у 1944 році, після повернення з евакуації, фонд бібліотеки становив лише 6000 книг, то вже на початок 60-х років він був збільшений до 300 тис. одиниць. Така чисельність фонду

утримувалась до 90-х років. Цього було більш ніж достатньо для забезпечення навчання студентів.

Вже у ХХІ ст. відбулась значуща подія у житті бібліотеки. У 2009 році відбувся переїзд у 2-х поверхову будівлю за адресою вул. Старопортофранківська, 36, де вільно розмістилися усі основні відділи: обслуговування, інформаційно-бібліографічний, комплектування та обробки документів. Підготовка і переїзд у нове приміщення, бажання зробити бібліотеку кращою, створити комфортні умови для читачів, впровадження новітніх технологій – згуртувало колектив і стало запорукою успіху бібліотеки.

Отже, за 100 років свого існування бібліотека пройшла довгий та складний шлях від книгозбірні до важливого та незамінного структурного підрозділу Університету Ушинського. Основним напрямком діяльності стало її перетворення зі звичайного книгосховища на науковий, культурно-освітній та інформаційний хаб. Цей напрямок залишається найважливішим і на сучасному етапі нашої роботи.

Для забезпечення ефективної підтримки навчального, наукового і виховного процесів університету, його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг діяльність бібліотеки базується на розширенні бібліотечно-інформаційних послуг, удосконаленні традиційних і впровадженні нових форм і методів роботи.

Література

1. Бібліотека Університету Ушинського в часи Другої світової війни. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/index.php/home/podiji/885-biblioteka-universitetu-ushinskogo-v-chasi-drugoji-svitovoji-vijni>
2. Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Одеська область / за ред.: В. Г. Кремень, О. Я. Чебикін. Київ : Знання України, 2012. 319 с.
3. Історія Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. ХІХ–ХХІ століття. URL : <https://pdpu.edu.ua/istoriia>
4. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. 1817-2007 : іст. поступ, сучасність, майбутнє / за ред.: О. Я. Чебикін, І. А. Болдирев, А. О. Добролюбський та ін. Одеса : Фаворит, 2007. 240 с.
5. Это было недавно, это было давно... : ЮГПУ им. К. Д. Ушинского в воспоминаниях / сост. И. А. Болдырев. Одесса : Друк, 2006. 184 с.

Валентина Василівна Візнюк,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри дошкільної педагогіки
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА ЯК ОСЕРЕДОК ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

***Ключові слова:** діджиталізація освітнього процесу, освітньо-наукова діяльність університету, цифрові технології, форми і методи роботи, електронний каталог, репозитарій, оцифрування книг, бібліотечні послуги.*

Нині організація освітнього процесу стрімко трансформується відповідно до суспільних потреб і вимог сьогодення, що пов'язано із пандемією COVID-19 та повномасштабною війною в Україні. Безумовно, якісний процес підготовки майбутніх фахівців стає можливим лише із використанням цифрових технологій. Отже, все це суттєво загострює необхідність діджиталізації освітнього процесу і організації дистанційного навчання в синхронному та в асинхронному форматі.

Необхідно зазначити, що інформаційно-ресурсний супровід підготовки майбутніх фахівців в закладах вищої освіти здійснює університетська бібліотека. Діджиталізація інформаційно-бібліотечного процесу є важливою умовою забезпечення реалізації якісної наукової і освітньої діяльності університету.

У 2022 році бібліотека Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського відзначає своє 100-річчя. Необхідно зазначити, що нині університетська бібліотека є новітнім багатофункціональним простором та осередком діджиталізації освітнього процесу Університету Ушинського. Основна діяльність бібліотеки спрямована на здійснення інформаційної підтримки освіти та досліджень, а для академічної спільноти вона є культурним, освітньо-науковим інформаційним центром.

Загалом, процес діджиталізації освітнього процесу полягає у впровадженні цифрових технологій на всіх рівнях та під час різних форм навчання, що дозволяє адаптувати процес підготовки фахівців до реальних потреб суспільства.

Термін «діджиталізація» розуміється вченими як використання технологій у різних сферах діяльності. Окс Т., Ріман А. трактують поняття «діджиталізація» – як інтеграцію цифрових технологій в повсякденне життя шляхом перетворення в цифровий формат

усього, що підлягає діджиталізації [1].

Діджиталізацію освітнього процесу розуміють як трансформацію освітнього процесу та його елементів, з одного боку, і цифрових технологій і засобів, які використовуються в закладі вищої освіти, з іншого [2]. Зазвичай, цифрові (діджитал) технології дозволяють освітній процес зробити більш мобільним, інтегрованим та індивідуальним.

Нині бібліотека Університету Ушинського впроваджує новітні діджитал форми і методи роботи. Співробітники бібліотеки Університету Ушинського активно здійснюють інформаційно-бібліотечний супровід освітнього і наукового процесів засобами цифрових технологій, та цим самим створюють сучасний осередок діджиталізації в Університеті Ушинського.

Основною цифровою підтримкою в університетській бібліотеці для забезпечення процесу якісної підготовки майбутнього фахівця є : електронний каталог, репозитарій, оцифрування ціннісної і рідкої книги, онлайн-послуги бібліотекарів (довідки, консультації, екскурсії тощо).

Електронний каталог Unilib (<https://unilib.library.pdpu.edu.ua>), з онлайн-доступом на сайті бібліотеки 24/7, відображає наявний бібліотечний фонд з 2004 року. Каталог постійно наповнюється бібліотечними описами не тільки нових надходжень, а й поступово здійснюється опис активного книжкового фонду. Нині електронний каталог відображає описи більше 70% фонду, бібліотекарі здійснюють опис видань за розділами та за інвентарними книгами. Вся література в читальній залі та більшість активної літератури абонементу мають штрихкод, що суттєво спрощує пошук книги. Вимогою сьогодення стало створення мобільної версії електронного каталогу, яка значною пришвидшує завантаження пошукових запитів та робить його зручним для використання із смартфонів.

Потребою сьогодення для студентів і науковців стало негайне створення і наповнення у 2018 році репозитарію (електронного архіву) академічних текстів. Бібліотека Університету Ушинського адмініструє і наповнює репозитарій повнотекстовими файлами, нині завантажено більше 15500. Таким чином, доступ до дисертацій, періодичних видань, наукових і навчально-методичних видань кафедр є наявний цілодобово через сайт <http://dspace.pdpu.edu.ua>. Вчені університету розміщують власні наукові доробки для покращення освітнього процесу і збільшення цитування. Бібліотекарі щомісяця публікують в соціальних мережах ТОП-10 найбільш завантажуваних файлів, що додатково мотивує викладачів до розміщення своїх праць у відкритому доступі.

Популяризація і збереження бібліотечного фонду відбувається шляхом оцифрування

цінної та рідкісної книги за допомогою книжкового сканеру, який здійснює фото книги зверху без пошкодження сторінок. Оцифровані книги в форматі PDF завантажуються на сайт бібліотеки у розділ рідкісна та ціннісна книга. Зазвичай, оцифрування книги відбувається за планом до пам'ятних дат і подій, однак іноді книги переводяться в цифровий формат на запити користувачів, за умови якщо не порушується авторське право. В експозиції цінної та рідкісної книги біля оцифрованих видань є QR-коди із доступом до повних текстів.

Традиційним інформаційним ресурсом для освітнього і наукового процесів є веб-сайт (<https://library.pdpu.edu.ua>) і соціальні мережі бібліотеки Університету Ушинського. Бібліотекарі постійно наповнюють сайт віртуальними виставками і статтями, готують інтерактивні інфографіки, бюлетні, методичні матеріали із медіаграмотності, академічної доброчесності, наукометрії тощо.

Діджиталізація освітнього процесу передбачає й переведення основних послуг бібліотеки в цифровий формат. Нині користувачі бібліотеки можуть на сайті оформити запит щодо отримання шифру УДК на наукову працю, замовити оформлення списку літератури за міжнародними стандартами, перевірити роботу на наявність текстових запозичень тощо.

В Університеті Ушинського діджитал технології застосовуються для підтримки політики академічної доброчесності, а саме письмові академічні роботи перевіряються спеціальною програмою для порівняння тестів. Бібліотека Університету Ушинського є адміністратором таких спеціальних програм. Цей процес вимагає від бібліотекарів надання консультацій для студентів і наукових керівників щодо правильності цитування, оформлення посилань на першоджерела та інтерпретації звітів подібності.

Нині для бібліотекарів звичним є проведення онлайн-екскурсій та семінарів із різних тематик для студентів і викладачів синхронному форматі із використанням відеозв'язку.

Таким чином, незважаючи на те, що дуже швидкий рух технологій та динамічні потреби користувачів перетворюють основні бібліотечні послуги в цифровий формат, відмітимо, що в цих умовах діджитал-технології не замінюють бібліотекаря, а тільки його доповнюють.

Отже, нині 100-річна бібліотека Університету Ушинського є не тільки важливою діджитал-ланкою для освітньо-наукової діяльності університету, а й стає культурним осередком для студентських заходів із відкритими фондами і привітливими бібліотекарями.

Підсумовуючи, відмітимо, що фахівці бібліотеки щодня завдяки своїй наполегливій праці, єднаючи минуле і майбутнє, створюють нову реальність в освіті сьогодення.

Література

1. Ochs T., Riemann U. A. IT Strategy Follows Digitalization. Encyclopedia of Information Science and Technology, Fourth Edition. Hershey, PA: IGI Global, 2018. DOI:10.4018/978-1-5225-2255-3.ch075
2. Харківський В. С. Діджиталізація освітнього процесу в закладах післядипломної медичної освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2020. № 67. С. 130–136.

Олег Борисович Дьомін,
доктор історичних наук, професор,
завідувач сектору науково-дослідницької роботи
Одеська національна наукова бібліотека
м. Одеса

СПЕЦИФІКА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ В НАУКОВИХ БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ (1991 – 2015 рр.)

Ключові слова: науково-дослідна робота, бібліотеки, книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

З 1992 р. розгорнулись широкомасштабні процеси переформатування мережі українських бібліотек. Це сприяло перегляду ряду позицій радянського бібліотекознавства і поступовому створенню національної системи книгознавства, бібліотекознавства і бібліографії. Відбувались зміни й у сфері науково-дослідної роботи бібліотек, вже частково проаналізовані в публікаціях українських бібліотечних фахівців.

В останнє десятиліття ХХ ст. основний акцент робився на організаційних заходах, пов'язаних із науково-дослідною роботою. Бралась до уваги, насамперед, проведені міжнародні та Всеукраїнські науково-практичні конференції, семінари, «круглі столи», підготовлені доповіді, видані збірники матеріалів конференцій та наукових праць. На перший план висувалось наукове обґрунтування перебудови структури підготовки національних бібліотечних кадрів, викладання професійних дисциплін. В кінці ХХ ст. відбулось розмежування функцій між науково-дослідною роботою і науково-методичною роботою. Тоді до другої перейшла більша частина заходів організаційного характеру.

В контексті такого поступового переосмислення помітним бібліотекознавчим явищем стала підготовка науково-дослідним відділом Національної парламентської бібліотеки України п'ятирічних аналітичних видань під назвою «Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства». Перша книга, в двох частинах серії (хоча вони не нумеровані), з'явилась в 2003 – 2004 рр. Остання – четверта вийшла в 2019 р. В загальну назву «Оглядів...» упорядники вносили невеликі корегування, але сутність залишалась майже незмінною. Так, зникло слово «наукових», залишилось саме слово «бібліотек», засвідчивши поширення наукового бібліотекознавства на усі без винятку бібліотеки. В останньому виданні взагалі виключили із назви терміни «бібліотекознавство, бібліографознавство і основи книгознавства», підпорядкувавши їх усім можливим науково-дослідним напрямом.

З першого видання матеріал був згрупований, за словами упорядників, у шести розділах. Проте, скоріше мова йде про редакторський розподіл, бо в подальшому, ніби виправдовуючись на критику, вони ж зазначали, «що групування має умовний характер, оскільки більшість із цих розвідок вирізняються комплексним, багатоаспектним підходом до вивчення тих чи інших питань та проблем бібліотечної справи». Отож, теми, обрані упорядниками, розташовувалися в наступному порядку: 1) Бібліотека в нових соціальних умовах; 2) Читач – основний об'єкт соціологічних досліджень; 3) Бібліотечні ресурси (книговидання, фонди і каталоги, бібліографія); 4) Використання нових інформаційних технологій; 5) Бібліотечна професія. Освіта; 6) Історія бібліотечної справи і бібліографії в Україні.

Так само, як і у загальній назві, в назвах тем відбувались певні корегування. Здається, найбільш значуща поправка була внесена в третій випуск 2014 р., коли замість «читача» з'явився у назві другої теми «користувач». Внутрішня структура безпосередньо в самих темах-розділах також поступово зазнавала змін, але зі збереженням основи. Спочатку вона складалась із реферативної частини різноманітних за темами досліджень обласних універсальних наукових бібліотек, переліку із короткою анотацією дисертаційних досліджень і списку літератури по темам. Тільки одна, третя тема, мала п'ять підрозділів, але вже в третьому випуску з'явилось 29 підрозділів. Тобто еволюція структури відповідала тлумаченням упорядників про умовність тем і, одночасно, про їх багатоаспектність. Нарешті, в останньому випуску відбулись більш значущі зміни – з'явилась сьома тема «Книгознавство та історія книги» і число підрозділів збільшилось до 38.

Видання отримало загалом позитивну оцінку рецензентів. Зокрема, проф. М. Слободяник відмітив, що «Огляд...» має значну цінність для користувачів і «займе гідне місце в історіографії бібліотечної науки». Проте ці видання мають і великий джерелознавчий потенціал. Використовуючи матеріали «Оглядів» саме як джерело та застосовуючи біометричний інструментарій в даній роботі робиться спроба показати розвиток науково-дослідної роботи бібліотечної спільноти України, але тільки в обласному масштабі, не торкаючись науково-дослідної роботи столичних структур.

З огляду на вищесказане, бібліометричний аналіз застосовувався до перших трьох видань, що охоплювали 1996 – 2010 рр., зважаючи на однотипність їх внутрішньої структури. В них представлено більше 2150 бібліографічних одиниць за усіма шести темами. Подібна вибірка чисельно репрезентативна, спирається на залученні майже усіх основних публікацій із провідних українських бібліотекознавчих журналів, матеріалів конференцій, відображенні усіх дисертаційних робіт, вчених праць вищих навчальних закладів бібліотечного спрямування, тематичних збірників, майже усіх підручників, посібників і, частково, учбово-методичних матеріалів із бібліотекознавства, бібліографознавства та основ книгознавства. Певні можливі авторські помилки за підрахунками, які проводились за публікаціями в п'ятирічних відрізках часу, мають скоріше, суб'єктивний характер (сім – дев'ять областей і центральних бібліотек лише частково надавали матеріали, автор доповіді міг віднести ту чи іншу публікацію до інших областей, не всі прізвища авторів мають конкретний зв'язок із своєю областю, допущено зрівняння монографій і підручників із статтями тощо). Проте бібліометричні підрахунки дозволяють перевести кількісні показники в якісні та говорити про реальність і достовірність виявлених тенденцій.

Насамперед, за п'ятнадцять років відбулось переміщення наукової публікаційної активності із центру до периферії, із столиці до областей із акцентом на обласні центри. За 1996 – 2000 рр. області дали 36,2% публікацій, за 2001 – 2005 рр. – 39,3%, за 2006 – 2010 рр. – 54,3%. Проте за п'ятнадцять років середня величина менше половини – 43,3%. Тобто, перевага за столицею залишалась. Столичні публікації спеціально не розглядались, але наочно спостерігається суттєве переважання спеціальних бібліотечних журнальних статей.

Вкрай нерівномірно виглядає бібліотекознавче представництво областей. Жодна публікація не пов'язується із Київською областю. Присутність інших областей в науково-дослідному бібліотечному просторі периферійної України вкрай нерівномірна – від 0,1% (Чернівецька область) до 41,8% (Харківська область). Усі області можна умовно розділити на чотири групи. В першу входить тільки одна Харківська область. Другу складають

Львівська, Одеська, Рівненська і Миколаївська області (від 9,66% до 4,1%). Причому, Львівську і Одеську області розділяє усього 0,02%. Третя група включає Крим, Чернігівську, Дніпропетровську, Вінницьку, Хмельницьку, Донецьку, Тернопільську області (від 3,2% до 2,1%). Інші області, з показниками 1,2% - 0,1%, відносяться до четвертої групи. Таким чином, абсолютно лідерські позиції серед областей займала Харківська область. Така ж картина спостерігається і у розподілі областей по темам. Харківська область займала перші міста у всіх темах впродовж і п'ятирічок, і за 15 років. За друге місце і в часових, і в тематичних вимірах йшла боротьба між Львівською і Одеською областями.

Ситуація із розподілом областей по темам виглядає наступним чином : першість однозначно веде шоста тема «Історія бібліотечної справи». В ній приймали участь практично щорічно 19 областей. На другому місці знаходилась тема № 3 «Бібліотечний ресурс» із середнім показником 10 областей. Далі послідовно йдуть № 4 «Використання нових інформаційних технологій», № 5 «Бібліотечна професія», № 2 «Читач – основний об'єкт», № 1 «Бібліотека в нових соціальних умовах». Однозначне бачення подає тема № 5 «Бібліотечна професія. Освіта». В ній представлені ті області, в яких існували вищі навчальні заклади бібліотечного профілю (не враховуючи Київ) : Харків, Миколаїв, Рівне при поодиноких публікаціях інших областей.

Таким чином, попередній аналіз матеріалів «Оглядів...» дозволяє показати наявні тенденції науково-дослідної роботи в областях України, рівень та співвідношення тематик та напрямів роботи бібліотечних науковців України, визначити перспективні напрями подальших досліджень та засвідчити значний джерелознавчий потенціал «Оглядів...».

Література

1. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 1996–2000 рр. Ч. 1 / уклад. : Т. Богуш та ін. Київ : Нац. парламент. б-ка України, 2003. 122 с.

2. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 1996–2000 рр. Ч. 2 / уклад. : Т. Богуш та ін. Київ : Нац. парламент. б-ка України, 2004. 115 с.

3. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ

книгознавства за 2001–2005 роки / уклад. : Т Богуш. Київ : Нац. парламент. б-ка України, 2009. 231 с.

4. Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та вищих навчальних закладів культури України в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 2006-2010 роки / уклад. : Л. Любаренко та ін. Київ : Нац. парлам. б-ка України, 2014. 263 с. URL : <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=8844>

5. Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти сфери культури України за 2011–2015 рр. / редкол : Л. Любаренко, Ю. Новальська, О. Мастіпан та ін. Київ : Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого, 2019. 296 с.

Валентина Степанівна Білоус,
директор бібліотеки,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця

**БІБЛІОТЕКА ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО : ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ
СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ МАЙБУТНЬОГО**

Ключові слова: історія бібліотеки, бібліотечне краєзнавство, методи вивчення історії, дослідження історії бібліотеки, бібліотека Вінницького педагогічного університету.

Бібліотеки з давніх-давен були й залишаються найціннішими скарбницями духовних багатств людини, що поєднують минуле, сучасне і майбутнє, ознакою культури та цивілізованості суспільства, найціннішими скарбницями духовних багатств людини. Однак, історія бібліотек закладів вищої освіти є одним із малодосліджених питань. У зв'язку з цим, важливе значення має вивчення історії бібліотечної справи загалом та окремо взятої бібліотеки, що є важливою складовою бібліотечного краєзнавства і сприяє популяризації бібліотеки. Серед вітчизняних науковців-істориків, краєзнавців та фахівців бібліотечної справи, які вивчають питання історії освітянських бібліотек на Поділлі – О. Айвазян, В. Білоус, Я. Верменич, Л. Дитинник, Т. Кароєва, Г. Касьянов, Л. Новохатько.

А. Полішук, В. Прокопчук та інші. Бібліотеки навчальних закладів Подільської губернії на початку ХХ ст., до складу якої входило і повітове місто Вінниця, були майже єдиним джерелом знань для переважної більшості населення, мали вагомим значення для забезпечення інформаційних потреб студентів та викладачів навчального закладу. На Поділлі існувала розгалужена мережа навчальних закладів із бібліотеками при них, які ділилися на фундаментальні та учнівські, що сприяло збереженню фонду, його диференціації та керуванню читанням [1, с. 128].

1912 року у місті Вінниця відкрито учительський інститут. Відповідно до вимог Міністерства народної освіти Російської імперії до складу навчального закладу мала входити бібліотека. І хоча формування бібліотеки розпочалося вже з перших днів становлення навчального закладу, роком заснування бібліотеки прийнято вважати 1913-й – наступний після відкриття учительського інституту. У зв'язку з реорганізацією навчального закладу змінювалася і назва бібліотеки: 1920 р. – бібліотека інституту народної освіти, 1930 р. – бібліотека інституту соціального виховання, 1933 р. – бібліотека педагогічного інституту. Сучасна назва існує з 1998 р. Досліджуючи історію університетської бібліотеки, безпосередньо пов'язували її з історією університету. Історія бібліотеки, як і власне навчального закладу, вмістили багато подій: революції, війни, повоєнні відбудови, голодомор, зміни державного устрою та керівництва навчального закладу, економічні кризи тощо. Історичний період, політика держави, керівники навчального закладу, викладачі та студенти мали безпосередній вплив на становлення освітянської бібліотеки.

Бібліотекою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського гідно пройдено шлях у вже майже 110 років. Зберігаючи традиції попередніх поколінь, змінюючи пріоритети бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування, бібліотека виконує свою основну місію : сприяння закладу вищої освіти у виконанні навчально-виховного процесу та науково-дослідницькій роботи. Працею багатьох поколінь бібліотекарів досягнуто значних успіхів в інформаційному забезпеченні фахівців освітянської галузі, впровадженні новітніх технологій. Ваговим приводом для осмислення вікового досвіду, визначення стратегії та перспектив подальшого розвитку є ювілеї бібліотеки. Саме ювілеї бібліотеки спонукають до вивчення її історії, систематизації накопиченого досвіду та відображення діяльності книгозбірні у виданнях, публікаціях на сторінках фахових видань та наукових збірниках – науково-краєзнавчому дослідженні [2] та науково-літературне есе [4]. Основне завдання видань – використовуючи метод усної історії, донести до сучасників розповідь про діяльність університетської бібліотеки, її становлення та розбудову, розповісти про роботу

багатьох поколінь бібліотекарів, показати досягнення університетської бібліотеки та перспективи подальшого розвитку. У краєзнавчих літературно-історичних нарисах представлені важливі моменти життя бібліотеки у контексті історії держави, освіти, університету та бібліотечної справи, відображені тенденції розвитку, проблеми і перспективи університетської бібліотеки. Підтримуючи імідж та формуючи модель сучасної бібліотеки ЗВО, персонал бібліотеки займає активну позицію у створенні єдиного інтерактивного інформаційного середовища, центру навчального, наукового та соціального життя університету і пропонує ряд нових бібліотечних послуг та продуктів, є надійним партнером наукового працівника університету, сприяє підвищенню значимості бібліотеки та рейтингу закладу освіти.

Інноваційні перетворення у змісті, формах та методах діяльності бібліотеки впливають на покращення наукової діяльності навчального закладу, приносять помітні соціально значимі результати, підвищують рейтинг університету. Стратегія діяльності бібліотеки вбачається у напрямі бібліометричного аналізу системи документальних комунікацій університету, створенні передумов для представлення науковців у міжнародних реферативних базах і пошукових системах, сприянні впровадженню наукових періодичних видань до міжнародних баз даних тощо.

Актуальною потребою часу і необхідністю сьогодення та майбутнього є проєктна діяльність бібліотеки, що є умовою інноваційного розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів. Бібліотека реалізує краєзнавчий проєкт «Є імена, які талантом сяють...», розповідаючи про випускників – гордість нашого університету. 2020 р. започатковано Інтернет-проєкт «Наукометричні портрети вчених університету». Мета проєкту акумулювати на окремій сторінці сайту бібліотеки та зробити доступною для наукової спільноти комплексну інформацію про наукову діяльність університету, в цілому та науковців, зокрема. Важливим напрямом діяльності бібліотеки є реалізація проєкту – «Бібліотека без меж. Інклюзивна бібліотека».

Підкреслю, що у складних реаліях останніх років (в умовах дії обмежувальних заходів, введених з метою недопущення поширення коронавірусної інфекції, війни з російським агресором), книгозбірня визначила своїм пріоритетом діяльності зберегти уполі впливу своїх користувачів, максимально забезпечуючи їхні інформаційні запити, використовуючи дистанційну форму роботи. Бібліотека прагне залишатися надійним інформаційним центром, якому довіряють і де завжди можна отримати релевантну, оперативну, цінну інформацію та великий перелік різноманітних послуг. Важливо зберегти, а можливо і зміцнити цю довіру, перенести при цьому комунікацію з користувачами й між

самими бібліотекарями в цифровий простір, використовуючи широкий набір інструментів взаємодії та новітніх технологій. Співробітники бібліотеки долучаються до університетських онлайн заходів, проводять віртуальні екскурсії бібліотекою для студентів, беруть участь у конференціях з педагогічної практики, у днях академічної доброчесності. Також надається онлайн-послуга з присвоєння публікаціям вчених університету класифікаційних індексів за таблицями УДК та авторських знаків, забезпечується дистанційна перевірка на плагіат академічних текстів студентів, надаються індивідуальні консультації з питань формування та наповнення наукометричних ресурсів, додаються публікації до Інституційного репозитарію. На сайті, у соціальних мережах бібліотекарі пропонують віртуальні книжкові виставки, буктрейлери, рекомендаційні списки літератури тощо. Серед онлайн-послуг бібліотеки – доступ на сайті до бібліографічних і фактографічних даних, інформування і зворотний зв'язок з користувачами через соціальні мережі, електронну пошту, гостьову книгу тощо.

Війна в Україні перекреслила багато наших планів. Та бібліотека не припинила свою діяльність, а згуртувалась та мобілізувала всі наявні ресурси задля надання інформаційної, волонтерської, соціальної та психологічної підтримки тим, хто цього потребує. Освітнянські бібліотеки широко застосовують інформаційно-комунікаційні технології і докладають певних зусиль для забезпечення користувачам вільного та оперативного доступу до ресурсів» [6, с. 39]. В умовах воєнного стану працівники бібліотеки продовжують підвищувати професійний рівень, брати участь у науково-практичних Інтернет-конференціях та семінарах. З перших днів війни та оголошеного в Україні воєнного стану бібліотека визначила одним із своїх завдань волонтерську допомогу Збройним силам України, Територіальній обороні та переселенцям, активно виявила свою громадянську та людську позицію. Кожен робить свою справу задля перемоги! У кожного своя мотивація і у всіх разом вона одна – перемогти! Перед працівниками бібліотеки стоять високі вимоги. Ми повинні бути готовими до будь-яких викликів та ризиків, «до виживання та досягнення успіху в різних сценаріях часів драматичних невідомостей» [5]. У кожній бібліотеці є майбутнє, яке вбачається у гармонійному поєднанні традицій та інновацій. Споглядаючи минуле, ми дивимося у майбутнє, яке надихає нас, вселяє віру у наступні звернення, повнить душу відчуттям причетності до потрібного, важливого, вічного. Народ живе доти, доки пам'ятає свою історію, а книги і бібліотеки вічні, як вічне прагнення до знань [3, с. 5].

Література

1. Айвазян О. Б. Бібліотеки освітянських закладів Подільського єпархіального відомства другої половини XIX – початку XX століття. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 123–134.
2. Білоус В. С. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті (до 100-річного ювілею) : науково-краєзнавче дослідження. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. 102 с.
3. Білоус В. С. Дослідження історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – складова бібліотечного краєзнавства бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : III Науково-практична інтернет-конференція (Харків, 22-29 жовтня 2018 р.). Харків : НБ ХНМУ, 2018. С. 1–7.
4. Білоус В. С., Король В. П. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в особах (до 105-річного ювілею) : науково-літературне есе. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2018. 94 с.
5. Колесникова Т. О., Організація віддаленої роботи колективів бібліотек університетів України за часів драматичних невідомостей : препринт. 2021 р. URL : <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/11914>
6. Хемчян І., Соколовська Н. Освітянські бібліотеки України в соціальних мережах. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 8. С. 39–43. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21

Олена Іванівна Вощенко,
доктор філософії з філології,
науковий співробітник
Національна бібліотека України імені В. Вернадського
м. Київ

Е-КОЛЕКЦІЇ В Е-БІБЛІОТЕЦІ «УКРАЇНІКА» НБУ ІМЕНІ В. ВЕРНАДСЬКОГО : ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Ключові слова: електронний ресурс, електронна бібліотека «Україніка», тематичний доступ, система предметних рубрик, електронна колекція «Репресована література».

Епоха інформаційного суспільства підвищує вимоги до ефективності бібліотек, але й забезпечує їх спектром нових інструментів, аби відповідати цим вимогам. Уже кілька десятиліть як недостатньо одного лише збереження та наукового дослідження фондів або книговидачі. Щоб не програти у конкуренції із всесвітньою мережею, доцільно інтегрувати в неї бібліотечні фонди – у вигляді ексклюзивного, вартісного, якісно систематизованого та науково описаного контенту. Переваги останнього над хаотичним звалищем інформації в інтернеті, яке користувачеві доводиться аналізувати самотужки – очевидні. Тому є вагомими підстави стверджувати, що майбутнє бібліотек – за цифровою гуманітаристикою, зокрема за електронними ресурсами.

Одним із таких є фундаментальна електронна бібліотека «Україніка» НБУВ [1], що позиціонується як «національний ресурс документальної пам'яті» [2]. Він представляє повнотекстові книги, рукописи, періодику, ноти, карти, дотичні до будь-якого з аспектів розвитку України в минулому та сьогодні – незалежно від періоду, країни й мови видання та національності / громадянства / підданства автора, а також реєстр вебресурсів наукових установ і культурних закладів, які досліджують українознавчу тематику.

У 2014–2015 роках висунув ініціативу створення та обґрунтував концепцію е-бібліотеки «Україніка» тодішній генеральний директор НБУВ, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук Володимир Попик [3], [4]. Структуру та інтерфейс е-бібліотеки, тематичну навігацію та семантичні гіпертекстові зв'язки між її елементами розробила доктор наук із соціальних комунікацій, професор Катерина Лобузінa [5]. Вона ж здійснює технологічне забезпечення ресурсу. Після розробки, додавання кількох тисяч

документів, їх систематизації та атрибуції е-бібліотека «Україніка» була запущена для користувачів на порталі НБУВ у 2018 році – до сторіччя заснування бібліотеки. Наповненням та супроводом ресурсу займаються працівники відділу інформаційно-комунікаційних технологій.

Електронна бібліотека «Україніка» – це інформаційна система, що складається з організаційно-технічних засобів для збереження і опрацювання інформації, навігаційної надбудови для упорядкування процесу пошуку та власне сукупності електронних колекцій [6, с. 3]. Останні поповнюються трьома шляхами : 1) з відкритих джерел; 2) через оцифрування з фондів НБУВ; 2) завдяки співпраці з авторами – оцифруванню їхніх видань за запитом чи долученню їх у форматі PDF-файлів, наданих самими авторами.

Проте головний виклик для наукової бібліотеки – не просто створити зібрання е-документів, а організувати для нього максимально зручні навігацію та тематичний доступ. Їх забезпечує тематичне навігаційне дерево («дерево знань») та система пов'язаних предметних рубрик (довідок).

Тематичне навігаційне дерево («дерево знань») розроблене на основі рубрикатора НБУВ і складається з низки тематичних блоків відповідно до галузей людського знання : «Біографістика», «Українська соціологія та українознавство», «Етнографія», «Красназнавство», «Спеціальні історичні дисципліни», «Історія України» та ін. [5].

Система предметних рубрик (довідок) створює довкола е-документа своєрідну «інформаційну павутину» з багатьма точками доступу, розширює рамки користувацького пошуку. Предметна рубрика – це власне довідка, яка детальніше розкриває пов'язані з е-документом аспекти. Перший аспект – команда, яка створила друкований примірник, пізніше оцифрований та доданий до е-бібліотеки: а) персоналії автора та співавтора, упорядника, редактора, перекладача, художника тощо; б) установа / установи, відповідальна за підготовку та друк. Перший аспект розкривають ряди рубрик під назвою «Персоналії» та «Установи», рідше – «Організації» та «Органи державної влади». Другий аспект – зміст документа. Інструментом для його категоризації можуть бути всі ряди предметних рубрик : «Держави», «Населені пункти», «Історичні події», «Географічні об'єкти», «Мистецтво», «Мови», «Народи» й решта. Більшість із них поділяються на підрубрики. Зміст е-документа фактично будь-якої тематики, крім вузькогалузевої, можна розкрити за допомогою різнопланових предметних рубрик. Цей підхід має кілька переваг для користувача : а) не потрібно навіть відкривати PDF е-документа, щоб визначити його релевантність своєму запиту на інформацію; а) можливість скористатися знаннями фахівця – працівника бібліотеки, який заповнює ці рубрики; в) сконденсовані, найбільш релевантні

дані (тоді як гугл надає розпорошену інформаційну картину), дібрані експертом, та доступ до них за значно меншу кількість кліків (проміжні операції здійснює працівник бібліотеки, а користувач отримує остаточний результат).

Для впорядкування великого масиву літератури в «Україніці» наразі створено 25 е-колекцій – від козацьких літописів, Біблій, Євангелій (йдеться про стародруки) та «Кобзарів» до календарів та постанов робітничо-селянського уряду, персональних меморіальних колекцій Володимира Вернадського та Агатангела Кримського. Переважна більшість повністю або частково складаються з оцифрованих документів з фондів НБУВ – як-от колекція кужбушків («тренувальних» малюнків учнів іконописної майстерні Києво-Печерської лаври), літературної періодики доби українізації, «Сковородіана» та ін. Одна з найновіших е-колекцій – «Репресована література». Вона представляє україніку, що до 1990 року перебувала в колишньому фонді спеціального зберігання при НБУВ. Перш ніж потрапити до цієї е-колекції, видання проходять ретрокаталогізацію, деякі – ретроінвентаризацію, потім відбір на оцифрування (визначення пріоритетності, відсорткування дублетів та перевидань), власне оцифрування й нарешті опрацювання в межах е-бібліотеки «Україніка» – рубрикацію елементів колекції за хронологією та жанром, анотування, атрибуцію предметними рубриками (довідками). Для першочергових опрацювання та оцифрування обрано художню літературу, оскільки цей тематичний блок містить цінні артефакти і може зацікавити ширше коло читачів, ніж вузькогалузеві праці – з економіки, фізики чи історії КНРС. Наразі користувачам е-бібліотеки доступні 162 документи. Ще кілька десятків перебувають на різних стадіях опрацювання : ретрокаталогізації, оцифрування, обробки е-документів. Найраніше видання з репресованої художньої літератури датовано 1895 роком, найпізніше – 1973-м. Е-колекція містить 48 прижиттєвих видань М. Хвильового (44 прозових та чотири збірки поезії; ще кілька видань нарисів будуть опрацьовані в межах тематичного блоку нехудожньої літератури), 49 – А. Любченка та ін.; першопублікації представників Розстріляного відродження (наприклад, М. Хвильового); книги з інскриптами М. Хвильового, О. Копиленка, В. Кузьміча, П. Панча та ін.; видання з обкладинками та ілюстраціями знаних художників : В. Кричевського, О. Мариненка та ін. В опрацюванні перебувають вісім збірок В. Сосюри 1920–1930-х, знакові альманахи початку ХХ ст. : «З над хмар і з долин» (1903), «З потоку життя» (1905), «Перша ластівка (1905) та ін., рідкісні видання (як-от другий номер альманаху «Золотий перстень» (1943, Львів), що вийшов усього в двох номерах). Вражає добірка творів В. Винниченка – близько 300 (з дублетами та перевиданнями) примірників 1903–1931 років видання, які буде виділено в окремих тематичний блок. Розширення колекції триває.

Отже, основними функціями е-колекцій, зокрема «Репресованої літератури», є збереження та популяризація національної культурної спадщини. Збереження реалізується в : а) її акумуляції; б) запобіганні зношуванню цінних та рідкісних фондів; в) створенні резервної е-копії на випадок фізичного знищення. Популяризація відбувається шляхом : а) доступу через мережу, що залучає ширшу аудиторію – фактично з будь-якої точки світу; б) користування рідкісними документами без відвідин бібліотеки, що наразі особливо актуально для вимушено переміщених осіб, серед яких немало вчених; в) зручного та швидкого отримання не лише е-документа, а й додаткової інформації завдяки зорієнтованій на користувача системі пошуку.

Про ефективність зазначених підходів свідчить внутрішня статистика : в умовах карантинних обмежень та воєнного стану в Україні в період з січня 2020 р. до жовтня 2022 р. матеріалами е-бібліотеки «Україніка» на порталі НБУВ скористались понад 1,1 млн користувачів, які здійснили понад 5 млн пошукових запитів. За цей період відбулось понад 875 тис. звернень до книг, що становить приблизно 855 книг на добу.

Література

1. Електронна бібліотека “Україніка”. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=NAV&P21DBN=UKRLIB>
2. Електронна бібліотека “Україніка”. Про проєкт. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRAINICA&P21DBN=UKRLIB>
3. Попик В. Створення фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка» як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 3-7. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000000356>
4. Попик В. Концептуальні засади розбудови фундаментальної національної електронної бібліотеки “Україніка”. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 2. С. 3-9. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_2_3
5. Лобузін К. Фундаментальна електронна бібліотека «Україніка»: технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ресурсами. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8.10.2015 р.). Київ, 2015. URL : <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/656>
6. Перенесієнко І. Організація тематичного доступу до електронних бібліотечних колекцій: автореф. дис канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ, 2018. 19 с. URL : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/disser/aref_15.pdf

Валерій Валерійович Левченко,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри українознавства
історико-правових та мовних дисциплін
Одеський національний морський університет
м. Одеса

ПРИВАТНА КНИЖКОВА КОЛЕКЦІЯ ПРОФЕСОРА Б. В. ВАРНЕКЕ – ПЕРЛИНА КНИЖКОВОГО ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ УШИНСЬКОГО

***Ключові слова:** книжкова колекція Б. Варнеке, іменні книжкові фонди, інскрипти, латиномовні видання, власні ознаки колекцій.*

У секторі рідкісної та цінної літератури відділу обслуговування бібліотеки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в Одесі представлена приватна книжкова колекція професора Казанського (1904–1910) і Новоросійського (Одеського) (1910–1920, 1937–1944) університетів, філолога-класика, історика античності та театру, культуролога Бориса Васильовича Варнеке (1874–1944) [1]. У своєму роді це єдина приватна книжкова колекція, яка зберіглася до наших днів від професорів імперської / дорадянської генерації. Нажаль, подібні книжкові колекції інших професорів Новоросійського університету (С. Г. Вілінського, О. П. Доброклонського, О. О. Кочубинського, І. А. Линниченка, О. В. Ристенка, Є. М. Щепкіна тощо) розчинилися у вирі революційних подій 1917–1920 рр. і в перші дні радянської влади 1920-х рр. та не стали спадщиною для нащадків.

З огляду на кількісні показники всіх приватних книжкових колекцій, що зберігаються в одеських бібліотеках, стверджуємо, що особиста бібліотека Б. В. Варнеке входить до числа п'яти найпотужніших іменних книжкових фондів. Перше місце в цьому умовному рейтингу належить книжковому фонду, зібраного різними представниками родини Воронцових, який нараховує 52 801 том, написаних понад двадцятьма мовами. Друге місце займає особиста бібліотека Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора (1854–1863) А. Г. Строганова (1795–1891), яка налічує 18 891 одиницю видань. На третьому місці розташований іменний фонд військового діяча та історика М. К. Шильдера (1842–1902), який складає 5 683 одиниці [2]. Четверте місце займає фонд історика, бібліографа, географа, доцента Одеського державного університету імені І. І. Мечникова Ф. Є. Петруня (1894–1963) з 5 003 томами. П'яте місце в цьому рейтингу з показником у 3 443 (де-факто 1 856) одиниці зберігання належить книжковій колекції Б. В.

Варнеке. За показником кількості одиниць друкованих видань книжкова колекція Б. В. Варнеке займає чільні позиції серед майже двадцяти іменних книжкових фондів одеських бібліотек.

На даний час ступінь вивченості приватної книжкової колекції Б. В. Варнеке є не повною. Ідентифікація друкованих видань, що належать до цієї колекції здійснювалася за її власницькими ознаками : автографами, дарчими написами, власноручними записами на сторінках видань. Інформація щодо приватної бібліотеки Б. В. Варнеке довгий час була невідома або прихована не тільки від читачів, а й від співробітників бібліотеки. Документи, що підтверджують її попереднє місцезнаходження та про подальшу передачу бібліотеці встановити не вдалося. Відповідно даним вказаним на сайті згаданої бібліотеки, дана книжкова колекція надійшла до її фондів 1945 р. Після смерті Б. В. Варнеке 31 липня 1944 р. його дружина запропонувала Одеському педагогічному інституту (таку назву мав попередник «Університету Ушинського») придбати частину бібліотеки покійного чоловіка. Після попереднього огляду видань цієї колекції керівництво інституту придбало бібліотеку за 40 тисяч руб. Усі друковані видання (3 443 одиниць) передані дружиною Б. В. Варнеке до бібліотеки було інвентаризовано 1945 р. [3].

Сформована протягом 1890–1942 рр. та передана 1945 р. до бібліотеки Одеського педагогічного інституту, книжкова колекція, на сьогодні, налічує 1 856 одиниць друкованих видань (наявність 1 587 одиниць не виявлено) на дев'яти європейських мовах (російською – 1 169, латинською – 289, німецькою – 245, давньогрецькою – 79, французькою – 35, українською – 22, англійською – 10, італійською – 5, румунською – 2). Серед усіх друкованих видань окремих масив становлять публікації, збирання яких обумовлено особистими науковими інтересами Б. В. Варнеке – класична філологія та історія античного світу. Цій тематиці присвячені книги на всіх згаданих мовах. Загалом приватна книжкова колекція Б. В. Варнеке розглядається як обумовлена інтересами власника сукупність друкованих видань, підібраних відповідно до наукових уподобань її збирача : класичної філології, історії античності, історії російського й світового театру, історії російської й світової літератури тощо. Складовою колекції також є праці колег вченого, які проводили дослідження в одній або суміжних з ним темах наукових досліджень.

Серед видань книжкової колекції є дуже рідкісні екземпляри. Найраритетнішим виданням колекції вченого, яке потрапило до його рук 1901 р., є книжка найвідомішого із римських педагогів, ритора (вчитель красномовства) Марка Фабія Квінтіліана «Declamationes», видана латиною 1665 р. Ще одним раритетним виданням цієї колекції, яке

перейшло у власність науковця 1901 р., є книжка давньоримського автора Гая Плінія Цецилія Секунді «*Epistolae et panegyricus Nervae Traiano dictus*», видана латиною 1750 р.

Загалом латиномовні видання книжкової колекції Б. В. Варнеке є унікальними джерелом інформації, які містять видання різних форматів : книги, брошури, періодичні видання, відбитки тощо. Серед авторів цих видань були як античні автори – Л. Апулей, М. Квінтіліан, Г. Пліній, Л. Сенека, Л. Флор, М. Цицерон тощо, так і дослідники класичних старожитностей XIX ст. – Е. Арндт, Л. Бауер, Э. Беренс, Ф. Бухелер, А. Доберенц, Ф. Кранер, В. Кролль, Г. Ландграф, М. Похленц, Д. Рункен, Г. Сороф, К. Хальм, Ф. Ховманн та інші. Отже, книги з колекції Б. В. Варнеке – одночасно є співучасниками пізнавальної роботи їх власника і джерелом для дослідників методів його творчих пошуків – в них зберігаються закладки, емоційні й критичні записи, позначки уважного читача і вченого. На багатьох виданнях збереглися зроблені рукою вченого власницькі записи – переважно «Б. Варнеке», «B. Warnescke», «B. W». У колекції на деяких книгах залишені власницькі записи інших людей.

Значне місце в книжковій колекції Б. В. Варнеке займають безліч інскриптів. Інскрипти – рукописні дарчі написи у вигляді фрази або фраз-присвят виявлені на багатьох виданнях та всі вони мають значення подарункових написів. Всі інскрипти є авторськими дарчими написами авторів публікацій. Інскрипти розміщені як правило на вільному від текстів чи зображень місцях в різних частинах видань і містять переважно короткий текст. Інскрипти розташовані як на титульних аркушах книг, так і на форзацах, шмуцтитулах, обороті шмуцтитулів, авантитулах, обороті авантитулів, чистих аркушах перед титульним і навіть на обкладинці, першій сторінці або довільно на який-небудь інший сторінці. Дарчі записи з присвятою допомагають усвідомити громадські та особисті зв'язки вченого з колегами, розкривають характер їх відносин між різними представниками тієї чи іншої генерації вчених або літераторів, розповідають про ті чи інші події їх особистого або творчого життя, їх настрої, почуття, думки та ідеї. У більшості випадків традиційні авторські інскрипти представляють собою стримано-діловий, лапідарний, колегіальний, дружній, в рідкісних випадках багатослівний текст.

Серед авторів інскриптів були академіки М. П. Алексеев, В. П. Бузескул, В. В. Латишев, М. М. Покровський, М. Г. Попруженко; члени-кореспонденти О. С. Архангельський, Г. Е. Зенгер, Ю. А. Кулаковський, М. І. Новосадський, Н. М. Петровський, М. К. Піксанов, В. І. Резанов, Г. Ф. Церетелі; професори О. І. Алмазов, П. М. Ардашев, О. В. Багрій, О. Я. Богородський, О. О. Браунер, Р. М. Волков, Л. П. Гроссман, І. І. Замотін, Ф. Ф. Зелінський, В. М. Івановський, В. Е. Крусман,

В. Ф. Лазурський, М. М. Ланге, С. Я. Лур'є, М. І. Мандес, О. М. Миронов, В. М. Мочульський, Д. І. Нагуєвський, П. В. Нікітін, Ю. Г. Оксман, С. І. Радциг, В. І. Селінов, Є. П. Трифільєв, Б. В. Фармаковський, А. В. Флоровський, К. В. Харлампович, М. М. Хвостов, Д. П. Шестаков, С. П. Шестаков, І. І. Ягодинський та інші представники наукової спільноти. Діапазон тематики публікацій згаданих вчених в особистій бібліотеці Б. В. Варнеке визначено його особистими інтересами – історією античності, історією російської літератури та історією театру.

Наявність великої кількості дарчих написів вчених з різних міст колишніх Російської імперії та СРСР у виданнях особистої бібліотеки Б. В. Варнеке пов'язано з його особистим знайомством з ними в різні періоди його життя – переважно «казанський» і «одеський». Інскрипти дають можливість простежити певні наукові традиції в процесі розвитку гуманітарних наук на початку ХХ ст., сприяють осмисленню суспільних і особистих відносин між науковцями, пріоритети їх наукових досліджень.

Серед інскриптів одеських знайомих Б. В. Варнеке інтерес складає багатослівний напис юриста та історика С. П. Шелухіна (1864–1938) на брошурі «Школа за 2 000 років до наших часів» (Київ, Видавництво «Український учитель», 1911) : «Многоуважаемому профессору Б. В. Варнеке в знак благодарности и на добрую память. 24. I. 1912 С. Шелухин [підпис]».

Приватна книжкова колекція Б. В. Варнеке відображає його різноманітні читацькі, творчі та наукові інтереси, відтворює його комунікативні зв'язки з науковою громадськістю. Приватне книгозбірня професора являє собою наукове значення, служачи показником його наукових інтересів, укладаючи в собі підбір друкованих видань, які свідчать про скрупульозне й глибоке вивчення питань різних галузей гуманітарних наук, часто з власноручними нотатками, зауваженнями тощо. Окреслені в статті аспекти професійної діяльності через призму приватної книжкової колекції професора Б. В. Варнеке як історичного джерела заслуговують на подальше синтетичне дослідження.

Література

1. Тункіна І. В., Ізбаш-Гоцкан Т. О. Варнеке Борис Васильович. 1874–1944. *Одеські історики: енциклопедичне видання*. Т. I (початок ХІХ – середина ХХ ст.). Одеса : Друкарський дім, 2009. С. 87–88.
2. Іменні фонди. Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. URL : <http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/03/imennie>

3. Шафоростова К. І. Книжкова колекція Бориса Васильовича Варнеке. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/index.php/pro-nas/istoriya/79-knizhnaya-kollektsiya-borisa-vasilevicha-varneke>

Тамара Володимирівна Кулієва,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
учений секретар,
Національна наукова медична бібліотека України
м. Київ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ МЕДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ

***Ключові слова:** Національна наукова медична бібліотека України, біобібліографія, біографістика, дослідження, національна пам'ять.*

Національна наукова медична бібліотека України (ННМБУ) – це невід’ємна складова системи охорони здоров’я України, головна ланка системи науково-медичної інформації країни, організаційний, науково-дослідницький центр, національне книгосховище літератури медико-біологічного комплексу, державний репозитарій медичної літератури, центр галузевого книгообміну, патентної та нормативно-технічної документації.

Одним із важливих напрямів діяльності Національної наукової медичної бібліотеки України є науково-дослідна робота, організація та проведення якої позитивно впливає на розвиток бібліотечно-інформаційної галузі та відіграє значну роль у формуванні інформаційного та культурного середовища. Обличчя тієї чи іншої епохи найбільш яскраво проступає, насамперед, через постаті видатних представників різних сфер людського буття. Збереження їх імен у людській пам’яті допомагає сьогодні глибше досягнути мудрість досвіду попередніх поколінь, дає змогу зрозуміти минуле, щоб творити сучасне та з впевненістю дивитися у майбутнє. Як один з найбільш надійних нині комунікаційних каналів отримання знань, бібліотеки реалізують свою основну функцію – збереження національної пам’яті, що є одним з найважливіших напрямів загальнодержавної програми «Медична україніка як складова частина документальної пам’яті України». Вагомим внеском ННМБУ у реалізацію цієї програми є проведення біографічних досліджень, тому

що саме біографістика як необхідна умова формування національної свідомості, засвідчує рівень суспільного розвитку науки і культури та репрезентує Україну в світі. Послідовно прослідкувати процес становлення та розвитку української медичної науки і практики від найдавніших часів до сьогодення через призму творчих біографій її видатних діячів дозволяє започаткований Бібліотекою проєкт «Медична біографістика», яким передбачено підготовку та видання фундаментальної праці - серії біобібліографічних словників енциклопедичного характеру «Медицина в Україні». Історичні аспекти дослідження дають змогу охопити всі етапи розвитку медичної галузі. Поступова реконструкція персоніфікованої історії української медицини – своєрідний літопис сфери охорони здоров'я, де кожний випуск серії – це зустріч з представниками медичного світу України на різних етапах її драматичної, а подекуди трагічної історії [3]. Перший випуск словника «Медицина в Україні. Видатні лікарі. Кінець XVII – початок XIX століть», який побачив світ у 1997 році та отримав високу оцінку медичної громадськості, нараховує життєписи 135 особистостей, які заклали основи лікарської справи в слов'янському світі: Н. Максимович-Амбодик – вчений енциклопедист, Д. Самойлович – основоположник вітчизняної епідеміології, Є. Мухін - засновник вітчизняної травматології; О. Шумлянський – основоположник офіційної фармакології, один із засновників гістології; В. Джунковський – один з перших істориків медицини; О. Масловський – один з перших організаторів медичної справи; Г. Базилевич і Я. Саполович – реформатори вищої медичної освіти та багато інших блискучих представників лікарської справи. Загалом у першому та двох додаткових випусках серії було представлено майже 400 творчих біографій талановитих лікарів згаданого хронологічного періоду.

Другий випуск Словника, присвячено видатним медикам України другої половини XIX - початку XX століття, діяльність яких заклала міцний фундамент сучасній медичній науці та практиці. Перша книга другого випуску побачила світ у 2005 р., друга книга – у 2012 р., а в травні 2022 року вийшла з друку третя, завершальна книга другого випуску біобібліографічного словника «Медицина в Україні. Друга половина XIX - початок XX століття». Фактологічний матеріал, представлений у виданнях, включає в себе понад 1500 персоналій. Відтворюючи історію вітчизняної медицини в усій її багатогранності, укладачі Словника поряд з іменами видатних діячів медичної науки подають біографії маловідомих, забутих або неналежним чином оцінених свого часу представників практичної медицини, діяльність яких стала підґрунтям, на якому розвивалась наукова медицина. До Словника також включені відомості про медиків, пов'язаних з Україною певним епізодом життя, проте своїм творчим доробком вплинув на розвиток медицини. Цей матеріал може

привернути увагу дослідників історії медицини окремих регіонів України. Серія «Медична біографістика» також включає в себе низку інших біобібліографічних видань, а саме : «Дупленко Костянтин Федорович. Організатор охорони здоров'я та історик медицини»; «Павло Миколайович Майструк. На сторожі раціонального харчування»; «Не ради слави. До 85-річчя від дня народження науковця, лікаря, педагога, поета Федора Олексійовича Тишка»; «Лікар світлої мудрості (до 100-річчя від дня народження Анатолія Петровича Пелешука)»; «Патоморфолог, історик медицини Сергій Микитович Старченко. До 100-річчя від дня народження»; «Коган-Ясний Віктор Мойсейович – терапевт, вчений. До 130-річчя від дня народження» тощо.

У 2007 році Бібліотекою започатковано серію видань «Славні імена української медичної книги : медичні бібліотеки України в особах, документах, бібліографії», що присвячуються видатним особистостям. Було підготовлено видання до ювілейних дат визначних вчених санітарної, медичної та демографічної статистики : до 110-річчя від дня народження Меркова А. М.; до 120-річчя від дня народження Камінського Л. С.; до 125-річчя від дня народження Птухи М. В., електронне видання до ювілейної дати організатора охорони здоров'я А. М. Зелінського. В 2009 році до днів пам'яті видатного вченого, хірурга Миколи Михайловича Амосова було видано біобібліографічний покажчик «Микола Михайлович Амосов. Легенда світової науки»; 2012 р. – «Палкий ентузіаст науки : до 150-річчя від дня народження Григорія Федоровича Писемського»; 2016 р. – «Захарія Катерина Андріївна - засновниця кафедри клінічної лабораторної діагностики Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького : до 90-ліття з дня народження»; 2018 р. - біобібліографічний покажчик «Олександр Олексійович Шалімов. Миттєвості життєвого шляху» тощо.

У 2010 році започатковане видання серії «Товариство київських лікарів в особах», яке мало на меті показати історичну роль Товариства київських лікарів і його внесок в розвиток медичної науки і практики Києва кінця ХІХ - початку ХХ століття, створити історію Товариства в особах. Видатні клініцисти, автори численних наукових праць, талановиті лікарі і педагоги, засновники наукових шкіл, вони були загально відомі медичній громадськості не тільки Києва, а й усього світу [2]. В рамках цієї серії було підготовлено низку покажчиків, а саме «Лікарська совість м. Київ початку ХХ ст. : до 150-річчя від дня народження Теофіла Гавриловича Яновського»; «Караваєв Володимир Опанасович. До 200-річчя від дня народження»; «Життя, присвячене людям : до 160-річчя від дня народження Володимира Костянтиновича Високовича»; «Образцов Василь

Парменович – видатний лікар-науковець світового рівня»; «Рейн Георгій Єрмолайович. Лікар-реформатор».

Виконуючи з 1973 р. функції координаційного центру науково-дослідницької роботи бібліотек мережі, ННМБУ здійснює науково-теоретичне обґрунтування та прогнозування всіх аспектів бібліотечної діяльності, організацію та проведення актуальних наукових досліджень, спектр яких охоплював майже всі фундаментальні проблеми : від дослідження стану та використання документних ресурсів до вивчення професійного читання медиків. Було започатковано серію досліджень історії становлення і розвитку медичних бібліотек України. В рамках цієї серії побачили світ видання : «Державна наукова медична бібліотека. До 70-річчя заснування. Історичний нарис»; «Обласні наукові медичні бібліотеки України. Історія. Становлення. Сьогодення (1930-2005 рр.) : Історичний нарис»; «Бібліотеки медичних вузів України. Історичний нарис»; «Бібліотеки науково-дослідних інститутів НАМН та МОЗ України. Історія створення та розвитку». До свого 90-літнього ювілею ННМБУ ініціювала випуск історико-біографічного видання – збірника біографічних нарисів «Славна когорта фахівців медичних бібліотек України», який є продовженням дослідження історії медичних бібліотек [1].

Традиційно, впродовж багатьох років здійснюється аналіз статистичних та аналітичних звітів бібліотек мережі та на їх основі щорічно складається інформаційно-аналітичний огляд, який дозволяє володіти ситуацією та визначати шляхи подальшого розвитку. Це дослідження бере свій початок ще в далекі 50-ті роки минулого століття виданням «Обзор работы медицинских библиотек Украинской ССР за год». Змінювався формат видання, назва, але наповнення завжди містило детальний аналіз діяльності бібліотек мережі. Сьогодні це інформаційно-аналітичний огляд «Світ медичних бібліотек : події, факти, цифри».

З 2000 року стало традиційним проведення ННМБУ щорічних науково-практичних конференцій, які відбуваються на науковій основі і є одним з джерел поширення нових професійних знань, бібліотечних практик, дискусійним майданчиком, де обговорюються найгостріші питання розвитку медичних книгозбірень.

Науково-дослідна робота продовжується. Нові джерела інформації суттєво доповнюють наші знання про події, людей, втрати та здобутки нашого минулого. ННМБУ продовжує і розвиває традиції збереження галузевої спадщини.

Література

1. Кірішева О. М. Літопис медичних бібліотек України в особах. Презентація біографічного нарису «Славна когорта працівників медичних бібліотек України». *Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства: матеріали XX ювілейної міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ужгород, 19-20 травня 2021 р.,). Київ, 2021. С. 34-35.
2. Корнілова Л. Є., Мамедова Н. І. Національна наукова медична бібліотека України як популяризатор наукових і творчих досягнень членів товариства Київських лікарів. *Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в умовах євроінтеграції: тези доповідей XX Міжнародної науково-практичної конференції* (Біла Церква, 24-26 трав. 2018 р). Біла Церква, 2018. С. 24-26.
3. Медицина в Україні. Біобібліографічний словник. Вип. 2. Друга половина XIX – початок XX століття. Літери Т-Я. : до 90-річчя засн. Нац. наук. мед. б-ки України /автор - упоряд. : С. М. Булах, В. В. Харченко. Київ : 2021. 896 с.

Світлана Василівна Кирій,
завідувачка відділу зовнішніх комунікацій та маркетингу
Національна наукова медична бібліотека України
м. Київ

ІМІДЖ БІБЛІОТЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

Ключові слова: вебсайт бібліотеки, імідж бібліотеки, інформаційний простір, інформаційні ресурси, комунікації, медіа, онлайн-заходи, послуги бібліотеки, соціальні мережі.

Сьогодні новини з України займають перші шпальти світової преси, але це не іміджеве досягнення нашої держави, а страшна загроза війни, яка нависла над усім світом. Війна зламала звичний плін життя, змінила акценти і запустила прискорений процес інтеграції бібліотек та кожного з нас узагальний інформаційний простір суспільства.

Чи варто приділяти увагу іміджу бібліотек в реаліях війни? Визнаний фахівець реклами Девід Огілві писав : «Я не вважаю рекламу розвагою чи видом мистецтва. Для мене це засіб передачі інформації» [6].

Щодо іміджу бібліотек, то він тісно пов'язаний з їх головним завданням – наданням якісної достовірної інформації через комунікацію з аудиторіями користувачів, колег, партнерів і друзів. Тож комунікація є однією з складових іміджу.

Наразі ми здобуємо важкий досвід життя і роботи в умовах війни, тому не маємо готових рецептів і порад. Під час написання матеріалу було здійснено моніторинг інформації не тільки в книжках, але й у сучасних ЗМІ. Висновки, які роблять українські фахівці перегукувались із власними думками та досвідом роботи Національної наукової медичної бібліотеки України.

Варті уваги правила комунікації в умовах війни від українських медіа : не мовчіть, намагайтеся швидко реагувати на важливі події, комунікуйте регулярно та завжди будьте на зв'язку; комунікуйте з цільовою аудиторією на тих майданчиках, які є найбільш зручними в даний момент; виходьте за межі, не бійтеся просити про допомогу; будьте чесними, відкритими, щирими, надавайте людям підтримку та висловлюйте емпатію; виясніть потреби цільової аудиторії; поширюйте лише перевірену інформацію з офіційних джерел; повідомлення мають бути прості, точно та чітко сформульовані; моніторте згадки про вас у соціальних медіа та ЗМІ [3].

Слушними також є практичні рекомендації від фахівців незалежного українського PR-агентства MAINSTREAM для зміцнення репутації та попередження інформаційного вакууму навколо діяльності будь-якої компанії під час війни. Зауважимо, що ці поради добре адаптуються до роботи бібліотек : 1) адаптуйте актуальність стратегії бібліотеки до роботи в умовах війни; 2) будьте людяними та емпатійними з користувачами і колегами; 3) поширюйте інформацію щодо змін у роботі з початком війни та кроки, які здійснюєте для забезпечення безперебійної роботи; 4) демонструйте соціальну місію бібліотеки, підтримуйте та надавайте пропозиції щодо забезпечення соціальних потреб населення [7].

Взявши до уваги вищенаведені рекомендації можна не тільки зміцнити імідж, але й розширити аудиторію своїх користувачів.

Національна наукова медична бібліотека України (далі ННМБУ або Бібліотека) зберігає одну з найбільших у Європі систему фондів літератури медико-біологічного спрямування – понад 1 млн 600 тис. примірників 35 мовами світу.

Із 24 лютого колектив ННМБУ ні на день не зупиняв свою роботу. Ми продовжуємо обслуговувати користувачів, надаємо доступ до світових інформаційних ресурсів, здійснюємо забезпечення інформаційних запитів лікарів військових шпиталів через онлайн-довідку і електронну доставку документів стосовно тем військової медицини і домедичної допомоги,

з питань невідкладної військової хірургії, посттравматичних та стресових розладів, психологічної допомоги тощо.

На 163 день загарбницької війни 5 серпня 2022 р. ННМБУ разом із Секцією працівників медичних бібліотек ВГО «Українська бібліотечна асоціація» та провідними медичними бібліотеками провели науково-практичний семінар «Медичні бібліотеки в умовах війни». На платформі Zoom відбулося спілкування та обговорення актуальних проблем, зокрема : збереження кадрів і налагодження дистанційної роботи; збереження фондів та їх комплектування; організація навчання з надання домедичної допомоги; здійснення інформаційних запитів; логістика доступу до електронних ресурсів; забезпечення освітнього процесу в бібліотеках медичних вишів; підтримка і налагодження співпраці з переміщеними медичними установами; організація волонтерської роботи тощо [5].

Міжнародна підтримка і участь світу наразі надважлива. Фахівці ННМБУ разом з колегами Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету і Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова взяли участь у XXXIX конференції медичних бібліотек Польщі «Відкрита наука – ефективна співпраця – динамічний розвиток», яка проходила 5–6 вересня 2022 року на базі Бібліотеки Медичного університету імені Сілезьких П'ястів у Вроцлаві. Відкриваючи III сесію конференції, присвячену роботі медичних бібліотек України в період воєнного стану, в. о. Генерального директора ННМБУ Тетяна Остапенко сказала : «Маємо велику честь бути учасниками цього форуму, що є особливо цінним у цей нелегкий час, коли в нашій країні триває війна. Це надає нам наснаги і впевненості, показує, що ми не одні, поруч з нами надійні друзі. Жодна країна світу не виявила такої щирої підтримки Україні, як Польща. Нас об'єднує дух свободи і вольності» [4].

10 жовтня 2022 року під час ракетного обстрілу Києва ННМБУ зазнала суттєвих пошкоджень будівлі. Постраждали фасади, стеля, стіни, вибиті близько 80 вікон, пошкоджені унікальні віконні рами, світильники та старовинні двері. Були вражені Кругла і Золота зали, читальні зали, в т. ч. і Польської медичної бібліотеки імені професора Збігнева Реліги, робочі приміщення внутрішніх відділів і книгосховище. На щастя фонд не постраждав.

В той же день інформація про обстріл була поширена на власних ресурсах ННМБУ – на сайті (<https://library.gov.ua/>) та в соціальних мережах [2], а з наступного дня повідомлення про пошкодження Бібліотеки та благодійний рахунок почали публікувати на своїх платформах Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ»,

професійне медіа про книжки і книговидавництва в Україні та світі «Читомо»; медіа «Вечірній Київ»; мережа міських сайтів «VGORODE», а також Київська міська профспілка працівників охорони здоров'я.

Важливим для іміджу Бібліотеки ми вважаємо продовження видання Інформаційного дайджесту ННМБУ «Актуальні напрями медицини». У Дайджесті представлено добірку джерел із фонду ННМБУ та світових ресурсів (з гіперпосиланнями) по таким напрямкам медицини, як : алергологія; вакцинація; військова медицина; косметологія, пластична хірургія; медицина невідкладних станів; медсестринська справа; організація охорони здоров'я; орфанні захворювання; офтальмологія; паліативна та хоспісна допомога; профілактика неінфекційних захворювань; профілактика та лікування психічних захворювань; сімейна медицина; стоматологія. Дайджест підтримує онлайн-контакт Бібліотеки і розширює інформаційний простір для користувачів [1].

Наразі важливо підтримувати внутрішній і зовнішній спокій та впевнено продовжувати робити свою справу.

До Всеукраїнського дня бібліотек 27 вересня 2022 року в ННМБУ відбулася онлайн-презентація книги Людмили Горової «Сію тобі в очі». Широкому загалу ім'я поетеси стало відомо під час війни завдяки віршу «Сію тобі в очі», а потім і пісні. Її ритм, як і поезія Людмили Горової подібні до стародавніх заклинань і намовлянь, тож відгукується у серці кожного, як своєрідний генетичний код. Тому презентацію дивились і надсилали свої відгуки українці з різних країн світу.

30 вересня 2022 року ННМБУ долучилася до онлайн-марафону «Бібліотека і війна : тримаємо стрій!», що був організований Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого та ВГО «Українська бібліотечна асоціація». Під час марафону мова йшла про втрати бібліотек через російську збройну агресію, волонтерський рух, підтримку ВПО та переселенців за кордоном, зміни у роботі бібліотек, спричинені російською збройною агресією, а також про перспективи і майбутнє по війні.

Про ініціативи з впровадження нових інформаційних технологій в українських бібліотеках розповів заступник генерального директора з ІТ ННМБУ Юрій Шкода у своєму виступі «Українським бібліотекам – українське програмне забезпечення». Він запропонував колегам об'єднати зусилля щодо впровадження сучасного українського програмного забезпечення, заміну російської бібліотечної програми «Ірбіс» та формату баз даних «rusMarc» кращими українськими та світовими аналогами. Але надважливим для роботи українських наукових бібліотек та медичних баз даних є переклад українською

мовою тезауруса MeSH. Ці плани потребують колективних зусиль, а їх реалізація вкрай необхідна для захисту незалежного інформаційного простору України.

ННМБУ долучилася до ініціативи благодійного фонду «Жива сучасна бібліотека – БФ Бібліотечна країна» та передала свої видання для формування відділу української книги Бібліотеки Ватикану в межах проєкту «Українська книжкова полиця».

Згуртованість бібліотечної спільноти, організація спільних проєктів і заходів, як і конференція «Бібліотека у сучасному інформаційному просторі : проблеми та перспективи», допоможуть не тільки вижити у кризу, але й зміцнити імідж професії. Попри всі руйнівні виклики шукаємо нові можливості для розвитку інформаційного простору. Творимо історію своєї бібліотеки і своєї країни.

Література

1. Актуальні напрями медицини: інформаційний дайджест: Київ : Національна наукова медична бібліотека. URL : <https://library.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/Digest-3-2022.pdf>
2. Будівля ННМБУ зазнала значних пошкоджень внаслідок ракетного удару. Київ : Національна наукова медична бібліотека України. URL : <https://library.gov.ua/budivlia-nmbu-zaznala-znachnykh-poshkodzhen-vnaslidok-raketnoho-udaru/>
3. Зброя проти ворога: як комунікувати в умовах війни. Київ. URL : <https://dyvys.info/2022/04/28/zbroya-protu-voroga-yak-komunikuvaty-v-umovah-vijny/>
4. Конференція медичних бібліотек Польщі у Вроцлаві. Київ : Національна наукова медична бібліотека України. URL : <https://library.gov.ua/konferentsiia-medychnykh-bibliotek-polshchi-u-vrotslavi/>
5. Науково-практичний семінар «Медичні бібліотеки в умовах війни». Київ : Національна наукова медична бібліотека України. URL : <https://library.gov.ua/naukovo-praktychnyy-seminar-medychni-biblioteku-v-umovakh-viyny/>
6. Огілві Д. Про рекламу. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 288 с.
7. Як керувати репутацією компанії в умовах війни. Соціальна мережа та EdTech-платформа для креативних індустрій CASES. URL : <https://cases.media/article/yak-keruvati-reputaciyeu-kompaniyi-v-umovakh-viini>

Євген Володимирович Забіянов,
завідувач науково-бібліографічного відділу
Одеської ОУНБ імені М. С. Грушевського
м. Одеса

Дмитро Вікторович Антонюк,
провідний бібліотекар електронного читального залу та
читального залу літератури з гуманітарних і суспільних наук
ОУНБ ім. М. С. Грушевського
м. Одеса

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА В БІБЛІОТЕЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

***Ключові слова:** інноваційні ідеї, бібліотеатр, відеогеймінг, дозвілля, популяризації книги та читання, психологічна підтримка, Одеська ОУНБ імені М. С. Грушевського.*

У сучасному світі спостерігається зміна культурних практик. Бібліотека все частіше стає місцем проведення вільного часу.

Сучасна українська бібліотека повинна позиціонувати себе як затребуваний багатопрофільний центр дозвілля з активним упровадженням комп'ютерних технологій, інноваціями та створенням нових інформаційних продуктів на запит користувачів.

Такі зміни в діяльності бібліотек пов'язані із соціальними перетвореннями ХХІ ст., серед яких : перехід до аудіовізуальних та електронних форм культурних практик; розмаїття альтернативних форм проведення дозвілля; формування типу користувача з новою моделлю читання.

Еволюціонувавши від первинного просвітництва до сучасної соціокультурної діяльності, публічні бібліотеки генерують інноваційні ідеї, намагаючись нестандартно, оригінально реалізовувати свої проекти. Внаслідок цього повсякденне бібліотечне життя в останні роки змінилося до невпізнання : поряд з традиційними книжковими заходами в бібліотеках з'явилися промо-акції, квести, театри книги, флешмоби, віртуальні екскурсії, бібліошоу, ігротеки тощо.

Унікальність організації бібліотечного часу користувача полягає в тому, що на відміну від інших культурних установ, бібліотека має можливість реалізувати не одну форму дозвілля, а безліч.

За умов воєнного стану бібліотеки працюють для людей, забезпечують нові сервіси, які потрібні людям різного віку в реаліях повномасштабної військової агресії росії, що

супроводжується численними воєнними злочинами. Тому сьогодні бачення соціокультурної місії та ролі бібліотек стає набагато ширше. Адже бібліотека – це заклад відкритий і доступний для усіх, це безкоштовний центр інформації, освіти, науки, самореалізації, дозвілля, приміщення для спільної роботи і творчості, реабілітаційний центр для зняття напруження та психологічної допомоги постраждалим внаслідок війни.

Досвід Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. С. Грушевського (ООУНБ) показав, що багато в чому вирішувати це завдання допомагають бібліотечний театр та відеогеймінг.

Популяризація творчості того чи іншого письменника, виховання грамотного читача з високою культурою вибору та оцінки прочитаного, розвиток читацької культури є визначальними векторами «Театральної вітальні» ООУНБ. Цей бібліотечний театр виник як добровільне творче об'єднання всередині бібліотечного колективу із залученням читачів різних вікових категорій та професійних акторів провідних театрів Одеси.

Бібліотекарями для вимушених переселенців та біженців з інших регіонів України була показана гумористична вистава, присвячена дню народження письменника Артура Конана Дойла та ювілею появи Шерлока Холмса та доктора Ватсона на сторінках повісті «Етюд у багряних тонах».

Завдяки театральному заходу глядачі познайомились із життям одеської книгозбірні, де знамениті персонажі майстра дедуктивного жанру працювали бібліотекарями. Найвідомішим дуєтом у популярній літературі показано, що «наука про Дедукцію та Аналіз є однією з тих, які можна опанувати лише шляхом тривалої і успішної бібліотечної кар'єри». Адже саме завдяки цим методам, «побачивши нового читача, можна з одного погляду визначити його вік, фах, прізвище та ім'я, а також номер його читацького квитка і літературу, яку він бажає замовити. Особу читача та його інтереси можна легко зрозуміти за його одягом, запахом, ходом та виразом обличчя, і, лише у крайньому випадку – за його документами та заповненим бланком замовлення». А особливим майстром бібліотечного мистецтва можна вважати того, хто би «назвав авторів усіх книг за кольором обкладинки в книгосховищі».

Традицію бібліотеатру було продовжено під час творчого заходу, присвяченого 180-річчю від дня народження класика американської літератури Амброуза Бірса. Працівники бібліотеки спільно з користувачами розіграли мініатюру «Винахідливий бібліотекар» за мотивами сатиричної гуморески Бірса. Центральною подією заходу стала презентація двох книг, які поповнили фонд бібліотеки : Амброуз Бірс «Зібрання творів» — перше видання оповідань американського класика українською мовою і «Історія Громадянської війни в

США 1861-1865» Джеймса Форда Роудса, відомого американського історика, лауреата Пулітцерівської премії 1918 року. Далі гості заходу ознайомились з унікальною сатиричною збіркою афоризмів Бірса, яка відома під назвою «Словник циніка», після чого змогли оцінити «Словник потопаючого» - творчу добірку афоризмів на бібліотечну тематику, що була підготовлена самими бібліотекарями. У веселій та невимушеній атмосфері глядачі побачили бібліотеку маленьким кораблем в океані культури, на якому екіпаж бібліотекарів намагається задовольнити інформаційні апетити вибагливих пасажирів-читачів за допомогою інтелектуальних книжкових страв з витонченим ароматом інтернету.

Як підкреслила директор Одеської ОУНБ Ю. Амельченко : «Звісно, що особистим баченням нашої книгозбірні, головним меседжем у проведенні театралізованих вистав є просування читання і книги з метою, щоб з глядацької зали людина прийшла до читальної зали. Але на теперішній час значення існування театру в бібліотеці значно ширше ніж спілкування та відпочинок. Головне його завдання – адаптація постраждалих від російського вторгнення у новій приймаючій громаді».

На сучасному етапі розвитку бібліотеки проходить постійна її диференціація. Ця сукупність форм дозволяє формувати різноманітні комплекси, спрямовані на всебічне залучення учасників процесу в процес активної пізнавальної або творчої діяльності.

Усвідомлюючи той факт, що відеогеймінг (гра в комп'ютерні ігри) став в даний час не тільки звичайною, але, мабуть, і найпопулярнішою розвагою у всьому світі, з нагоди Всесвітнього дня відеоігор в ООУНБ за підтримки інформаційно-розважального дистриб'ютора «МаксТоys» відбувся захід «Hrushevskiy Retro Videogame Party». Це була перша в бібліотеках України подія, яка базувалася на популяризації відеогеймінгу та зв'язку відео ігрової продукції з бібліотечним фондом.

Відеоігри, що свого часу зробили справжню революцію у сфері розваг, пройшли шлях від ексклюзивних саморобок до витворів мистецтва. Нині ми вже не можемо уявити собі сучасну культуру без відеоігрової індустрії. Сьогодні бібліотека відеоігор налічує близько 50-ти тисяч найменувань різних жанрів, на майже усіх можливих носіях інформації, що були розроблені для десятків відео консолей : від маленького кишенькового тамагочі до великих аркадних автоматів. Не секрет, що сучасні діти і підлітки, а подекуди і дорослі, знають про героїв відеоігор, таких як Маріо, Сонік або Краш, більше ніж про книжкових персонажів чи реальних історичних постатей. Але мало хто знає як зародилася індустрія відеоігор. Саме тому, програма заходу базувалася на : презентації книги «Історія відеоігор у коміксах», створеної журналістом Джонатаном Генессі та ілюстратором Джеком

МакГовеном; перегляді відео про розвиток відеогеймінгу у другій половині XX ст.; виставці-експозиції відомих ігрових консолей та ігор кін. 1980-х – поч. 2000-х рр.

Після інформаційної частини, усі відвідувачі «Hrushevskyi Retro Videogame Party», а також співробітники бібліотеки мали змогу особисто долучитися до відеогеймінгу. До їхніх послуг були надані такі ігрові консолі як : Atari 2600, розроблена в США; Famicom, SuperFamicom та N64 від японської компанії Nintendo; Mega Drive, Saturn та Dreamcast від компанії Sega; PC Engine від компанії NEC; Playstation та Playstation 2 від Sony – усі з широкою добіркою ігор. У підсумку, було отримано багато позитивних відгуків і пропозицій від користувачів бібліотеки. А на прохання тих, хто не зміг бути присутнім саме цього дня, захід було подовжено до кінця робочого тижня. Також, за пропозицією відвідувачів і партнера бібліотеки, заплановано по можливості проводити подібні заходи якомога частіше.

Основною метою розповсюдження знань про субкультуру комп'ютерних ігор в бібліотеці, як і у випадку з бібліотеатром, є морально-психологічна підтримка користувачів і співробітників бібліотеки в умовах воєнного стану. Окрім цього, модернізація методів роботи бібліотек України залишається однією з першочергових задач. У культурній політиці України досі залишається багато стереотипів, щодо відеоігор як суто розважального продукту популярної культури. Для подолання таких стереотипів бажано долучити до вивчення цього питання молодших наукових співробітників, які мають практичний досвід у відеогеймінгу. Популяризувати відеоігри, як одне з можливих джерел зберігання та передачі корисної інформації, як один з інструментів навчального процесу, як один з альтернативних засобів психологічної реабілітації – це завдання для бібліотек, які готові активно впроваджувати сучасні методи роботи. Опираючись на досвід США, Японії та ЄС, де відеоігри стають повноцінною частиною національної культури та отримують належне місце у бібліотеках і музеях, поряд із аудіо та відео документами, українська культурна спільнота може створити власний відеоігровий фонд. Вітчизняних компаній, що займаються розробкою відеоігрової продукції, зараз дуже мало, проте деякі з них, як от розробники культової гри Stalker, вже прославили Україну і знайшли багато прихильників у всьому світі. Наявність професійних і талановитих розробників дає змогу створити власний, конкурентоспроможний український ігропром. Відеоігри мають реальну перспективу стати одним з важливих елементів популяризації української культури і захисту національних інтересів України у світі. Але на ранньому етапі необхідно сформуванню в українського суспільства здорове та розважливе ставлення до відеогеймінгу.

Завдяки нетрадиційним формам роботи бібліотеки не залишаються лише «сховищами книг та місцем збереження інформації», а отримують можливість розвивати своїх читачів естетично, організовуючи їхнє дозвілля. Тиша в бібліотечних залах, яка так часто була предметом іронії й насмішок, сьогодні йде в минуле. У сучасних бібліотеках шумно, весело, багатолюдно і... незвично.

Звичайно, дехто вважає, що ставлення та любов до книги витісняється сучасними гаджетами, відеоіграми, віртуальною реальністю та іншими аж ніяк не книжковими атрибутами. Але приклад роботи ОУНБ ім. М. С. Грушевського показав, що використання креативних підходів та епоха інформаційних технологій не знищили книжкову культуру, а трансформували її, подарували нові можливості розвитку.

Література

1. Геннесі Д., Макговен Д. Історія відеоігор в коміксах: неймовірна історія революції електронних ігор. Київ : Yakaboo Publishing, 2020. 192 с.
2. Інноваційні форми популяризації книги та читання в бібліотеках : метод. поради / упоряд. Ю. С. Амелеченко. Одеса : ООБУ ім. М. Грушевського, 2022. 8 с.
3. Матвійчук О. Є. Бібліотека як соціокультурний інститут: освітньо-виховна місія. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2010. № 2. С. 155–160.
4. Росінська А. В. Діяльність бібліотек з організації соціокультурного дозвілля: сучасний аспект. *Стан та перспективи розвитку культурологічної науки в Україні* : Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. Конференція : збірник тез доповідей. Миколаїв : Миколаївська філія КНУКіМ, 2018. Ч. 2. С. 145–149.
5. Сидоренко Т. В. Інноваційні підходи до реалізації соціально-культурних проектів у діяльності публічних бібліотек півдня України у XXI ст. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2017. Вип. 50. С. 155–165.

Юлія Олегівна Лисюк,

провідна редакторка

Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки

м. Старобільськ

Анастасія Ігорівна Літашова,

завідувачка відділу інформаційних технологій та електронних ресурсів

Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки

м. Старобільськ

МАНДРІВНА БІБЛОТЕКА, АБО ЯК ВТРИМАТИСЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ У СТАНІ ПОДВІЙНОЇ ЕВАКУАЦІЇ

***Ключові слова:** інформаційний простір, Луганська обласна бібліотека, евакуаційний період, організація бібліотечних послуг, віртуальний бібліотечний простір.*

Луганська обласна бібліотека вже вдруге переживає евакуацію. З початком антитерористичної операції на Сході України 2014 року бібліотека перемістилася до підконтрольного Старобільська, містечка, що знаходилося за 70 км від лінії фронту. Звідти Луганська ОУНБ почала нове життя під брендом Good library, популяризуючи серед населення Луганщини новий формат доступної бібліотеки. Упродовж шести років роботи у Старобільську Good library намагалася охопити якомога більше соціальних майданчиків, аби розширити цільову аудиторію молоді та простежити реакцію користувачів на постійно оновлюваний бібліотечний контент. Бібліотека визначилася з власною стилістикою візуальних продуктів і текстового супроводу та, щонайважливіше, постійно працювала над адаптуванням цих рішень до потреб і зацікавлень своїх онлайнних та офлайнних користувачів.

Після 24 лютого 2022 року Луганська обласна бібліотека місяць перебувала в окупації, через це опинилася у цілком замороженому стані : бібліотекарі в перші дні вторгнення встигли хіба що забрати деяку техніку, уставні документи й особисті речі з робочого столу.

На початку березня російські війська зайшли у Старобільськ. Через деякий час команда негайно евакуювалася на підконтрольну Україні територію. Бібліотекарі опинилися у буквально розкиданому стані : працівники знайшли прихисток у різних куточках країни. Однак аби вберегти бібліотеку хоча б на дистанційному плаву, треба було конче визначитися з доцільними формами командної роботи. Відтак, у квітні бібліотекарі

запустили не просто новий, а радше рятувальний формат роботи, – проєкт Мандрівної бібліотеки. Бібліотекарі розписати місію – напрацювати таку модель організації бібліотечних послуг, яку гнучко втілюватимуть бібліотекарі-переселенці у місцях тимчасового прихистку. Серед додаткових задач Мандрівної Луганської ОУНБ :

1. допомогти найперше бібліотекарям і клієнтам в окупації та підтримати бібліотекарів і користувачів – внутрішньо переміщених осіб;
2. продовжити говорити про книги і реалізовувати стратегію читання;
3. фокусуватися на обміні власним досвідом, здобутим за останні роки, зокрема ділитися з колегами базовими принципами створення команди, збору фонду з нуля.

Мандрівна бібліотека стартувала з розробки стратегії роботи у віртуальній площині, адже постала необхідність повернути своїх активних користувачів й потроху долучати до проєкту нових. Зараз Мандрівна бібліотека розказує про своє життя і ділиться корисними матеріалами у Facebook, Instagram, Twitter, Telegram та YouTube. Стартувала бібліотека зі сторінки у фейсбуці – донедавна найбільшій та найактивнішій за охопленням і ритмікою публікацій. Цю сторінку довелося закрити з безпекових міркувань, адже в окупації залишалися деякі працівники й постійні користувачі. Натомість, Good library вирішила запустити на той момент резервну фейсбук-сторінку «Луганська ОУН_Б», яку з часом і перепрофілювали в мандрівну. Зараз цю сторінку бібліотека насичує постами про події та партнерські проєкти, а також публікує матеріали інформаційних рубрик. Серед них : мовна рубрика про Український правопис «Далебі»; добірка порад від психологів у рубриці «Психологічна допомога»; перелік корисних та надійних джерел інформації з пошуку тимчасового прихистку, якісного українського контенту та безкоштовних освітніх можливостей у серії «Інформаційна паляниця»; книжкові огляди популярної української та світової літератури «ЛітОглядки»; відеорубрика «Мандрівна майстерня» з елементами арттерапії; рубрикою непохитної співучасті у захисті культурного та воєнного фронту України є «Збір коштів на ЗСУ».

Пізніше повернули до життя телеграм-канал «Bad library», який раніше мав статус умовної «барахолки» саркастичних текстів. Нині це середовище, де бібліотека резюмує всі матеріали, які назбируються щомісяця – бекстейджі роботи, літературні огляди, добірки книжок, інформаційні рубрики, рефлексії у вигляді окремих статей.

В інстаграмі бібліотекарі-мандрівники зосередили свій зовсім юний візуальний мовний проєкт «Далебі», який у форматі reels досліджує особливості Українського правопису. Також бібліотечна інстаграм-сторінка залишається найактивнішим середовищем для анонсів збору донатів на армію.

Для розгортання активного діалогу серед нових користувачів, зокрема ЗМІ, інших бібліотекарів та ініціативних громадян, Good library відновила сторінку в твітері. Переконалися, що твітер спроможний неабияк розхитати бібліотечні теми серед аудиторії, а особливо, якщо вони зачіпають чутливі наративи «денацифікації української культури» в тимчасово окупованих містах, зокрема знищення муралів з українською поезією у Старобільську, «денацифікацію українських книг» – усе це неабияк хвилює користувачів твітеру, зокрема доля українських книжок в окупованих містах. Щоразу кожен такий твіт на бібліотечній сторінці здатен не просто розпалити дискусію, а й розшири аудиторію небайдужих.

Допомогла побити рекорди з охоплення віртуальної аудиторії Мандрівної бібліотеки саме розкрутка бібліотечного каналу в ютубі. До повномасштабного вторгнення охоплення ледь сягало 6 тис переглядів. Зараз це близько 10 тис активних перегляді. Такий результат – завдяки повному перевтіленню загальної стратегії ведення каналу. Мандрівна бібліотека перезалила канал, закривши попередній, і почала вести новий за принципом чергування свіжого контенту зі старим. Так, серед нових продуктів на каналі з'явилися актуальна відеорубрика «Бібліотекар/ка шарить», яка й стала своєрідною мильною бомбочкою, розворушивши аудиторію у кожній соціальній мережі. «Мандрівна бібліотека» почала оновлення контенту з нагальних тем, як-от «Що робити з російськими класиками?», «Які книги варто списувати?» – тобто таких, що найбільш хвилюють цільову аудиторію, причому однаково й серед бібліотекарів, і читачів. На ютуб-каналі також з'являються відео з життя до 24 лютого – відеоогляди книжок, краєзнавчий проєкт «Топ-топ Луганщиною». Бібліотекарі вже почали знімати нові актуальні відео за цими проєктами, аби розширити тематичний блок й долучити якомога більше вмотивованої аудиторії, готової до дискусій.

Мандрівна бібліотека продовжує пильнувати офлайн. Упродовж уже шести місяців евакуації команда тримає зв'язок зі своїми клієнтами, а саме : долучила охочих містян до курсів української мови, йоги, занять з програмування для дітей і підлітків Code Club і комп'ютерної грамотності. Ці активності проходять у гібридному офлайн-онлайновому форматі. Цільовою аудиторією тренінгів з медійної грамотності і кібербезпеки, занять у розмовному клубу української мови, різних майстер-класів є переселенці з тимчасово окупованих територій, які виїхали після 24 лютого, а також містяни з тих населених пунктів, де знаходяться мандрівні бібліотекарі. Уже зараз бібліотека поступово відновлює роботу офлайн – у Черкасах, Дніпрі, Сваляві, Ужгороді та Києві.

Відтак, наразі команда розкидана у п'ятьох містах країни. Юридична адреса знаходиться в м. Черкаси. Мандрівна бібліотека вже закріпилася в цьому місті й налагоджує

офлайн-роботу, збирає нову колекцію книг. Після деокупації рідної області Good library має намір повернутися до обласного центру – м. Луганськ. І вже втретє почати все спочатку.

Ярослава Сергіївна Бондарчук,
завідувачка науково-методичного відділу
наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця

НАШ ПРОСТІР : МЕТОДИЧНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ВНМУ ІМ. М. І. ПИРОГОВА

***Ключові слова:** інформаційний простір, інформаційні ресурси, засоби інформаційної взаємодії, медіаграмотність, методичне об'єднання, бібліотеки ЗВО.*

Світ змінюється – змінюються й бібліотеки. Незмінною залишається їх інформаційна функція, яка трансформується в залежності від вимог часу. Загалом, в цьому напрямі перед бібліотекою стоїть завдання надання широкого спектра сучасних інформаційних послуг, організації зручного доступу до інформації та задоволення інформаційних запитів користувачів різного виду та формату.

Умовно можна виділити три основні складові інформаційного простору, в яких активно працюють сучасні бібліотеки. Перший компонент – це інформаційні ресурси. Щоб зацікавити сучасного читача, створення інформаційного продукту потребує креативного мислення та навиків роботи з онлайн-інструментами. Друга складова – це засоби інформаційної взаємодії. Цей спектр включає розвиток інформаційних ресурсів, направлених на покращення комунікаційних зв'язків. В цьому векторі доцільно розглянути канали комунікації : фейсбук, інстаграм, твітер, телеграм та й, загалом, сам вебсайт бібліотеки. Третя складова інформаційного простору охоплює сукупність інформаційної інфраструктури. До неї доцільно віднести різні бази даних, що забезпечують можливість збору, збереження та автоматизованої обробки інформації з можливістю її поширення за запитом.

Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова, працюючи зі студентською молоддю, має чіткий пріоритет розвитку інформаційної діяльності у векторі того, чого потребує сучасна молодь, враховуючи те, куди рухається сучасний світ.

Важливе завдання розвитку бібліотеки полягає у вивченні інформаційних можливостей та здобутті навиків і вмінь роботи з ними. Цей напрям активно здійснюється в реалізації методичної діяльності, особливо в рамках роботи методичного об'єднання (МО) бібліотек ЗВО м. Вінниця.

Відтак, у 2018 р. було організовано «Школу медіаграмотності». На той час було обрано важливі теми, обізнаність в яких дозволяла бібліотечному фахівцю ефективно працювати в інформаційному просторі. В поле зору потрапила медіаграмотність та інформаційна безпека, медійна грамотність в науці, авторське право та ліцензії Creative Commons. Активна командна робота і мотивація бібліотечних фахівців сприяли продовженню медіаграмотної ініціативи, яка до цього часу залишається основою для фахових зустрічей та навчань.

Перелік вимог до скілів бібліотечної професії з кожним роком збільшується. Звісно, розвиток професійної компетентності вбирає в себе елементи розвитку сучасного інформаційного простору. Відтак, у 2019 р. стартувала «Друга бібліотечна Школа медіаграмотності» під назвою «Я блогер». На зустріч з бібліотечними фахівцями було запрошено журналістку телеканалу 2+2, режисерку промо відео Анастасію Медведєву. Вона фахово поділилася з аудиторією секретами створення успішного контенту в мережах «Фейсбук» та «Інстаграм». Розповіла про досвід написання креативних текстів для соціальних мереж. Важливим та цікавим виявився навчальний блок з розвитку навиків створення якісного фото. В цій частині спікер продемонструвала власні фотороботи, де, здебільшого, героєм її дивовижних світлин став синочок Мирон. Саме на його знімках Анастасія розкрила секрети та техніки, з допомогою яких фото не залишиться без уваги.

Напрямок дослідження та розвитку засобів інформаційної взаємодії знайшов своє продовження і в методичних виданнях, підготовлених в рамках діяльності МО бібліотек ЗВО. Оскільки кожного дня з'являються нові можливості створення сучасних інформаційних продуктів, контенту, розвитку комунікаційних зв'язків – бібліотекарі мають володіти інформацією про ці ресурси. У виданні «Вебкомунікації та бібліотека : технології успішної взаємодії» (2020 р.) представлено підбірку вебінструментів та онлайн-платформ для створення різного виду бібліотечних продуктів. Крім опису можливостей цих програм та електронних посилань, додатково запропоновано приклади практичного застосування того чи іншого онлайн-ресурсу для створення цікавого й корисного бібліотечного продукту. Для написання довгих захоплюючих текстів запропоновано формат лонгріду та створення його у сервісі Tilda. Візуальний контент розглянуто на прикладі роботи сервісів Canva, VistaCreate, Microsoft Publisher. Саме на цих платформах фахівці бібліотеки створюють

інформаційні постери, інфорграфіки, титули фахових видань. Окремим блоком представлено відеоредактори, створення інтерактивних зображень у сервісах ThingLink, Glogster, Genially, H5P. Продемонстровано формат коміксів, хмари тегів, подкасти, роботу чат-ботів.

Вдосконалення засобів інформаційної взаємодії потребує динамічного моніторингу важливих тенденцій розвитку інформаційного простору. Актуальною у цьому напрямі є тема взаємодії з користувачами. Ці механізми було розглянуто у методичному виданні «PR, маркетинг, реклама – інструменти розвитку бібліотеки» (2021 р.). Теоретичний матеріал доповнено прикладами успішного застосування цих напрямів у культурній індустрії різних рівнів.

Актуальність розвитку інформаційних ресурсів не втрачалася і в час карантину. Дочекавшись послаблення карантинних вимог, навчальні тренінги в рамках роботи МО бібліотек ЗВО м. Вінниця відновились. Відтак стартувала «Третя бібліотечна Школа медіаграмотності» та розпочався цілий цикл практичних занять «Віртуальний бібліотекар». Перший майстер-клас «Лонгрід – інструмент сучасної медіакомунікації» включав теоретичний і практичний блок. Фахова спільнота університетських бібліотек дізналась про технологію та особливості лонгріда, його якісні характеристики й структурні складові. В додатку Tilda Publishing кожен учасник створив свою невеличку розповідь, використовуючи інструменти онлайн-платформи. Заняття «Інтерактивні технології» стосувалося інтерактивного контенту. Практичною складовою тренінгу стало опанування можливостей сервісу genially.

Творча та креативна атмосфера панувала під час тренінгу «Сервіс Canva в роботі бібліотекара. Платформа ідей та дизайнерських рішень». Також окремим блоком було представлено практичне застосування ресурсів сервісу Canva у роботі з додатком Microsoft Publisher. У цій програмі верстається інформаційний вісник МО бібліотек ЗВО м. Вінниця «Бібліопростір» – фаховий інформаційний ресурс, в якому відображаються щоденні професійні будні та досягнення, розвиток бібліотек і професійна діяльність.

Результатом «Третьої бібліотечної Школи медіаграмотності» стали нові інформаційні продукти, які було представлено на інформаційних майданчиках бібліотек. Це цікаві тематичні лонгріди, інтерактивні виставки, постери тощо.

Розвиток бібліотек не можливий без відчуття ситуації та адаптації до роботи в нових умовах, які є запорукою формування відповідей на виклики. Це явище фахова спільнота відчула під час пандемії COVID-19 та повною мірою під час повномасштабної війни. Саме в цей час у суспільстві на державному рівні зростала тема медіаграмотності та

інформаційної безпеки. Бібліотечним фахівцям важливо не лише опанувати знання та навички інформаційної грамотності, а й ефективно застосовувати їх у щоденному та професійному житті. Цей напрям активно розвивався в рамках роботи наших бібліотек. У 2021 р. було проведено науково-практичний семінар «Інформаційна безпека у соціальних медіа», учасників ознайомили із загальними правилами роботи з інформацією та персональною інформаційною безпекою. Проаналізували навички критично оцінювати, розуміти та поширювати інформацію.

Важливо було пропрацювати нові механізми під час війни. З цією метою було проведено «Четверту бібліотечну Школу медійної грамотності» на тему «Безпека в Інтернеті : що потрібно знати». Завдання полягало у презентації матеріалу, що стосувався розвитку медіасфери і функціонування медіа в цілому, інформаційної гігієни під час війни, механізмів інформаційної пропаганди. До теоретичного матеріалу було додано практичні приклади, надано рекомендації стосовно якісної комунікації під час конфліктних ситуацій, ресурсів пошуку об'єктивної інформації тощо.

Не менш важливими стали теми наступних занять школи: «Сучасна українська мова як професійна складова» та «Від копірайтера до автора». Викладачі ВНМУ ім. М. І. Пирогова Леся Писаренко та Вікторія Родінкова поділились власними знаннями й досвідом, адже бібліотечним фахівцям так важливо популяризувати свою роботу та робити це граматично правильно.

Отже, методична складова у питанні розвитку бібліотеки полягає в пошуках сучасних та цікавих тенденцій розвитку сучасного інформаційного світу. Доцільне проведення практичних і теоретичних занять, що надихатимуть на творчі пошуки, реалізацію цікавих ідей і завдань. Надалі ж зусилля кожного фахівця стають запорукою їх фахового самовдосконалення та розвитку творчого потенціалу, а це, безумовно, рухає інформаційний простір бібліотек в майбутнє, визначає їх місце в складній системі інформаційних зв'язків.

Література

1. Вебкомунікації та бібліотека: технології успішної взаємодії: метод. рекомендації / упоряд. Я. С. Бондарчук та ін. Вінниця : ВНМУ ім. М. І. Пирогова, 2020. 36 с. URL : <https://bit.ly/3f0h35x>
2. PR, маркетинг, реклама – інструменти розвитку бібліотеки: метод. рекомендації / упоряд. : Я. С. Бондарчук та ін. Вінниця : ВНМУ ім. М. І. Пирогова, 2021. 42 с. URL : <https://bit.ly/3R0IRF5>

3. Бібліопростір : інформаційний вісник / за ред. М. І. Мельника. Вінниця : ВНМУ ім. М. І. Пирогова, 2021. Вип. 11. 27 с. URL : <https://bit.ly/3wzymjG>

Інна Вікторівна Гулик,
завідувачка відділу культурно-просвітницької роботи
наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця

Світлана Михайлівна Лозан,
завідувачка відділу літератури іноземними мовами
наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ – ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

***Ключові слова :** соціокультурна діяльність, патріотичне виховання, творча студія «Вежа», наукова бібліотека ВНМУ.*

Успішна інтеграція молоді в соціум потребує цілеспрямованої підтримки. Тому науковій бібліотеці ВНМУ належить особлива роль в організації інтелектуального спілкування студентства та створення доброзичливої атмосфери.

Впродовж 25 років при бібліотеці плідне й ефективно діє творча студія «Вежа», яка об'єднала студентів різних курсів і факультетів університету. Створені умови для самовираження та самоутвердження молоді сприяють розкриттю кожної особистості, формуванню власної ідентифікації, розкриття нових талантів, організації їх дозвілля, обмін думками, поглядами тощо. Наразі близько 40 учасників знайшли у студії затишок та підтримку.

Студенти залучаються до підготовки і проведення різних форм позааудиторних занять, тренінгів, дискусій, масових заходів. Тем для обговорення, які хвилюють та цікавлять сучасну молодь, надзвичайно багато : питання патріотизму і національної свідомості; гендерна нерівність та насильство у суспільстві; творчість письменників, художників, музикантів тощо.

Дійсність сучасного життя призвела до того, що людині заради збереження власного фізичного, емоційного та психологічного здоров'я важливо вміти швидко адаптуватися до змін. Тому періодично в студії проходять заняття, на яких студенти розвивають навички вільного спілкування та комунікабельності; працюють над умінням презентувати себе та знімати емоційну скутість; формують ораторську майстерність та опановують навички вираження своїх емоцій тілом, мімікою, голосом; виконують вправи на покращення дихання, дикції. Саме такі групові заняття, які регулярно проводять диктор і ведучий вінницького радіо й телебачення Олег Семко та керівниця студії «Вежа» Інна Гулик, допомагають молоді підвищити самооцінку, позбутися невпевненості, повірити усвої сили.

Для творчих і непересічних особистостей, якими є студенти нашого університету, самореалізація – це ключова й вирішальна якість. Студійці малюють, пишуть вірші, грають на різних музичних інструментах, співають, але емоційна скутість дещо перешкоджає виступати на публіку або ж в соціумі відстоювати власну громадянську позицію. Відсутність внутрішньої свободи заважає повністю розкритися. Для подолання цього стану проводяться короткі тренінги, де кожен «відіграє» непритаманну для себе роль і поведінку. Спроби перевтілення у «інших героїв» студенти часто використовують у різноманітних фотопроектах та костюмованих, театралізованих дійствах. Для прикладу, до 190-річчя Льюїса Керролла вежівці проілюстрували відомі цитати з книг про Алісу у фотопроекті «Абсурд безглузких правил». Кожен «обіграв» обраного героя і зобразив певну фразу з книги.

Популярними серед студентства залишаються театралізовані українські вечорниці. Віддаючи шану минулому, на таких заходах відроджуються мова, пісня, історія українського народу. Свята зимового циклу завжди відзначаються зі всіма традиційними атрибутами : у вишиванках, з дівочими гаданнями, парубочими забавами, з калитою, варениками тощо. Навіть таку запозичену забаву як Гелловін вежівці перетворили у подорож до джерел нашої міфології – «Український бестіарій» та не тільки створили костюми і грим, максимально подібні до образу, але й цікаво розповіли про нього.

Надзвичайної популярності набула така форма роботи як «Вільний мікрофон», де студійці презентують твори своїх друзів у власній інтерпретації і водночас можуть почути власний твір у чужому виконанні. Тут всі рівні серед рівних : знають, що ніхто їх не осудить за недостатність практичного досвіду. Страх припуститися помилки, здатися неталановитим і некомпетентним нівелюється практичною допомогою й порадами однодумців.

Відділ культурно-просвітницької роботи завдяки своїй діяльності допомагає студентам у формуванні образу власного «Я» та сприяє їх активному творчому злету. Використання на заняттях «Вежі» ігрових методів розвитку уяви, інтуїції, моделювання мислення, конструювання логічних доказових міркувань допомагають формувати критичне мислення, яке необхідне для прийняття виважених рішень з урахуванням часу та ситуацій. Зокрема, до Дня української писемності та мови було проведено брейн-ринг між двома командами. Учасники продемонстрували не тільки знання рідної мови та літератури, а й логіку і швидкість реакції на каверзні запитання.

Молодь є досить активною в сучасному житті українського суспільства. Для кожного учасника «Вежі» війна стала значним каталізатором для підйому патріотичної свідомості. Ідентичність, історія, мова, культура – це ті цінності, які варто пропагувати, берегти, плекати, розвивати і захищати на всіх фронтах людської діяльності. Студенти університету з перших днів повномасштабного вторгнення взяли активну участь у волонтерських ініціативах : плетіння маскувальних сіток і костюмів, будівельні толоки з розчищення завалів будинків, допомога на складах гуманітарної допомоги та медикаментів, але в основному – це медичне волонтерство в госпіталах. Найважче було тоді, коли деякі учасники «Вежі» знаходилися в окупації. Чат групи у мережі «Телеграм» не стихав, старалися підтримати один одного : *«12.03.22 ... кожен з нас на своєму місці! Головне щоб усі були живі і здорові, не мерзли і не голодували! Все ми подолаємо, вистоймо і зустрінемося за нашим зеленим столом!», «затрусилась вікна від вибуху / затрусилось серце від жаху / за кілометр від мене вмерла людина / через велику залізну птаху...»,* – так розпочинається пісня учасниці «Вежі» Олександри Дідківської, яку вона написала під час бомбардування Житомира у березні 2022 р.

Студенти-вежівці активно залучаються до створення відеоматеріалів. Зокрема, приєдналися до ініційованого Українською бібліотечною асоціацією флешмобу «Читаємо, мріємо, гуртуймося», представивши відеоролик на вірш Марини Лавришин «Привіт, Солдате!», а До Дня захисників і захисниць України вежівка Ірина Грушицька зняла відео на вірш Анастасії Печеної «Коли закінчиться війна...».

Доцільність роботи бібліотеки в реалізації потреб молоді підтвердило опитування учасників студії «Вежа». Студенти зазначають : *«Не можна описувати це як певне місце і час. Це емоції, які там панують. Щирість, чистота, відкритість... І, насамперед, це можливість самореалізації. Усі наші виступи, конкурси розширюють наші межі свідомості і відкривають нові грані», «... мені подобається атмосфера, яка там створюється, теплі розмови, творчість інших надихає на щось нове і цікаве...», «Вежа*

надає можливість розвиватися в будь-якій сфері, відкриває щось нове в середині кожного, надихає і дає знання». Багато інших позитивних дописів спонукають працівників бібліотеки продовжувати гуртувати молоде покоління.

Важливу роботу бібліотека проводить в напрямку соціалізації іноземних студентів. Вони із задоволенням проводять час у бібліотеці, яка для них є місцем для навчання, зустрічей з друзями, відпочинку, натхнення та завжди беруть активну участь в бібліотечних заходах.

Улюбленим святом є щорічний Міжнародний день рідної мови, де вони мають змогу показати красу материнської мови, традицій, культури, представляють свій зв'язок із батьківщиною та проявляють шану до України. А відео «How many flowers exist in the world – So many languages» («Скільки є у світі квітів – стільки є у світі мов») облетіло весь світ і поєднало між собою країни та народності. Яскравою була робота над відео «International Mother Language Day 2022» («День рідної мови – 2022»), яке увібрало в себе всі відтінки пісенної різноманітності та культури міжнаціональної спільноти нашого університету.

Щорічний конкурс читців-декламаторів «Поетичні віражі», приурочений Дню поезії, завжди надихав на творчість, об'єднував українських та іноземних студентів і неодноразово приносив призові місця учасникам.

Цікавою для Сауда Омара, клінічного ординатора з Лівану, та бібліотекарів була спільна робота над створенням плейкаста «Бібліотека – інформація, знання, успіх!», приуроченого до Всеукраїнського дня бібліотек. До цього часу триває міцна дружба з Омаром, який уже став лікарем-офтальмологом.

Відділ літератури іноземними мовами щорічно відзначає найактивніших читачів почесними іменними грамотами «Best Library User» («Найкращий читач»). Ця подія перетворилася на справжнє свято, яке з нетерпінням чекають студенти, які з гордістю діляться своїми враженнями та фото в соціальних мережах, де отримують безліч лайків від друзів, рідних та шанувальників.

За час навчання в Україні іноземні студенти звикають до улюблених місць в університеті, які згодом згадують з ностальгією. Таким місцем стала наукова бібліотека. Тож в кінці кожного навчального року її територія перетворюється у своєрідну фотозону для випускників, де вони з радістю фотографуються на фоні книг та з працівниками відділу, з якими у подальшому підтримують тісні зв'язки.

Трагічний для України 2022 рік зруйнував плани студентів і традиції бібліотеки. І хоча більшість іноземців змушені були виїхати за кордон, вони ні на хвилину не забули Україну, Вінницю, своїх вчителів, друзів і бібліотекарів. Студенти та випускники минулих

років висловлюють занепокоєння та підтримують нас : *«Бути частиною України – це особливе відчуття для нас, іноземців. Україна прийняла нас з любов'ю... Знімаю капелюх перед хоробрістю, яку ви показали всьому світу. Незабаром ми всі зустрінемося в більш могутній, мирній, новій Україні. Слава Україні, слава героям України», «Ви знаєте, це вперше коли ми, студенти повернулися в Індію, але ми не щасливі. Ми скучаємо за Україною», «... Я молюся за Україну кожну секунду. Бережіть себе, ви воїни. більше вам сил! Слава Україні».*

Розмаїтість та багатоманітність соціокультурної роботи бібліотеки сприяє формуванню ціннісних орієнтирів молоді та реалізації набутого і усвідомленого досвіду, яким молодь зможе скористатися в майбутньому.

Література

1. Бібліотека – інформація, знання, успіх! : відеоролик з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек. Вінниця, 2019. URL : <https://bit.ly/3UEFgh8>
2. Гулик І. Студія “Вежа” – лабораторія самореалізації студентства та центр спілкування. *Бібліотечний форум України: історія, теорія і практика*. 2021. № 4. С. 30–33. URL: <https://cutt.ly/YNVxTyH>
3. Лавришин М. Привіт, Солдате!: вірш читають студенти ВНМУ, учасники студії “Вежа”. Вінниця, 2022. URL : <https://fb.watch/gH2jleOa58/>
4. Печена Анастасія Коли закінчиться війна : вірш. Вінниця, 2022. URL : <https://bit.ly/3Uf8T8R>
5. How many flowers exist in the world – So many languages : до Міжнародного дня рідної мови. Вінниця, 2019. URL : <https://bit.ly/3A0CKd6>
6. International Mother Language Day : вірші читають іноземні студенти ВНМУ. Вінниця, 2022. URL: <https://bit.ly/3fRmK6c>
7. Yuna Varta. Залізна птаха. Вінниця, 2022. URL : <https://youtu.be/NqiHnkF4y3A>

Лариса Григорівна Бакуменко,
кандидат наук із соціальних комунікацій
завідувачка відділом
Наукова бібліотека Державного біотехнологічного університету
м. Харків

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕОРГАНІЗАЦІЇ

***Ключові слова :** бібліотека, наукова бібліотека, заклад вищої освіти, реорганізація.*

Сьогодні Україна обрала курс, спрямований на європейську та світову інтеграцію, який потребує змін в усіх сферах життя. Зокрема, процеси реформації відбуваються в освітній галузі. Сучасна ситуація у вищій освіті вимагає реструктуризації деяких навчальних закладів, зокрема, закладів вищої освіти (ЗВО). Уряд обрав шлях оптимізації кількості українських вишів через їх реорганізацію (під якою розуміється форма припинення діяльності навчального закладу як юридичної особи, під час якої навчальний заклад припиняє свою діяльність, але всі його права й обов'язки в порядку правонаступництва переходять до нової (іншої) юридичної особи [3]) та об'єднання, створення нових навчальних закладів на базі вже існуючих, які мають за мету – надати нове дихання вишам, забезпечити подолання фінансової та економічної кризи, а також посилити конкурентоспроможність ЗВО на європейському та світовому освітньому ринку. Процес оптимізації українських вишів відбувається, наприклад, утворено Український державний університет науки і технологій із приєднанням до нього Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна та Національної металургійної академії України; утворено Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку із приєднанням до нього Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова та Одеської державної академії технічного регулювання та якості тощо.

Згідно з Наказом Міністерства освіти та науки України «Про утворення Державного біотехнологічного університету» від 18.06.2021 р. № 689 було розпочато процес реорганізації Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка, Харківської державної зооветеринарної академії, Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва, Харківського державного університету харчування та торгівлі шляхом приєднання цих закладів до Державного біотехнологічного університету [2].

Перед бібліотеками вказаних вишів постало завдання – створення Наукової бібліотеки Державного біотехнологічного університету (НБ ДБТУ). У зв'язку з цим виникла необхідність вирішити цілу низку нагальних питань, які б забезпечили належне виконання цього процесу.

По-перше, головним пріоритетом стало об'єднання бібліотек та створення на їх базі Наукової бібліотеки Державного біотехнологічного університету. У зв'язку з цим було розроблено нову структуру НБ ДБТУ (7 відділів бібліотеки, 8 бібліотечних пунктів обслуговування, 15 абонементів, 12 читальних залів). Переглянуто штатний розклад бібліотеки, який нараховує сьогодні 55 осіб. Визначені посади, права та обов'язки бібліотекарів у новоствореному колективі із забезпеченням дотримання трудових прав та соціальних гарантій бібліотечних працівників у порядку, визначеному законодавством України. Відбулася адаптація бібліотекарів у новоствореному колективі. Значна увага надається можливості творчого та професійного розвитку бібліотечного персоналу.

По-друге, здійснено низку заходів стосовно збереження електронних ресурсів бібліотек та забезпечення можливості їх конвертації до електронних ресурсів НБ ДБТУ через збереження цілісності та можливості доступу до бібліотечних серверів з метою вивантаження інформації та її розміщення в новостворених ресурсах. Наразі створені : новий вебсайт НБ ДБТУ <https://library.btu.kharkov.ua>, інституційний репозитарій Open Archive SBTU <https://repo.btu.kharkov.ua> (протягом року розміщено близько 11 тисяч повнотекстових документів), електронний каталог <http://opaco.btu.kharkiv.ua>, відбувається інтенсивне наповнення інформаційного порталу Web-портфоліо науковців ДБТУ <http://athra.btu.kharkiv.ua>, створена електронна бібліотека навчальних і навчально-методичних видань, повнотекстові бази даних «Дисертації та автореферати дисертацій» та «Охоронні документи» тощо. НБ має свої представництва у соціальних мережах Facebook, Instagram, YouTube.

По-третє, завданням бібліотеки стало об'єднання бібліотечних фондів, які на сьогодні налічують 1489002 примірники, у т. ч. наукової літератури – 515464, навчальної – 756951, художньої – 160110, рідкісних та цінних видань – 23311 примірників. В роботі було акцентовано увагу на збереження бібліотечних фондів, забезпечення збереження та цілісності облікової документації, активізовано роботу з боржниками, метою якої є повернення літератури до бібліотечного фонду та повної ліквідації заборгованості користувачів реорганізованих бібліотек та їх запису до НБ ДБТУ, проводиться інвентаризація бібліотечних фондів з метою виявлення дублетних, зношених, морально застарілих видань та підготовка документів для їх подальшого вилучення та списання.

По-четверте, здійснено повний моніторинг матеріальних ресурсів бібліотек через позачергову інвентаризацію матеріальних цінностей бібліотек з метою передачі їх у власність ДБТУ, постало завдання забезпечення наявності та зберігання матеріальних цінностей (комп'ютерної та копіювальної техніки, меблів тощо) на момент передачі їх у власність ДБТУ; вирішувались питання утилізації застарілої комп'ютерної та копіювальної техніки, меблів та інших матеріальних цінностей, повністю пошкоджених і не підлягаючих ремонту та оформлення документації для їх подальшого списання.

Підсумовуючи вищесказане, треба зазначити, що переформатування діяльності Наукової бібліотеки в умовах реорганізації відбулося, робота продовжується через належне виконання завдань, поставлених керівництвом університету та наукової бібліотеки ДБТУ перед колективом бібліотеки, впровадження в роботу НБ ДБТУ кращих практик та інновацій з метою укріплення позицій університету і бібліотеки та забезпечення їх конкурентоспроможності, сприяння формуванню позитивного іміджу новоствореного університету та бібліотеки. З цією метою на бібліотечному вебсайті представлені проекти : «Бібліометрика ДБТУ», «ДБТУ на сторінках Вікіпедії», «Літопис ДБТУ», «Календарний кошук», «Мій рідний край – моєї долі славний оберіг», «Історія Наукової бібліотеки ДБТУ в особах», «Книжкові скарби НБ ДБТУ».

Процес реорганізації складний та тривалий, вирішення поставлених завдань ускладнюється ще й тим, що в Україні тривають воєнні дії, майже увсіх філіях пошкоджено майно та приміщення бібліотеки, немає доступу до робочих місць та бібліотечних фондів, співробітники знаходяться у різних куточках країни та світу. Сьогодні ми працюємо переважно онлайн над створенням та наповненням електронних ресурсів НБ ДБТУ на основі інтегрованих електронних ресурсів чотирьох реорганізованих вишів, долаючи всі складнощі доступу до цих ресурсів, які у ситуації, що склалася, є основним інформаційним джерелом для здобувачів вищої освіти, викладачів та науковців ДБТУ. Багато вже зроблено, багато ще попереду.

Треба звернути увагу на мобільність працівників бібліотеки, їх професійні компетентності, прагнення до самоосвіти як життєву необхідність. Навіть у таких складних умовах бібліотекарі прагнуть отримувати навички саме віртуальної мобільності, яка має досить серйозні перспективи, пов'язані з процесами модернізації та інформатизації освіти, тому що основою глобального процесу інформатизації суспільства є саме інформатизація освіти, яка повинна випереджати інформатизацію інших напрямів суспільної діяльності, оскільки саме тут формуються соціальні, психологічні, загальнокультурні і професійні компетенції для інформатизації суспільства [1].

Отже, процес реорганізації триває, попереду ще багато невирішених завдань нової, але достатньо дієвої бібліотеки та її підрозділів, яка всі зусилля спрямовує на реалізацію основної мети – повноти та якості інформаційного забезпечення навчального та наукового процесів ДБТУ. І на останок, хочеться цитувати Т. Г. Шевченка : «Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!». Слава Україні!

Література

1. Павенко Н. В. Он-лайн мобільність бібліотекаря закладу професійної освіти як механізм інноваційного розвитку сучасного інформаційного простору. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки*: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., (Ужгород, 8-25 червня 2019 р.). Ужгород : ДВНЗ “Ужгородський національний університет”. 2019. URL :<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24622>
2. Про утворення Державного біотехнологічного університету : наказ Міністерства освіти і науки України від 18.06.2021 р. № 689. URL:<https://khntusg.com.ua/wp-content/uploads/2021/07/nakaz-mon-18.06.21.pdf>
3. Реорганізація навчальних закладів: що повинен знати працівник, профактив, роботодавець? *Бухгалтер бюджетної установи*. 2015. №7. URL : <https://buhgalter911.com/uk/news/news-178659.html>

Вікторія Володимирівна Брагінська,

завідувачка сектору,
Наукова бібліотека Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків

Вікторія Вікторівна Щабельник,

провідний бібліограф,
Наукова бібліотека Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків

**БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Ключові слова : *Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого), дистанційні послуги, вебпослуги, соціальні мережі (СМ), воєнний стан.*

Від початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну у лютому 2022 р. Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого), як і більшість бібліотек Харківщини, опинилася в зоні бойових дій. Фізичний простір НБ став закритим для відвідування, комунікації напрацьовані роками разом із багатьма іншими сферами життя перестали функціонувати. Спираючись на досвід, який ми отримали під час карантинних обмежень, було сформовано модель управління бібліотекою та її діяльності в умовах воєнного стану.

Майже всю роботу бібліотеки було переведено у дистанційний режим та перенесено в єдиний інформаційний простір університету, що уможливило безпечно надавати інформаційні, довідкові, бібліографічні послуги викладачам, аспірантам і студентам.

Інформаційна підтримка освітньо-наукової діяльності університету є пріоритетним завданням НБ. Було забезпечено стійкий, високошвидкісний доступ до електронних навчальних та наукових ресурсів, сайтів бібліотек, баз даних (БД), освітньої платформи Moodle тощо. Науковцям, викладачам, здобувачам освіти надано можливість безкоштовно працювати із міжнародними інформаційними ресурсами : галузевими колекціями провідних бібліотек світу на міжнародній платформі Exlibris RapidILL; повнотекстовими науковими журналами і книгами від 200 видавців світу у межах проєкту Research4Life; базами ScienceDirect, Scopus, Researcher Discovery компанії Elsevier; платформами Web of Science, LexisNexis, ProQuest; системою міжнародного міжбібліотечного абонементу RapidILL на платформі Ex Libris; EBSCO.

Інтернет-технології відкривають широкі перспективи для надання доступу до електронних архівів (ArXiv.org, SocArXiv), інституційних репозитаріїв, спеціалізованих соціальних мереж (Academia.edu, ResearchGate), БД (OpenDOAR, SHERPA), наукометричних сервісів (Google Scholar, Metrics, Altmetrics), авторських профілів (Publons, Orcid ID, Kudos), які поступово перетворюються на альтернативну інфраструктуру наукової комунікації і сприяють публікаційній активності учених.

Найбільшої актуальності для віддалених користувачів набули електронні ресурси власної генерації, зокрема : репозитарій eNULAIR (е-архів праць вчених університету складає 18 497 документів); «Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс» (СЕНМК – списки навчальних матеріалів з посиланнями на повні тексти до тем

навчальних дисциплін, що викладаються на кафедрах); «Бібліотека електронних копій раритетних видань» та eLEGALIUM – електронна іміджева колекція рідкісних видань і праць відомих харківських правознавців XVIII – середини XX ст.; комплексний Google-ресурс «Наукометрія. Бібліометрія» (інформація про наукометричні БД, інструкції зі створення авторських профілів, презентаційні матеріали, бібліометричні профілі науковців університету, підбір журналів для публікацій, публікації вчених у виданнях, які індексуються БД Scopus та Web of Science тощо); електронний каталог (ЕК – основний інформаційно-пошуковий засіб отримання інформації про наявний фонд бібліотеки, загальний обсяг на 01.01.2022 р. складав 655 240 записів, містить посилання на 7 162 повнотекстові документи); е-картотека «Публікації вчених НЮУ ім. Ярослава Мудрого в Scopus» (бібліографічні записи та посилання на тексти наукових статей авторів університету, що проіндексовані наукометричною базою Scopus).

Вищезначені ресурси доступні цілодобово, представлені на оновленому сайті бібліотеки, який адаптований для перегляду як на комп'ютерах, так і на мобільних телефонах чи планшетах.

Слід зазначити, що поповнення документного фонду бібліотеки повнотекстовими виданнями не зупинилося. З метою забезпечення інформаційної функції ЕК робота з формування БД «Картотека статей», «Праці вчених університету», «Публікації вчених НЮУ ім. Ярослава Мудрого в Scopus» була продовжена. За воєнний період об'єм ЕК збільшився майже на 7000 нових бібліографічних записів (статті з електронних тематичних збірників, матеріалів конференцій, наукових журналів тощо), паралельно здійснюється поточне редагування його довідників та авторитетного файлу.

У винятково складний для країни та її громадян час бібліотечна віртуальна довідково-консультативна служба діє 24/7. За запитамі науковців та студентів здійснюються тематичні пошуки в ЕК, формуються списки літератури на замовлення, визначаються індекси УДК для наукових праць. Збільшилася кількість онлайн консультацій стосовно роботи бібліотеки, можливості отримати необхідну літературу або повернути до фонду навчальні підручники, оформлення посилань до наукових публікацій відповідно до міжнародних стилів цитувань та діючого ДСТУ 8302:2015, транслітерації тощо.

Важливий та відповідальний напрям діяльності бібліотеки – це робота з бібліометричної підтримки публікаційної активності учених університету. Працівники служби бібліометрії та наукометрії у повному обсязі виконують завдання з консолідації процесів збору, систематизації та оприлюднення бібліометричних і наукометричних показників науковців у міжнародних наукометричних базах. Щоденно здійснюється

моніторинг статистичних даних й показників публікацій учених вишу в Scopus, Web of Science і Google Scholar : з'ясовуються індексація публікацій науково-педагогічного складу, показники цитованості, індекс Гірша (h-індекс); встановлюється коректність створення та ведення авторських профілів тощо. Відстежуються видання, що індексуються БД Scopus і Web of Science та мають імпакт-фактор. Публікації у наукових журналах світового рівня сприяють зростанню рейтингу в науковій спільноті, гарантують вдалий захист наукової роботи, збільшують шанс на отримання грантів, сприяють чудовому старту наукової діяльності. На сайті бібліотеки оперативно оприлюднюються статистичні дані та відомості щодо публікаційної активності авторів. З науковцями підтримується постійний інформаційний зв'язок, проводиться онлайн консультування з питань наукометрії.

Фахівці НБ здійснюють цифрове кураторство спрямоване на забезпечення вільного доступу до інформації та формування цифрової грамотності академічної громади, завдяки організації та проведенню заходів у дистанційному режимі з консультування щодо питань застосування цифрових технологій та сприяння розвитку цифрових компетенцій. Слід зауважити, що користувачам надається не лише доступ до електронних ресурсів, а й можливості : коментування кожного документу, обговорення нагальних тем, ведення особистих діалогів, групових чатів, участі в опитуваннях щодо освітніх, наукових та інших питань тощо.

Більш значущим і дієвим на сьогодні є використання таких інформаційних інструментів як Telegram-канал, Facebook та Instagram-ресурси, LinkedIn, сайт бібліотеки. Триває робота з формування культури академічної доброчесності. Адаптації першокурсників до університетської спільноти сприяла серія постів та роликів розміщена у соціальних мережах бібліотеки : “Vivat першокурсник”. Так, на сторінках бібліотеки в соціальних мережах постійно оновлюється контент, своєчасно розміщуються рекламні проморолики, посилання на створені власні ресурси, інструкції та посібники щодо дій у разі непередбачуваних ситуацій, можливості для вимушених переселенців, доступ до міжнародних БД для українських науковців, пояснення щодо здійснення трудових відносин в умовах воєнного стану, у чаті ведеться спілкування з підписчиками [1].

В сучасних кризових умовах університетська бібліотека відіграє особливу соціальну роль для студентства та наукової спільноти, яка полягає не тільки в інформаційному супроводженні освітніх і наукових процесів, а й у формуванні національної свідомості. НБ в інформаційному просторі висвітлює роботу Гуманітарного штабу університету, благодійну діяльність студентів та викладачів, висловлює вдячність воїнам ЗСУ, якими є і

співробітники та студенти НЮУ ім. Ярослава Мудрого, здійснює боротьбу з фейками, дезінформацією, сприяє набуттю навичок медіаграмотності тощо.

Слід зауважити, що в сучасних кризових умовах бібліотека відіграє особливу роль для студентства та наукової спільноти, яка полягає не тільки в інформаційному супроводженні освітніх і наукових процесів, а й у сприянні формуванню національної свідомості. Великого значення набуває створення та поширення нових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів до найважливіших подій в суспільно-політичному житті України та ювілеїв видатних осіб, а саме : мультимедійні лонгріди «Правда Ярославичів : до 950 р. із часу укладання Правди Ярославичів – зводу давньоруських законів», «Конституція України – основа правової держави»; календар пам'ятних дат «Вчені-правознавці – ювіляри 2023 року»; інформаційні дайджести «Перша Конституція України – Конституція Пилипа Орлика 1710 року», «Незалежна Україна : історичний дискурс»; інтерактивні плакати е-ресурсів та дистанційних сервісів бібліотеки університету; інформаційні тематичні відеоролики (до вшанування і увічнення пам'яті учених харківської правничої школи; про нові навчальні видання університету та публікації вчених; власні новостворені е-ресурси, бібліотечні сервіси та послуги; цікаві проєкти, конкурси, заходи для користувачів) [4].

Реалії сьогодення вимагають оновлення інформаційного образу бібліотеки, а від бібліотечних фахівців – трансформувати професійні компетенції, підвищувати рівень кваліфікації, впроваджувати інновації, безперервно навчатися, набувати нових навичок.

Співробітники НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого співпрацюють з Українською бібліотечною асоціацією, бібліотеками України та зарубіжжя, приймають участь у конференціях, вебінарах, тренінгах, майстер-класах, онлайн школах. Зокрема, у конференції IGeLU 2022 в Кардіффі, яка була організована міжнародною групою користувачів Ex Libris (IGeLU) (Великобританія, 12-15.09.2022); вебінарі «Як вести соціальні мережі центру працевлаштування, щоб зацікавити студентів?» (lifecell); Всеукраїнському дводенному лекторії-вебінарі від представників бізнесу з розвитку soft та hard skills викладачів «Uni-Biz Bridge»; дистанційному курсі школи бібліотечного журналіста «Мультиплатформна бібліотечна журналістика. Інстаграм : базові навички» (отримали сертифікати); тестування у вебінарі «Цифрові інструменти Google для освіти»; вебінарах компанії Elsevier; онлайн-тренінгу «Open Educational Resources in higher Education» зі створення матеріалів для відкритих освітніх ресурсів; майстер-класі «Представлення проєктних ідей» тощо.

НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого є сучасним хабом освітньо-наукової діяльності, що відповідає особливій соціальній місії бібліотеки в умовах воєнного стану в Україні : захист інформаційного простору, боротьба з фейками, дезінформацією. Багатофункціональність діяльності бібліотечних фахівців, як навігаторів користувачів у «цифровому світі» спрямовано на розвиток цифрової культури в умовах цифрових трансформацій суспільства, що забезпечить розв'язання ключових проблем воєнного часу : мобільність студентів, нестабільний інтернет, проблеми використання техніки та технологій [5].

Таким чином, наукова бібліотека – це не лише книги та послуги для задоволення інформаційних потреб студентів і викладачів, бібліотека – це ще й безліч проєктів, креативних ідей та кропіткої праці. Все це завдяки злагодженій роботі бібліотечної команди – тих, хто підтримує освітньо-науковий процес університету дистанційно і на робочих місцях. Інформатизація та цифровізація бібліотечної системи є безперервним процесом і неминучою тенденцією розвитку сучасного світу. А розвиток ІКТ-компетенцій підвищує прагнення працівників бібліотеки зробити процес інформаційно-бібліографічного обслуговування ефективним, інноваційним та, відповідно, застосувати творчий, нетривіальний підхід для його організації навіть утакій нелегкій для країни час.

Література

1. Бачинська Н. Професійні ресурси бібліотечно-інформаційної діяльності: трансформації в освіті та різноманітність функціонування у цифровому середовищі. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 8. С. 13–19.
2. Пасмор Н. П., Самофал О. Бібліотека сучасного університету: зміна інформаційного образу. *Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій* : матеріали III наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 21 жовт. 2021 р.). Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2021. С. 138–144. URL : <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/19140>
3. Пасмор Н. П. Бібліотека як інноваційний workspace в системі сучасної правничої освіти. *Теорія та практика сучасної юриспруденції* : матеріали Всеукр. наук. конференції (Харків, 25 груд. 2021 р.). Харків : Нац.юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. Вип. 4. С. 56–57. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2020/Konf-26_Tom-1.pdf
4. Сахарова М., Хіміч Я. Розробка та актуалізація комунікаційної політики бібліотеки в умовах воєнного стану: кризові комунікації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 65–74.

5. Шевченко О. В., Спрінсян В. Г. Модернізація бібліотек закладів вищої освіти України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. №2. С. 7–14.

Валерій Михайлович Букач,
кандидат історичних наук,
приват-професор кафедри всесвітньої історії та методології науки
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В УКРАЇНІ У 1920-х РОКАХ

***Ключові слова:** національна політика, бібліотечна справа в Україні, українізація в першій половині 20-х рр., історія бібліотечної справи, бібліотечні об'єднання 1920 – 1930-х рр., Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників.*

Головними напрямками національної політики в Україні в 1920-х роках були українізація, яка передбачала використання української мови в сфері освіти, культури, суспільно-політичного життя та створення умов для освітньо-культурного розвитку національних меншин.

В процесі проведення українізації, освітньо-культурної політики серед національних менших значне місце відводилося культурно-просвітницьким закладам, які мали пропагувати внутрішню політику радянської влади. Їхньою діяльністю опікувався Головополітросвіт при Народному комісаріаті освіти Української СРР. Бібліотечні установи акумулювали суспільно-політичну літературу, періодичні видання, поповнювалися виданнями творів класиків української літератури – Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Марка Вовчка, Панаса Мирного, Івана Карпенка-Карого, Архипа Тесленка тощо. У 1925 році для бібліотечної мережі республіки було закуплено 500 тисяч примірників книг, 75% з яких були видані українською мовою, що поліпшувало процес українізації. Військові бібліотеки поповнилися 32 тисячами примірників уставів, підручників українською мовою [2, с. 49]. У 1920-х роках активно проводилася українізація саме сільських бібліотек з метою забезпечення селян навчальною, художньою, суспільно-політичною, довідниковою літературою, виданою рідною українською мовою [8].

Для роботи серед нечисленних народів, які мешкали в Україні, створювалися клубні установи, при яких функціонували бібліотеки. Так у 1925 році була створена суспільна організація «Дім народів Сходу», бібліотека якої нараховувала 870 книг різними мовами : вірменською, грецькою, грузинською, китайською, корейською, перською, турецькою та іншими. При Одеському інтернаціональному клубі імені К. Маркса функціонувала бібліотека з 7000 томів, виданих 11 мовами [1, с. 29]. У 1926 році в Україні функціонували 117 єврейських, 30 болгарських, 20 польських, 19 німецьких, 13 латиських, 3 татарські, 1 вірменська бібліотеки [3, с. 67], [4, с. 27 - 30].

Протягом 1920-х років в Україні проводилася культурно-освітня кампанія з ліквідації неписьменності серед населення через мережу товариства «Геть неписьменність». Для закріплення навичок читання та письма кожному учаснику цієї кампанії необхідно було спілкуватися з книгою чи з іншим друкованим джерелом. В сільській місцевості бібліотек не вистачало і тому там відкривалися хати-читальні, де кожний бажаючий міг почитати книгу, газету, журнал. Так, наприкінці 1926 року з україномовною друкованою продукцією можна було ознайомитися у 3977 хатах-читальнях. 149 хат-читалень вели роботу 2 мовами – українською та російською [2, с. 49]. В той же час в Україні працювали 199 німецьких, 94 єврейські, 88 польських, 34 молдавські (без урахування статистики Молдавської Автономної Соціалістичної Радянської Республіки, яка входила до складу Української СРР), 26 болгарських, 10 чеських, 5 грецьких та 5 латиських хат-читалень [3, с. 67], [4, с. 27 - 30].

На початку 1920-х років поряд з окремими бібліотечними та бібліографічними товариствами, заснованими за часів Російської імперії, почали виникати громадські професійні організації бібліотечних працівників – бібліотечні об'єднання, основними формами роботи яких стали бібліотечні конференції, семінари, гурткові заняття, секційні зібрання, що сприяли підвищенню кваліфікації бібліотекарів та більш раціональній організації бібліотечної справи. Робота бібліотечних об'єднань регулювалася «Положенням про об'єднання бібліотечних працівників на місцях» від 1922 року. Великі бібліотечні об'єднання працювали у Харкові, Одесі, Києві. В середині 1920-х років об'єднання бібліотечних працівників були створені в Артемівську (Бахмуті), Євпаторії, Зінов'євську (Кропивницькому), Миколаєві, Сімферополі, Херсоні. Основними їх завданнями були : координація бібліотечної роботи; обмін досвідом між бібліотекарями та налагодження виробничих зв'язків між бібліотеками; спільне опрацювання питань практичної діяльності бібліотек та методів бібліотечної роботи; вирішення проблем з підвищення кваліфікації бібліотекарів, а також професійних питань щодо нормування праці, нарахування заробітної

плати; налагодження постійного зв'язку з установами системи Народного комісаріату освіти УСРР [7]. У січні 1925 року при Одеському бібліотечному об'єднанні була створена українська секція, завданнями якої стали : пропаганда серед переважно російськомовних читачів здобутків української культури, організація курсів з українознавства, організація виставок українських видань, підготовки творчих зустрічей з українськими митцями [8].

У грудні 1925 року в Києві відбулася Перша конференція наукових бібліотек України, на якій були заслухані доповіді : про стан мережі наукових бібліотек та їх завдань; про науково-дослідну роботу наукових бібліотек, підготовку наукових кадрів; про бібліографічну роботу; про уніфікацію каталогізації, предметний та систематичний каталоги; про особливості обслуговування читачів; про комплектування бібліотек; про зв'язок наукових бібліотек з політосвітніми: про організацію праці, уніфікацію статистики, тарифікацію, номенклатуру посад. Перша конференція наукових бібліотек підготувала теоретичну та методичну базу для проведення Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних працівників [5].

В червні 1926 року пройшов Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників, організований клубно-бібліотечним відділом Управління політосвіти Народного комісаріату освіти УСРР. В ньому взяли участь понад 200 осіб. Більшість делегатів представляли масові бібліотеки. Було заслухано 30 доповідей та співдоповідей. За усіма основними доповідями були прийняті відповідні рішення, що мали загально-організаційний та методичний характер. Вони тривалий час визначали спрямованість діяльності бібліотек в Україні. Однією із основних в діяльності бібліотек у 1920 роках була українізація. Резолюція з'їзду на доповідь І. Розенгауза була присвячена питанню подальшого розвитку українізації бібліотечної мережі, в якій відмічалася обов'язковість забезпечення фондів масових бібліотек примірниками українських видань як для пропаганди української книжки, так і для забезпечення наявності української літератури в бібліотечних центрах. На з'їзді відмічалось про необхідність покращення обслуговування представників національних меншин, більш ретельного вивчення їх читацьких запитів, виробничо-професійних інтересів [9].

У 1920-х роках також достатньо активно вивчалися питання історії бібліотечної справи в Україні, проблеми загального бібліотекознавства. Вітчизняний бібліотекознавець та бібліограф Д. А. Балака в 1925 році в книзі «Бібліотека у минулому» одним з перших окреслив історію бібліотечного руху в Україні. Історичні розвідки українських науковців публікувалися в журналі «Бібліологічні вісті», у «Журналі бібліотекознавства та

бібліографії», в «Записках Українського бібліографічного товариства в Одесі», у «Бібліотечному збірнику» та інших виданнях [6].

Література

1. Букач В. М. Национальные меньшинства и политика советского правительства Украины в 1921 – 1925 годах. Одесса : ЮГПУ, 1999. 31 с.
2. Букач В. М. Политика украинизации в первой половине 20-х гг: материалы к курсу по истории Украины и украинской культуры. Одесса : ЮГПУ, 1997. 50 с.
3. Короткий огляд діяльності робітничо-селянського уряду України за 1925 - 1926 рр. Харків : ЦВК, 1927. 75 с.
4. Народна освіта на Україні на 1 січня 1927 року. Харків : ЦСУ, 1927. 31 с.
5. Сафронова В. В. Перша конференція наукових бібліотек УСРР. 1925. *Бібліотечна енциклопедія Харківщини*. URL : <https://korolenko.kharkov.com/vydannia-biblioteky/publikacii.html>
6. Седих В. В. Історія бібліотечної справи в Україні. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%B9%20%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%E2%80%99%D1%97%D0%B7%D0%B4%20%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2>
7. Соколов В. Ю. Бібліотечні об'єднання 1920 – 1930-х рр. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article/Бібліотечні%20об'єднання%201920-1930-х%20рр>.
8. Соколов В. Ю. Одеське бібліотечне об'єднання. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%BE%D0%B1%E2%80%99%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>
9. Соколов В. Ю. Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/bibliotek_dok_inform/1_16.pdf

Наталія Любомирівна Гончаренко,
бібліотекар
бібліотека Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

РОЗДІЛ «МАТЕМАТИКА» У ФОНДІ ЦІННОЇ ТА РІДКІСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ УШИНСЬКОГО ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

Ключові слова: бібліотека, історія бібліотеки Університету Ушинського, фонд цінної та рідкісної книги, просвітницька діяльність бібліотекаря, педагогічна діяльність бібліотекаря, фізико-математичний факультет.

Кожне цивілізоване суспільство завжди відповідальне перед майбутніми поколіннями за збереження світового культурного надбання. У цьому сенсі важливим є розуміння вічної цінності книжкових пам'яток які збереглися та дійшли до нас. На сьогоднішній день збереження бібліотечних фондів – це глобальна проблема, від вирішення якої залежить, яку спадщину минулих поколінь ми зможемо передати нащадкам. Це доволі складна задача, бо бібліотеки за своїм призначенням повинні надавати можливість користування документами і в той самий час потрібно дбати про їх збереження.

Особливо актуальним це питання є для рідкісних видань та стародруків, вивчення яких сприяє відновленню історичної пам'яті, ліквідації білих плям в історії нашого народу. Організація роботи із збереження цих фондів передбачає розв'язання цілого комплексу проблем: комплектація, формування, опрацювання, забезпечення фізичного збереження та використання таких видань.

Бібліотека Університете Ушинського має досить великий фонд цінної та рідкісної літератури (далі ЦРЛ) та експозицію, які налічують більш ніж 16 тис. примірників.

Якщо ми подивимось на історію Університету Ушинського з початку заснування (на той час Інститут Народної Освіти (далі ІНО)), то побачимо, що одним з основних предметів який викладався на всіх напрямках освіти - була математика. Структура ІНО була побудована за принципом підготовки вчителів для певного рівня навчальних закладів, тобто: початковий рівень навчання (підготовка тих, хто не володіє грамотою), шкільний рівень, та ін., а не за фахом. Також були сформовані під цей принцип три основні факультети, а саме: факультет соціального виховання (дошкільне, шкільне), професійної освіти (викладачі для профтехшкіл, робфаків, фабрично-заводських училищ, викладачів

загальних дисциплін для технікумів, тощо) та політичної освіти (готували спеціалістів музейно-архівного та бібліотечного напрямку). Основні дисципліни, такі як математика, фізика, природничі науки, література та мова викладалися на всіх трьох факультетах.

Тобто, фізико-математична кафедра (на той час вона називалася математична предметна комісія) була одним зі стрижнів існування навчального закладу. Одеська математична школа початку ХХ ст. була дуже потужною. В нашому вищому навчальному закладі (далі ВНЗ) з моменту його відкриття викладали такі відомі математики, як І. Г. Тимченко, М. М. Васильєв, К. М. Щербина, С. Й. Шатуновський, М. Г. Чеботарев, І. Д. Дуб, М. В. Акимович, В. А. Цимерман, Т. М. Василишин, О. Й. Філіпов, В. Г. Мануляк-Хотимирський, М. А. Чайковський, М. Г. Крейн, Ф. Р. Гантмахер та інші [1]. І зрозуміло, що з моменту відкриття книгозбірні при ІНО у 1922 році, зберіглося багато різних математичних видань, більша частина з яких підручники.

У 2020 році з'явилась нагода, у фонді ЦРЛ з дуже широкої предметної галузі «Природничі науки», виділити окремо предметні рубрики «Математика», «Фізика», «Хімія», «Біологічні науки». Це стало потрібно для більш доступного користування викладачами, аспірантами, та студентами книжкового фонду.

Але бібліотекарі стикнулися з великою проблемою. Незважаючи на те, що предметний рубрикатор існував і існує в каталозі бібліотеки, в цій частини книгозбірні на полицях зберігання він нажаль не використовувався. І в каталозі, не завжди правильно виділяв підрубрики саме математичних видань.

Тому було прийнято рішення, що при опрацюванні у фонді ЦРЛ такої предметної рубрики як «Математика» ми запросимо на допомогу викладачів нашого університету з кафедри вищої математики та статистики фізико-математичного факультету. Відгукнулася доцент кафедри вищої математики і статистики Ольга Яковлева. Як спеціаліст цієї галузі вона допомогла дуже чітко розподілити підрубрики які співвідносяться до тих предметів що викладаються цією кафедрою на даний час. І таким чином було виділено близько 400 од. друкованих видань математичного напрямку на українській, російській та німецькій мовах.

У процесі систематизації видань з математики було сформовано такі підрубрики: «Історія та підстави математики», «Диференційні рівняння», «Алгебра та теорія чисел», «Таблиці», «Наочні видання», «Математичний аналіз», «Теорія ймовірності», «Теорія обчислень», «Геометрія», «Елементарна математика».

Також була сформована ексклюзивна експозиція математичних видань (117 екземплярів) та продемонстрована як студентам так і викладачам на день числа « π » у

березні 2021 року. Наразі експозиція має своє окреме місце зберігання у фонді, і при потребі дуже легко ми можемо організувати нову демонстрацію стародруків для зацікавленої групи екскурсантів. Найцікавіші експонати були виділені для онлайн-виставки у формі презентації на веб-сайті нашої бібліотеки. Це такі друковані видання:

1. Ващенко-Захарченко М. Є. Елементарна геометрія. Київ, 1890 р.
2. Гольденберг А. І. Методика початкової арифметики. 11-те вид. С.-Петербург, 1896 р.
3. Гурс Е. Курс математичного аналізу. Т. 2., Ч. 1. Москва- Петроград, 1922 р.
4. Давидов А. Початкова алгебра. Москва, 1878 р.
5. Дюгамель М. Підстави обчислення нескінченно малих. Т. 1., Ч.1., Ч. 2. Переклад з франц. П. Савостьянова. Воронеж, 1871 р.
6. Дюгамель М. Методики наукових диспутів. Німецькою мовою. Ч. 1. Париж, 1868 р.
7. Дюгамель М. Методики наукових диспутів. Німецькою мовою. Ч. 2. Париж, 1870 р.
8. Лічильна мудрість. Укладач «Общество Любителей Древностей». С.-Петербург : «Вид. В. С. Балашова», 1879 р.
9. Ле́ве А. Початкова алгебра і збірка алгебраїчних задач. С.-Петербург, 1871 р.
10. Любсен Х. Докладний підручник з арифметики та алгебри для самонавчання. Німецькою мовою. Лейпциг, 1871 р.
11. Математичний збірник. Москва : Московське математичного тов. в Університет. типографії, 1865 р.
12. Матковський П. І. Початок алгебри. Київ, 1890 р.
13. Рябков Г. З. Досвід методики рішення геометричних задач на побудову. Одеса, 1894 р.
14. Рябков Г. З. Збірник геометричних задач на побудову. Одеса, 1894 р.
15. Трейтлейн П. Методика геометрії. Ч. 1, 2-ге вид. Переклад з нім. Ф. В. Філіповича. Петроград, 1916 р.
16. Сохоцькій К. Рішення численних рівнянь. С.-Петербург, 1882 р.
17. Ерне Ф. А. Очерки з методики арифметики. Рига, 1915 р..

Завдяки форматуванню предметної рубрики в нашому фонді ЦРЛ за новими вимогами і більш доступному співвідношенню до тих предметів з математичної галузі освіти, що викладаються на цей час у нашому ВНЗ на фізико-математичному факультеті,

користувачам нашої бібліотеки стало набагато простіше опрацювати друковану літературу фонду ЦРЛ.

Таким чином, стародруки з математики які збереглися в нашій бібліотеці знову стали важливим чинником продуктивної наукової-педагогічної та навчальної діяльності як викладачів та аспірантів, так і студентів Університету Ушинського. Навіть зараз, в надскладних умовах воєнного часу в нашій державі, при відсутності часом то світла, то інтернет зв'язку наша бібліотека продовжує працювати в режимі потреб університету.

Література

1. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. 1817-2007 : іст. поступ, сучасність, майбутнє / за ред.: О. Я. Чебикін, І. А. Болдирєв, А. О. Добролюбський та ін. Одеса : Фаворит, 2007. 240 с.
2. Бондаренко К. А. По свежим следам истории института. Сб. документальных очерков. Книга третья. Общеинститутские кафедры. Ранее действовавшие факультеты и их кафедры. Одесса : ОГПИ ім. К. Д. Ушинського, 1986. 156 с.
3. Это было недавно, это было давно... : ЮГПУ им. К. Д. Ушинского в воспоминаниях / сост. И. А. Болдырев. Одесса : Друк., 2006. 184 с.
4. Сидоренко Т. В. Інноваційні підходи до реалізації соціально-культурних проектів у діяльності публічних бібліотек півдня України у ХХІ ст. *Вісник Харківської державної академії культури. Сер.: Соціальні комунікації*. 2017. Вип. 50. С. 155–165.
5. Ковальчук Г. Відділ стародруків та рідкісних видань. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2008. 5 с.
6. Правила складання предметних рубрик: методичні рекомендації / авт.-уклад. : І. М. Баньковська та ін. Київ, 2010. 235 с.

Алла Іванівна Гордієнко,
кандидат культурології,
заслужений працівник культури України,
генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей,
президент Української асоціації працівників бібліотек для дітей,
президент Національної секції Міжнародної ради
з дитячої та юнацької книги (UA IBVY)
м. Київ

ВІЙНА, ЩО ЗМІ(Ц)НИЛА ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ

***Ключові слова:** дитяча бібліотека, книгозбірня, популяризація читання, бібліотека майбутнього, стратегічне значення читання, місія бібліотеки, інвестиція бібліотечної ініціативи.*

Слідуючи досягненню Цілей сталого розвитку, бібліотеки для дітей давно вийшли за рамки уявлень про книгозбірні. Забезпечуючи вільний і рівний доступ до інформації не лише у друкованому, а й інтерактивному та віртуальному вигляді, працівники бібліотек долучають до читання не тільки дітей, але й цілі родини. Восьмирічна війна на сході країни стала викликом для багатьох закладів Донеччини та Луганщини, а 24 лютого 2022 року – датою мобілізації всіх без винятку бібліотечних сил України.

Змінюється світ — змінюються формати діяльності бібліотек і особливо — бібліотек для дітей, які першими відповідають на виклики часу та мінливість запитів від своїх користувачів. Головний меседж дитячих бібліотек щодо популяризації читання — дитині має бути цікаво, читай – формат не має значення. Оновлення фондів сучасною дитячою книгою, використання новітніх технологій, розширення простору спілкування з користувачами у т.ч. через онлайн-формат (що дозволяє продовжувати обслуговування навіть за обмежених умов), величезна кількість цікавих заходів, творчих конкурсів, книжкових квестів, постійне відчуття знаходження «на одній хвилі» із дітьми, дозволяють стверджувати, що бібліотеки для дітей дуже органічно входять у «майбутнє», оскільки творять його для своїх читачів щодня.

Найпростіший спосіб переконатися в тому, що ми виховуємо освічених дітей — навчити їх читати і показати їм, що читання приносить задоволення. А це значить, у найпростішому розумінні, знайти книжки, які їм подобаються, дати їм доступ до цих книжок і дозволити їм читати їх. Це головний пріоритет бібліотеки для дітей. Адже бібліотека для дітей – це свобода. Свобода читати, свобода думок, свобода спілкування.

Бібліотека для дітей – це і освіта (що не є процесом, який зупиняється в день, коли ми закінчуємо школу або університет), це розваги, це створення безпечних просторів, а також доступ до інформації. Але бібліотеки – це також місця, де діти, у яких, приміром, немає комп'ютерів або підключення до Інтернету, можуть користуватися цим безкоштовно, а це дуже важливо.

Бібліотека майбутнього – це реальний і віртуальний демократичний простір, який забезпечує безперешкодний доступ до інформації користувачам незалежно від їх соціально-економічного статусу і місцезнаходження, є органічною частиною національної і світової інформаційної системи і надаватиме завдяки цьому можливість отримувати інформацію з будь-якого джерела без часових, географічних та інших обмежень; це місце для освіти, простір спілкування та розвитку творчих здібностей. Стратегічне значення читання дітей — національна безпека держави; формування соціально орієнтованої, духовно зрілої, освіченої особистості; подолання атмосфери бездуховності та аморальності; формування національної самосвідомості та гуманності. Стратегічним напрямом для спеціалізованих бібліотек України для дітей та суспільства в цілому є духовне виховання дітей та захист їхніх прав і свобод. Він орієнтований на особистість, унікальність, своєрідність кожної дитини, на її духовний внутрішній світ; на гуманізм, повагу до гідності й прав дитини на свободу, щастя і всебічний розвиток.

Форми роботи бібліотек для дітей в умовах повномасштабної війни звичайно змінилися, об'єднавшись, ми адаптувалися і провели всі заплановані наші акції і проекти : Всеукраїнська естафета єднання до Дня Соборності України «Нас єднає рушник-рекордсмен».

21 січня, на День Соборності України у Національній бібліотеці України для дітей розпочав свою урочисту місію унікальний рушник, виготовлений у старовинній техніці фелтинг. Саме рік тому, під час нашого візиту до Калуського Фахового коледжу культури і мистецтв народилася чудова ідея організувати естафету єднання, щоб рушник, як символ соборності, побачили у кожному обласному центрі нашої країни. Ця естафета набула особливого значення, коли 22 лютого Запорізька обласна бібліотека для дітей «Юний читач» представила рушник для своїх відвідувачів. А потім почалася війна. Та естафета набула нових сенсів, коли, попри все, ми відновили місію і рушник помандрував Україною далі : 21 травня побував у Полтаві, 1 червня – у Дніпрі, 2 серпня — у Кропивницькому, 26 серпня — у Черкасах, а на свято Покрова 14 жовтня його побачили жителі Чернівців.

Попри складні умови ми провели низку запланованих на 2022 рік всеукраїнських конкурсів :

- Всеукраїнський конкурс з правового просвітництва «Конституція для всіх : і великих, і малих» до Дня Конституції України (спільно з ГО «Асоціація розвитку суддівського самоврядування України»), до якого долучилися 1054 учасники з усієї України, кожен з яких отримав примірник віршованої конституції, а 200 найкращих авторів відео — ще й чудові футболки від наших партнерів.

- Всеукраїнський конкурс плакатів до Всесвітнього Дня Землі «Майбутнє планети у наших руках!», (спільно з Державною екологічною інспекцією України та Національною спілкою художників України), який розпочався 1 лютого і мав би завершитися 22 квітня, але з об'єктивних причин продовжився до липня. На конкурс надійшло 1483 роботи з 20 областей, крім Івано-Франківської, Київської, Харківської та Херсонської обл). Дитячі роботи, які були надані на розгляд Головному журі вражали своєю майстерністю, щирістю, та глибиною сприйняття проблематики конкурсу. Всі переможці отримали чудові подарунки.

- щорічний Всеукраїнський конкурс «Лідер читання», який цього року був присвячений 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди. До участі долучилися 6456 читачів з 14 областей. Нажаль, не долучилися до конкурсу Вінницька, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Тернопільська та Херсонська області.

- Зараз проходить завершальний етап щорічного Всеукраїнського дитячого літературного конкурсу «Творчі канікули – 2022», у якому взяли участь майже 1000 дітей з усіх областей України, крім Луганської, Запорізької та Тернопільської областей. (Так, у нас є учасники з Донецької та Херсонської областей, хоча й лише по одному).

- А також чекаємо на підсумки Міжнародного конкурсу дитячої листівки «Дітям світу – сонце й мир!» до Всесвітнього дня дитини.

Крім того, Національною бібліотекою України для дітей започатковано онлайн-проект Національно-патріотичний рух підтримки захисників «Що я скажу Солдату Перемоги», у якому беруть активну участь діти з усієї України, і ми передбачаємо, що до перемоги матимемо чималий збірник щирих дитячих побажань, які надихають та мотивують наших героїчних воїнів.

Місією чи не кожної бібліотеки стало задоволення першочергових потреб дітей, що постраждали від війни, а також полегшення їхньої психологічної адаптації до нових умов. Тому паралельно з основними формами роботи, пов'язаними з популяризацією української книги та читання загалом, низка бібліотек ще з 2014 року продовжує працювати із внутрішньо переміщеними особами, а деякі – створили власні гуманітарні центри, де

сортуються допомога з закордону, плетуться сітки, збираються речі для вимушених переселенців і книги для дітей, а також виготовляються окопні свічки, відшивається білизна для воїнів тощо.

Бібліотеки для дітей стали чи не єдиним майданчиком, де діти разом із дорослими максимально залучені до волонтерства. Так, у ряді областей проводилися майстер-класи із виготовлення оберегів та розписів печива для наших захисників, наймолодші – надсилають свої малюнки із побажаннями на фронт. В Охтирці на Сумщині читачка Дептівської сільської бібліотеки-філії Комунального закладу «Центр культури, дозвілля та спорту» Попівської сільської ради Марія Новак організувала продаж своїх малюнків серед жителів населеного пункту.

У бібліотеках м. Сміла, смт Вільшана (Черкаська обл.) відбулися виставки-продажі робіт місцевих художниць, у книгозбірнях м. Христинівка та с. Верхнячка – вернісажі талановитої 11-річної дівчинки-переселенки з Донецької області з метою збору коштів на допомогу Збройним Силам України.

У 2022 році Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва нагороджена Дипломом «Книги рекордів України», як учасник рекорду в категорії «Масові заходи, благодійність» – найбільша кількість листів вдячності від дітей захисникам України.

Чимало результатів вдалося досягти завдяки налагодженій співпраці із місцевими та міжнародними партнерськими організаціями. У багатьох населених пунктах для діток із числа переміщених осіб діє Дитяча точка «Спільно» від UNICEF Ukraine. Активну участь у заходах беруть: місцева влада, патрульна поліція, рятувальники, працівники швидкої тощо. Значна увага у співпраці була спрямована на психологічну адаптацію та культурну інтеграцію новоприбулих, тож активно долучалися також місцеві осередки молодіжного та краєзнавчого спрямування та ін.

У багатьох бібліотеках надаються психологічні консультації. Комплексні методи психотерапії включають підходи до різних вікових груп дітей та форм: арт-терапія, заняття музикою, інтуїтивне малювання, сценічне мовлення, інтерактивні ігри, майстер-класи з бісероплетіння, 3D-графіка, настільні ігри, терапевтичні заняття за методикою М. Монтессорі з пісочної анімації, настільні та активні ігри на Kinect-майданчику тощо та залучають до занять і батьків також.

У Тернополі діють два проєкти, спрямовані на адаптацію дітей з інвалідністю. У ході їхньої реалізації створено інклюзивний майданчик для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, який допомагає соціалізації та адаптації дітей методами сенсорної терапії: сенсорні масажні доріжки, сухий душ, сухий басейн тощо.

Інклюзивний креативний простір «Free Dreams» (Вільні мрії) діє для підлітків, де діти з особливими потребами навчилися комунікувати з дітьми із загальним фізичним розвитком через реалізацію завдяки інформаційним технологіям та зустріч із відомими людьми.

Значних змін зазнали і масові заходи – як їх форма, так і змістове наповнення. Щодо форми : велика частина контенту, як для користувачів, так і суто професійного (курси підвищення кваліфікації) ще внаслідок пандемії перейшла у режим онлайн.

На базі ряду бібліотек, що приймали вимушених мігрантів (Волинська, Закарпаття, Тернопіль тощо) чи є прифронтовими (наприклад, Харків, Дніпро) діють курси та розмовні клуби української мови для підтримки тих, хто вирішив перейти на спілкування українською чи поглибити свої знання.

Ми вбачаємо майбутнє в інвестиціях у бібліотечні ініціативи — адже тенденцією останніх років є розширення кола бібліотечних партнерств, серед яких органи місцевого самоврядування, громадські організації, представники бізнесу; крім того, вже поширеною практикою стало отримання бібліотеками грантових коштів на реалізацію різноманітних ініціатив від українських та зарубіжних організацій-донорів. Оскільки чимало бібліотек зазнали руйнувань, відбудова та модернізація бібліотек — це найближча перспектива для інвесторів. Крім того надзвичайно актуальними бібліотечними та цікавими для інвесторів напрямками наразі та в майбутньому є :

- створення у бібліотеках центрів психологічної реабілітації для дітей через книгу та читання;
- розробка та реалізація бібліотечних проєктів роботи з дітьми, що мають фізичні вади, як вроджені, так і набуті у результаті війни;
- осередки вивчення іноземних мов та покращення знання з української мови для всіх бажаючих на бібліотечних платформах.

То ж я впевнена, що і зараз, і у майбутньому бібліотеки будуть затребуваними у суспільстві.

Марина Вікторівна Груздевич,
завідувачка відділу комплектування та обробки документів бібліотеки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ FACEBOOK ТА INSTAGRAM У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ УШИНСЬКОГО

Ключові слова: бібліотека Університету Ушинського, соціальні мережі, Facebook, Instagram.

Головною метою діяльності бібліотек будь-якого рівня є організація й управління інформацією та надання доступу до бібліотечних фондів. Соціальні мережі, у цьому контексті, є головним ресурсом отримання різного роду інформації, а інструменти соціальних мереж, допомагають доносити її до читачів.

На сьогодні, соціальні мережі є одним із дієвих та популярних засобів підтримування контакту зі своїми читачами. Опитування 2015-го року показало, що 61 % бібліотек використовують соціальні мережі протягом трьох років і більше, що свідчить про досить глибоку убудованість соціальних медіа в бібліотечну комунікацію. При цьому 30 % бібліотек заявили, що публікують новий контент у соціальних мережах щодня. Це, на думку дослідників, підтверджує, що соціальні медіа рухаються в напрямі набуття ними головної ролі в комунікації бібліотек з користувачами. У 25 % бібліотек обов'язки з оновлення сторінок у соціальних мережах покладено на більше як п'ять осіб, натомість 42 % бібліотек мають лише одну чи дві особи, які керують мережевим представництвом. Виявилося також, що 72 % бібліотек не мають політики присутності в соціальних мережах чи плану публікацій контенту, хоча 30 % планують ввести їх у найближчому майбутньому. Це підтверджує експериментальний етап, на якому соціальні медіа нині застосовуються в бібліотеках [2].

Опитування, проведені у 2017-му році свідчать: 90% респондентів вважають наявність сторінки бібліотеки в соціальних мережах необхідністю; близько 155 бібліотек мають власні сторінки з чисельністю, що не перевищує 1000 чоловік. Відповідаючи на питання: «До чого ви прагнете, представляючи бібліотеку в соцмережах?» перші п'ять позицій з найвищою кількістю голосів містять такі відповіді як: «Інформувати про заходи в бібліотеці» – 218 голосів; «Збільшити число читачів, які приходять в бібліотеку» – 136 голосів; «Рекламувати бібліотеку, підвищити її пізнаваність» – 241 голос; «Освоювати нові

форми комунікації» – 117 голосів; «Формувати позитивні імідж бібліотеки, згладжувати негативні відгуки» – 89 голосів. Серед менш популярних відповідей стали такі як «Підвищити відвідуваність сайту бібліотеки» – 65 голосів, «Залучити колег і читачів до спільних проєктів» – 38 голосів, «Збільшити книговидачу» – 12 голосів та інші [4].

Соціальні мережі надають багато можливостей для бібліотеки. Насамперед, присутність бібліотеки у будь-якій соціальній мережі дозволяє їй поширювати інформацію про майбутні події та події, які вже відбулися, рекламувати себе як культурно-освітню організацію. Для того, щоб знайти та втримати свого онлайн читача, потрібно доволі багато часу та зусиль. Пам'ятка про те, що ваша аудиторія завжди на клік від того, щоб прийти або піти від вас, повинна надихати та тримати в тонусі.

Розглянемо особливості ведення сторінок бібліотеки Університету Ушинського у таких соціальних мережах як Facebook та Instagram. Бібліотека була зареєстрована та створила свою публічну сторінку у Facebook 8 грудня 2016 року. На цій сторінці співробітники роблять публікації про події які організує бібліотека та які відбудуться найближчим часом; пропонують ознайомитися з працями науковців Університету Ушинського; активно рекламують сайт (<https://library.pdpu.edu.ua>) тощо.

Бібліотека активно використовує Facebook-сторінку для повідомлення про нові надходження та інформування про наповнення фондів, як правило – надається зображення книг, що супроводжується коротким описом. Доволі часто допис Facebook супроводжується посиланням на сторінку сайту бібліотеки де можна отримати більше інформації.

Мобільний додаток Instagram є №1 в Україні за кількістю завантажень серед додатків соціальних мереж. Тому бібліотека Університету Ушинського також зареєструвалась в Instagram з 27 грудня 2018 року. На сторінці в Instagram, так само як і в Facebook, можна знайти адресу бібліотеки, сайт, часи роботи бібліотеки і таке інше.

З 2018-го року зроблено 407 публікацій, більшість із яких присвячені визначним датам України та світу (День партизанської слави, День пам'яті захисників України, Міжнародний день грамотності тощо), є розважально-інформаційними («Євроінтеграція простими словами», «Заборонені літературні твори за часів радянської влади», «Стамбульська конвенція простими словами», «Ефективні прийоми, які допоможуть читати більше» тощо), інформуванню про нові книжкові надходження, заплановані події і таке інше.

Бібліотека має 536 читачів у мережі Facebook та 850 читачів у мережі Instagram.

Створювати сторінки бібліотек у соціальних мережах необхідно задля формування лояльної аудиторії, підвищення пізнаваності та реклами послуг. Соціальні мережі є основою для взаємодії групи людей та популяризації роботи закладу. Такими майданчиками для бібліотечної спільноти нашого університету вже є Facebook та Instagram.

Враховуючи те, що соціальні мережі – ефективний і недорогий інструмент просування бібліотеки та її послуг, спілкування з читачем, розширення аудиторії, створення позитивного іміджу, втрачати цей шанс не варто. Бібліотекарі також повинні використовувати ці інтернет платформи як сферу для вивчення запитів читачів, щоб дізнаватись про те, чим вони живуть, які мають уподобання, інтереси, пріоритети тощо. Через соціальні мережі бібліотеки мають заохочувати до читання, наприклад: рекламування топ найпопулярніших книг року у світі чи в Україні, проведення конкурсів чи вікторин на знання певної книги.

Необхідно постійно працювати над підвищенням активності – це алгоритм розумної стрічки, по якому сьогодні працюють всі соцмережі. Якщо коротко, він формує індивідуальну стрічку новин для кожного користувача. Відбираючи, які пости показувати, алгоритм орієнтується на переваги користувача (що до цього вподобав, коментував, репостив, дивився), на переваги його друзів (з ким частіше за все спілкувався), на загальну популярність контенту. Отже, чим вище активність публікацій – тим більше шансів, що новина з'явиться в стрічці підписників, тим вище будуть перегляди, а з ними – нова активність.

Отже, якщо бібліотека хоче бути успішною в наші дні, вона навряд чи зможе уникнути присутності в соціальних мережах. Важливо максимально використати ресурси Інтернету для популяризації роботи бібліотек, заявити про себе величезній аудиторії.

Література

1. Головаха С. Наукова бібліотека в соціальних мережах. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 1. С. 29–32.
2. Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія. Київ : НБУВ, 2015. 332 с.
3. Ларина М. А. Представленность библиотек в социальных сетях. *Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки* : сб. ст. по мат. LIX междунар. студ. науч.-практ. конф. 2019. № 11(59). URL: [https://sibac.info/archive/guman/11\(59\).pdf](https://sibac.info/archive/guman/11(59).pdf)

4. Левченко Е. В. Правила формування контенту для просування бібліотеки університету в соціальних мережах. *Соціальні медіа для бібліотек : середовище, ресурс, сервіс* : матеріали круглого столу. Харків : ХНМУ, 2017. С. 63–68.

Юлія Володимирівна Данькевич,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: інформаційні установи, офіційні сайти, умови воєнного часу, інформаційні ресурси, електронні каталоги.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року докорінно змінило усі сфери соціально-політичного життя України. Введення воєнного стану [5], бойові дії, тимчасово окуповані території, вимушена евакуація вплинули на діяльність інформаційних установ, серед яких, поважне місце, беззаперечно, посідають бібліотеки. І якщо на кінець лютого - початку березня бібліотеки вимушено перейшли на умови дистанційного режиму роботи, то, у квітні, в залежності від територіального охоплення військовими діями, співробітники поступово почали повертатися на робочі місця. Саме з весни 2022 року бібліотеки беруть на себе роль не лише потужної культурно-просвітницької установи, а й перетворюється на комунікаційний простір, в якому, окрім фахової діяльності, чітко визначилася й громадянська позиція (допомога ЗСУ, плетіння сіток, психологічна допомога різним верствам населення тощо).

Станом на час написання тез інформаційно-бібліотечні ресурси поступово оновилися й вміщують інформацію, пов'язану із подіями на фронті та мирним життям. Зокрема, на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі — НБУ) розміщені актуальні інформаційно-аналітичні матеріали про Україну у відгуках зарубіжної преси [2]. У хронологічній послідовності коротко висвітлюються загальні світові події, пов'язані із Україною. Пошук можна деталізувати, ввівши ключові слова до запиту.

Окрім того, звертає увагу й на часі запропоновані на сайті НБУ тематичні електронні виставки. Наприклад, до Дня захисника України 14 жовтня відділом зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського було розпочато «новий цикл електронних виставок «Сторінки воєнної історії України: ракурс української діаспори» [2]. На слушну думку організаторів, «це дасть можливість оприлюднити для наукової і широкої читацької аудиторії раніше недоступні матеріали, публікації в календарях, календарях-альманахах, журналах та інших періодичних виданнях, дослідження, спомини учасників подій, видані завдяки зусиллям діаспорних організацій» [2].

Мета експозиції – «засобами книжкової виставки відбити роль і значення легіону Січових Стрільців у Листопадовій національній революції; інформацію з історії Українських Січових Стрільців (далі – УСС), що є предтечею Збройних Сил України (далі – ЗСУ) і які боролися на початку минулого століття за волю України, за її державність і свободу супроти ворогів України, що й зараз наші ЗСУ, коли український народ переживає велике лихоліття; як у вірші про сотника Легіону УСС, полковника Української Галицької Армії, літератора Д. Вітовського (1887–1919) : наша земля в «часи нових тяжких, безмірних втрат»...» [2].

У свою чергу, на офіційному сайті Національної бібліотеки імені Ярослава Мудрого (далі — Бібліотека) у режимі реального часу на новій сторінці КультФронт можна здійснити «підбірку інформації з мережі Інтернет про те, як галузь культури України тримає свій культурний фронт, і як світ засобами культури допомагає Україні» [3]. Пошук досить простий : необхідно обрати «дату, зі змісту - назву публікації, що зацікавила і натиснути на посилання. Або читати весь випуск, щоби бути в курсі культурних подій» [3].

Інтернет-центри Бібліотеки надають безкоштовний доступ до інформаційних ресурсів Інтернету (наукового, освітнього, довідкового, законодавчого характеру, вітчизняної та світової культурної спадщини); власних електронних каталогів, картотек, баз даних, повних текстів електронних документів, представлених на сайті, включаючи й електронну бібліотеку «Культура України»; доступ до повнотекстового електронного архіву історичної періодики «LIBRARIA» [3].

Змістовним та інформаційно насиченим є й сайт Міської спеціалізованої молодіжної бібліотеки Києва [1]. На сайті у доступній формі розміщено анонси заходів та проєктів, що пропонуються фахівцями бібліотеки. Відвідувачі сайту можуть перейти за необхідним посиланням, обравши потрібний пошуковик, наприклад, «Про нас», «Цікаві події», «Бібліоресурси», «Стиль життя», «Медіатека». В умовах швидкого поширення фейків,

психологічного тиску досить важливими стають навички розрізнення інформації. Саме тому, Міська спеціалізована молодіжна бібліотека пропонує онлайн захід із «Критичного мислення в умовах війни: протидія технологіям маніпуляції свідомістю» [1].

Насамкінець, не залишаються осторонь активного життя, попри складні умови воєнного часу, і бібліотеки закладів вищої освіти. Зокрема, останнім часом суттєво оновився сайт бібліотеки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. На сайті можна у доступний спосіб знайти необхідну інформацію щодо діяльності бібліотеки, головним завданням якої є забезпечення освітньої та наукової діяльності університету на основі якісного та оперативного задоволення інформаційних потреб професорсько-викладацького складу та студентів. Що важливо на сьогодні, в умовах дистанційної форми роботи, це доступ через сайт університету до віддалених е-ресурсів та наукометричних баз, наукових видань, зокрема, «вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського» [4].

Отже, попри постійні загрози з боку ворога, повітряні тривоги, обстріли, психологічний тиск удосконалюється інформаційно-аналітичне наповнення сучасних бібліотек (на прикладі міста Києва). Як інформаційні установи, перспектива українських бібліотек у сучасному соціумі вбачається у поєднанні професійної діяльності, розширенні доступу до електронних ресурсів та каталогів, продовженні важливої боротьби на культурному фронті, удосконаленні інфополя, протистоянні фейкам та умисній пропаганді.

Література

1. Міська спеціалізована молодіжна бібліотека. Проекти. URL : <https://msmb.org.ua/actions/projects/>
2. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_fpu/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UPRES&P21DBN=UPRES&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID
3. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%96_%D0%AF%D1

%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D0%9C%D1%83%D0%B4
%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BE

4. Офіційний сайт бібліотеки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. URL : <https://tnu.edu.ua/struktura/biblioteka/>

5. Про введення воєнного стану: Указ Президента України від 24. 02. 2022 р. №64/2022 URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

Тетяна Володимирівна Каштанова,
кандидат історичних наук,
завідувачка відділом бібліотечно-інформаційних технологій
та наукової обробки документів,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН
м. Київ

НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА НААН В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

***Ключові слова:** електронний документ, бібліотека, оцифрування, користувач, інформаційний ресурс.*

В Україні агропромисловий комплекс традиційно вважається одним із основних сегментів вітчизняної економіки, подальший розвиток якого неможливий без науково-інформаційного супроводження.

Аграрна наука потребує не тільки оптимального інформування в межах країни, але й доступу до світових інформаційних ресурсів та оперативного інтегрування до них досліджень вітчизняних учених.

Інтеграція і глобалізація науки вимагає нових підходів щодо її інформаційного забезпечення через розроблення стратегії модернізації бібліотечно-інформаційної діяльності шляхом реалізації державних та міжнародних програм, проєктів, забезпечення вільного доступу громадян до світових інформаційних ресурсів, розвитку ідеології соціально-інформаційної рівності й доступності інформації з одночасним застосуванням єдиних стандартів, протоколів, гетерогенного наукового середовища.

Дослідженням світової системи наукової аграрної інформації присвячували свої публікації окремі вітчизняні та зарубіжні науковці. Питання неодноразово розглядалося на

наукових конференціях, нарадах і зборах, знаходило відображення у різного роду концепціях, програмах та законах.

Наразі особливо підкреслюється роль наукової бібліотеки, визначаються її завдання в процесі формування нового інформаційного суспільства. Це зумовило необхідність перегляду традиційних функцій наукових бібліотек із погляду нових інформаційних технологій.

Змінюється статус традиційної наукової бібліотеки : відбувається еволюція у напрямі від пасивного «паперового» книгосховища до активного розповсюджувача електронних інформаційних ресурсів, що стали суттєвим й все більш важливим компонентом бібліотечних фондів.

Нині перед Національною науковою сільськогосподарською бібліотекою НААН та й перед іншими науковими бібліотеками стоїть завдання кардинального вдосконалення інформаційного забезпечення аграрної галузі у контексті сталого розвитку суспільства та державотворчих процесів, що передбачають, зокрема, досягнення нового рівня обслуговування вчених, спеціалістів, дослідників на основі традиційних та новітніх інформаційних продуктів і послуг.

Так, у 2000 р. розпочалося формування електронного каталогу (ЕК) «УКРАПРОТЕКА» за допомогою системи автоматизації бібліотек (САБ) ІРБІС. «УКРАПРОТЕКА» включає анотовані бібліографічні записи на книги, брошури, журнали, електронні документи, ресурси Internet та інші документи з колекції Бібліотеки. ЕК ННСГБ НААН являє собою автоматизований банк даних з найактуальніших питань різнопланового інформаційного забезпечення. Арсенал його об'єднує більше 25 баз даних.

На сьогодні вже понад 60% всього документного контенту бібліотеки представлено в електронному вигляді і демонструється через електронний ресурс, який з 2015 р. включений до переліку міжнародних науково-технічних баз даних та довідкових ресурсів з питань сільського господарства та суміжних галузей, до яких надається безоплатний доступ в Інтернеті. Працювати з ним можна в мережі Інтернет через сайт книгозбірні (dnsgb.com.ua) та з внутрішнього сайту (<https://dnsgb.naanu>). Це уможливорює його ефективне використання й сприяє міжнародному обміну [1].

Варто зазначити, спочатку непередбачуваність у вигляді епідемії COVID-19, а потім військове вторгнення РФ на територію України поставили всю бібліотечну спільноту у ситуацію швидкого реагування і розвитку нових форм співпраці. Військові події протягом трьох-чотирьох місяців взагалі призупинили процес документопостачання до фондів ННСГБ НААН. Колектив бібліотеки продовжував працювати дистанційно, надаючи своєму

користувачу інформацію через послугу «віртуальна довідка». Також приймав активну участь дистанційно у вебінарах, конференціях, курсах, семінарах тощо. Представлено велику кількість віртуальних виставок на різні сільськогосподарські тематики.

Повноцінне відновлення діяльності бібліотеки не відбулось. Треба чітко усвідомити, що війна завдала великих збитків всім сферам нашого суспільства.

В умовах воєнного стану ННСГБ НААН намагається бути ближче до кожного користувача, пропонуючи скористатися широким спектром бібліотечно-інформаційних онлайн послуг. Сьогодні електронний документ (ЕД) став невід'ємною частиною інформаційних ресурсів для багатьох вчених та спеціалістів. На цьому виді наповнення фонду потрібно зробити акцент, а саме зміни у комплектуванні. Процес оцифрування власних документів з фондів ННСГБ НААН дає змогу зберігати й ефективно їх використовувати. Особливо коли установа володіє Фондом видань з сільськогосподарської тематики, надрукованих у ХІХ столітті (1802–1900). Їх, за розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1038-р (свідоцтво №117, серія АА, від 3 вересня 2009 року), внесено до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Тому оцифрування є першочерговим серед пріоритетних завдань для ННСГБ НААН. Адже оцифрування інформації в ідеалі забезпечує збереження раритетів для майбутніх поколінь. Більше того, відкриваються абсолютно нові можливості поширення унікальних матеріалів, що існують лише в одному екземплярі та стають доступними великій аудиторії на необмеженій території [2].

Задовольняти інформаційні потреби користувачів, забезпечуючи вільний доступ до інформації саме в цьому полягає одна з найважливіших функцій ННСГБ НААН нової генерації. Вільний доступ до ресурсів це не просто одна із форм організації використання бібліотечного фонду, це свобода вибору користувачем із усіх багатств ресурсів, послуг і можливостей бібліотеки, у тому числі потенційних.

Література

1. Kashtanova T., Pylypenko L. Development of library and information products in the NSAL of the NAAS with innovative approaches. *LOGOS*. Paris, 2022. P. 428–430.
2. Вергунов В. А. Оцифрування бібліотечного фонду Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України: пріоритетний напрям його збереження та репрезентації. *Бібліотечний вісник*. 2020. №1 (255). С. 9-13.

Оксана Зіновіївна Клименко,
кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка відділу наукових видань
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
м. Київ

Олена Леонідівна Сокур,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
завідувачка відділу науково-методичної роботи
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
м. Київ

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ : ДОСЯГНЕННЯ І МОЖЛИВОСТІ

***Ключові слова:** бібліотекознавчі дослідження, глобальний інформаційний простір, дистанційна робота, інформаційно-комунікаційна діяльність, науково-освітньо-культурний простір, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, підвищення кваліфікації.*

Концептуальна парадигма сучасного українського бібліотекознавства поєднує загальнонаукові підходи та комплексні оригінальні дослідження. Чільним предметом залишається бібліотека як унікальний соціальний інститут в умовах цифровізації, інноваційної політики та оптимальних стратегій розвитку. Актуальний український бібліотекознавчий дискурс є продуктивною силою прогресу інформаційно-бібліотечної сфери України.

Сьогодні актуалізованими є визначення напрямів інформаційно-комунікаційної діяльності у час воєнного стану в Україні та роботу закордонних установ і організацій у підтримці нашої держави. Ці питання розглядають: Н. Білінець, С. Герасимова, О. Збанацька, М. Іванова, С. Науменко, Ю. Новальська, Г. Прохорова, С. Сердюк, М. Чегринець та інші.

Інформаційну безпеку держави та завдання наукової бібліотеки у стратегічних комунікаціях глобального інформаційного простору, які гармонійно ув'язані між собою висвітлюють у своїх працях О. Воскобойнікова-Гузєва, В. Горовий, О. Довгань, Л. Дубровіна, О. Мар'їна, О. Онищенко, Ю. Половинчак, В. Попик, Г. Шемаєва та інші авторитетні вчені. Науковцями обґрунтовано, що зміни, які відбуваються в інформаційному

просторі, постійно вимагають пошуку нових дієвих стратегій бібліотечно-інформаційної діяльності.

Традиційно провідні фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського свої дослідження присвячують визначенню сучасних пріоритетів організації та управлінню бібліотечно-інформаційним комплексом і вирішенню актуальних завдань бібліотечного виробництва в Україні (Є. Білько, В. Горєва, Т. Коваль, Л. Туровська, О. Яковенко та інші).

Спеціальним напрямом у сучасному бібліотекознавстві є дослідження діяльності бібліотечних мереж окремих систем і відомств. Питанням функціонування мережі бібліотек Національної академії наук України присвячені публікації С. Іваненко, О. Клименко, Т. Кулаковської, О. Сокур, Г. Солоїденко; Національної академії медичних наук – Я. Бондарчук, І. Киричок, С. Кирий, С. Науменко, Т. Остапенко; Національної академії педагогічних наук України – Л. Березівської, В. Білоус, Н. Вараксіної, Н. Зоріної, Н. Кропачевої, І. Лобановської, Л. Пономаренко, А. Рубан, І. Хемчан; Національної академії аграрних наук України – В. Вергунова, С. Нижник, Л. Татарчук, Н. Щебетюк, Г. Щиголь.

Особливості діяльності мережі публічних бібліотек у сучасних умовах (цифрових трансформацій, карантинних обмежень, воєнного стану) висвітлено у статтях О. Башун, Т. Вилегжаниної, В. Завгородньої, Ю. Новальської, Н. Розколупи, В. Соколова, Р. Щербан та інших практиків бібліотечної сфери. Роль наукових бібліотек закладів вищої освіти України розкрито у публікаціях О. Бруй, Т. Колеснікової, Н. Кунанець, О. Мацей, М. Медвідь, С. Молчанової, Т. Павленко, А. Ржеуського, Т. Русначенко, О. Сербіна, Т. Шитікової.

Критерії продуктивності вітчизняних бібліотек в умовах дистанційної роботи у період карантинних обмежень розроблялися В. Білоус, О. Бруй, О. Клименко, Є. Літвіною, О. Натаровим, О. Сокур, С. Спіріною, О. Ясінською.

Актуальними є студії з підвищення кваліфікації у контексті розвитку системи наукових комунікацій, які презентують Т. Гетьманова, Т. Гранчак, О. Клименко, Н. Кук, Н. Кушнарєнко, Є. Літвінова, О. Сокур, Т. Спанчак.

Серед українських науковців, які у різних аспектах висвітлюють питання підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» варто назвати праці Н. Бачинської, Н. Бойчук, В. Добровольської, В. Ільганаєвої, В. Касьяна, С. Кулєшова, Т. Новальської, Г. Салати, А. Соляник, В. Спринсяна, Г. Швецової-Водки, І. Шевченко.

Шляхи інтеграції вітчизняних бібліотечно-інформаційних ресурсів у науково-освітньо-культурний простір, чільні напрями розвитку бібліотечної справи як надійного базису побудови незалежної суверенної України презентують публікації М. Вакуленка, Т. Вилегжаніної, Л. Глазунової, В. Мудрохи, Л. Прокопенко, Н. Розколупи, Л. Татарчук, де також охарактеризовано різні переваги створення та функціонування великих культурно-документальних комплексів як носіїв соціальної та культурної суспільної пам'яті.

Українські вчені та практики бібліотечної галузі наголошують на важливості організації взаємодії, обґрунтовують доцільність інформаційної співпраці у соціально-комунікаційному просторі, розкривають форми і методи її організації при створенні спільних інформаційних ресурсів, висвітлюють досвід та обговорюють перспективи і напрями інтеграції. Ці питання розглядають І. Баньковська, М. Власова, Т. Дорош, О. Ісаєва, О. Клименко, К. Лобузін, О. Онищенко, Л. Пестрецова, О. Сокур, Г. Шемаєва, Т. Ярошенко.

Новітні бібліотекознавчі дослідження у різних аспектах висвітлюють міжнародне бібліотечне співробітництво, деталізують напрями і механізми, розкривають кращий досвід провідних бібліотек світу та актуальні тенденції розвитку інформаційних установ в умовах цифровізації за кордоном (Г. Беспала, С. Галицька, Ю. Горбань, Т. Гранчак, Л. Дем'янюк, Н. Дмитрієва, О. Лопата, О. Скаченко).

Ключові принципи впровадження й опанування бібліотеками маркетингових та піар-технологій представлено у науковому доробку таких українських дослідників, як С. Барабаш, О. Бруй, О. Василенко, В. Касьян, О. Матвієнко, М. Маранчак, Л. Петрова, С. Ростовцев, Ж. Самохіна, М. Цивін.

Доцільність виокремлення та глибшого розкриття бібліотечних ресурсів для науково-інформаційного забезпечення діяльності науковців, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, управлінських структур, громадських організацій є предметом досліджень В. Бондаренко, В. Горового, С. Горової, О. Кобелева, Т. Симоненко, А. Струнгара.

Отже, множинність напрямів бібліотекознавчих досліджень є базовим підґрунтям розвитку сучасної соціогуманітаристики. Особливо в умовах воєнного стану, на наше переконання, пріоритетним та перспективним завданням бібліотечної науки, практики й освіти є об'єднання зусиль професійного співтовариства у формуванні консолідованого національного інформаційного простору, забезпечення інформаційного супроводу процесів модернізації та інноваційного розвитку всіх сфер українського суспільства, підвищення ролі бібліотеки та продуктивний розвиток бібліотечної галузі України.

Тамара Миколаївна Костирко,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
директор Наукової бібліотеки
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв

БІБЛІОМЕТРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ З ВИКОРИСТАННЯМ НАУКОМЕТРИЧНОЇ БД WOS

***Ключові слова:** війна, Україна, агресія російської федерації, наукометричний аналіз, наукометричні БД, WoS, економіка.*

Вночі 24 лютого 2022 року росія відкрито розпочала повномасштабну війну проти України. Єдність партнерів є запорукою успіху у війні. Партнерство має широкі кордони: від надання зброї до всебічних санкцій проти росії. Історик Тімоті Снайдер, який відомий своїми дослідженнями Східної Європи, вважає, що існує висока ймовірність перемоги України. Видання Forbes опублікувало переклад його колонки з цього приводу : «...я переконаний, що Україна виграє в цій війні через сім ключових чинників, які зазвичай є вирішальними під час збройних конфліктів : час, економіка, логістика, ландшафт, спосіб ведення бою, характер і стратегія. А у випадку цієї війни треба також враховувати непередбачуваний чинник – міжнародну громадську думку».

Світові дослідження протягом останніх минулих семи місяців війни свідчать про постійний інтерес вчених до подій, що відбуваються в Україні. Вчені всього світу висловлюють свої думки, аналітичні прогнози та наслідки російської агресії.

Дослідження спрямовано на отримання статистичних даних і порівняльного аналізу наукової активності дослідників у світовому науковому просторі щодо російсько-української війни з використанням продуктів і сервісів міжнародної реферативної наукометричної БД Web of Science.

Хронологічні рамки досліджуваних наукових статей – 2022 р.

Для оцінки наукової діяльності окремих учених використовували експертний та статистичний методи, які засновані на різних наукометричних показниках завдяки можливості автоматизації процесів оцінки з використанням програмних засобів авторитетної міжнародної БД Web of Science.

Авторами вперше в Україні було проведено наукометричне дослідження щодо російсько-української війни з використанням продуктів і сервісів наукометричних БД Web of Science.

Практичну частину дослідження виконано на основі наукометричної БД Web of Science. Це авторитетна БД, в колекції якої індексуються тільки рецензовані високоякісні наукові журнали, опубліковані по всьому світу (включаючи журнали з відкритим доступом).

Пошук у БД Web of Science Core Collection здійснено за ключовими словами : "war AND in AND ukraine" за 2014-2022 роки. В результаті пошуку система знайшла 1 864 документа, з них 1 523 статей.

Для нашого дослідження було обмежено результати пошуку 2022 роком, що склало 362 статті.

База даних	Кіл-ть статей на запит "war AND in AND ukraine" за 2014-2022 роки на 20.09.2022	Кіл-ть статей на запит "war AND in AND ukraine" за 2022 рік на 20.09.
Web of Science Core Collection	1523	364

Аналіз статей за країнами та організаціями показав такі дані :

З 71 країни, автори яких опублікували свої статті, 12 країн мають більше 10 статей; 12 – від 9 до 5; 23 – від 4 до 2; 24 – по одній статті. Найбільше статей належать авторам з України (91), у авторів із США (57), Німеччини (35), Англії (32), Польщі (31), Італії (20), Словаччини (14), Канади (12), Іспанії (12), Чеської Республіки (11), Франції (11) та Індії (11).

З 662 організацій 3 мають більш 10 статей, 2 більш 5, 5 по 5, 7 – 4, 21 – 3, 65 – 2 та останні 559 по 1 статті. Найбільш публікаційну активність проявили автори таких організацій як :

Міністерство освіти і науки України (69); Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (18); Лондонський університет (10); Словацький медичний університет в Братиславі (8); Національна академія наук України (7); Львівський національний університет Івана Франка (5); Національний університет "Львівська Політехніка" (5); Національна академія педагогічних наук України (5); Національний університет Одеська юридична академія (5); Університет Св. Єлизавети (5) США; Харківський національний

університет імені В. Н. Каразіна (5); Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (4).

Аналіз публікацій.

Статті за результатом аналізу	Цитовані статті	Загальна кількість цитувань	H-Index
364	55	62	3

Серед обраних статей (364) згідно звіту цитувань, який автоматично генерується системою 1 стаття має 6 цитувань, 2 по 4 цитування, 2 по 3, 2 по 2, 48 по 1, останні мають нульову кількість цитувань.

Лідери з міжнародного визнання публікацій визначається за показником цитування робіт. Статті, які мають більшу кількість цитувань (від 6 до 2). представлено в таблиці №1.

Таблиця 1

	Назва статті	Автор	Організація. Країна	Джерело	Кіл-ть цитувань
Web of Science	Does oil connect differently with prominent assets during war? Analysis of intra-day data during the Russia-Ukraine saga DOI10.1016/j.resourpol.2022.102728	Adekoya, Oluwasegun B. Oliyide, Johnson A. YAYA, OLAOLUWA S. Al-Faryan, Mamdouh Abdulaziz Saleh	ILMA Univ Пакистан University of Agriculture, Abeokuta. NIGERIA University of Ibadan. Nigeria UI Fac Business & Law	Назва: RESOURCES POLICY Квартіль: Q1 Категорія: Environmental Studies Видавець: Elsevier Ltd Великобританія Квартіль: Q1	6

	<p>Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel</p> <p>DOI10.1080/15325024.2022.2084838</p>	<p>Kurapov, Anton</p> <p>Pavlenko, Valentyna</p> <p>Drozdov, Aleksander</p> <p>Bezliudna, Valentyna</p> <p>Reznik, Alexander; Isralowitz, Richard</p>	<p>Taras Shevchenko National University Kiev UKRAINE</p> <p>VN Karazin Kharkiv National University UKRAINE</p> <p>T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium" UKRAINE</p> <p>Rivne State University of Humanities UKRAINE</p> <p>Ben Gurion University</p>	<p>Назва: JOURNAL OF LOSS & TRAUMA</p> <p>Категорія: Psychology</p> <p>Видавець: TAYLOR & FRANCIS</p> <p>Соединенные Штаты</p>	4
--	---	---	---	--	---

			ISRAEL		
	<p>Relationship between Socio-Demographic Factors and Posttraumatic Stress Disorder: A Cross Sectional Study among Civilian Participants' Hostilities in Ukraine</p> <p>Взаимосвязь социально-демографических факторов и посттравматического стрессового расстройства: перекрестное исследование гражданских участников боевых действий в Украине</p> <p>DOI10.3390/ijerph19052720</p>	<p>Fel, Stanislaw; Jurek, Krzysztof; Lenart-Klos, Katarzyna</p>	<p>Catholic University of Lublin</p> <p>POLAND</p>	<p>Назва: INTERNATIONAL JOURNAL OF ENVIRONMENTAL RESEARCH AND PUBLIC HEALTH</p> <p>Квартіль: Q1</p> <p>Категорія: Public, Environmental & Occupational Health</p> <p>Видавець: MDPI BASEL, SWITZERLAND</p>	4
	<p>The Potential and Development of the Geothermal Energy Market in Poland and the Baltic States-Selected Aspects</p> <p>DOI10.3390/en15114142</p>	<p>Chomac-Pierzecka, Ewa; Sobczak, Anna; Sobon, Dariusz</p>	<p>Jacob Paradies Acad Gorzow Wielkopolski</p> <p>POLAND</p>	<p>Назва: ENERGIES</p> <p>Квартіль: Q2</p> <p>Категорія: ENERGY & FUEL</p> <p>Видавець: MDPI BASEL, SWITZERLAND</p>	3

	The 2022 outbreak and the pathobiology of the monkeypox virus DOI10.1016/j.jaut.2022.10285 5	Kumar, Narendra; Acharya, Arpan; Gendelman, Howard E.; Byrareddy, Siddappa N.	University of Nebraska Medical Center USA	Назва: JOURNAL OF AUTOIMMUNITY Квартіль: Q1 Категорія: IMMUNOLOGY Видавець: ACADEMIC PRESS LTD-ELSEVIER SCIENCE LTD ENGLAND	3
--	--	---	--	---	---

Оскільки статті представлені за поточний рік, вони, звісно, мають невелику кількість цитувань, але це нам дає розуміння, що найбільш хвилює суспільство під час військового стану в Україні. Основна тематика найбільш цитованих робіт – це умови життя, пов'язані із соціальними та фінансовими труднощами. Хвилює проблема зростання цін на енергоносії, пов'язані з ослабленням економіки, посилення енергетичної кризи в європейських країнах за час збройного конфлікту, що триває в Україні. Наведено статистичні дослідження, в яких оцінюється та розглядається вплив війни на здоров'я та благополуччя громадян України.

Аналіз результатів з галузей знань, з яких опубліковано понад 10 статей :

Розподіл статей з галузей знань : з Політології 75 статей; Міжнародні зв'язки – 53; Історія – 38; Охорона праці навколишнього середовища – 27; Країнознавство – 20; Економіка – 20; Закон – 18; Екологічні науки – 16; Релігія – 15; Екологічні дослідження – 12; Бізнес Фінанси – 11.

Як пояснюють експерти, частина галузей української економіки відчують певні труднощі, частина буде змушена перебудуватися. Найбільше навантаження прийдеться на залізницю і чорноморські порти. В зв'язку з актуальністю проблеми у дослідженні проаналізовано таку галузь знань як економіка.

20 результатов — Web of Science Core Collection для:

war AND in AND ukraine (Тема)

Анализ результатов

Отчет по цитированию

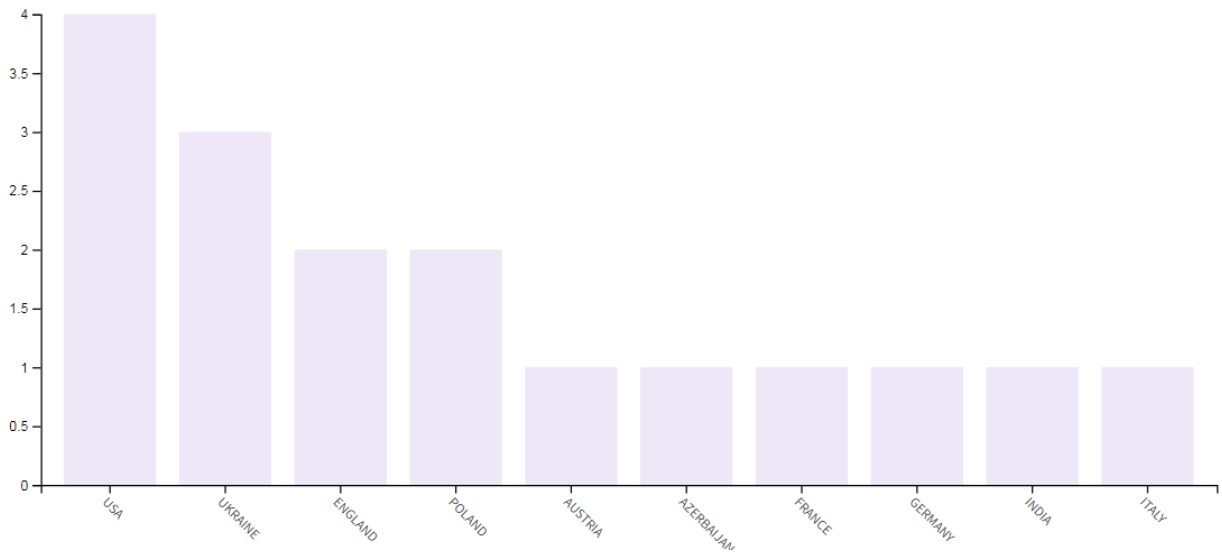
Создать оп

Уточнено по: Годы публикации: 2014 or 2015 or 2016 or 2017 or 2018 or 2019 or 2020 or 2021 or 2022 × Типы документов: Article ×

Годы публикации: 2022 ×

Годы публикации: 2022-2022 ×

Категории Web of Science: Economics ×

Зробили уточнення по організаціях України

Выбрать все	Поле:	Число записей	% из 3
☒	Аффилиация		
☐	ADMIRAL MAKAROV NATIONAL UNIVERSITY OF SHIPBUILDING	2	66.667%
☐	MINISTRY OF EDUCATION SCIENCE OF UKRAINE	2	66.667%
☐	ALFRED NOBEL UNIVERSITY	1	33.333%

Як бачимо, 2 статті з 3 належать авторам Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Автори, яким належать ці статті, представлені в табл.

Web of	Назва статті	Автор	Організація. Країна	Джерело
Sci				

THE ECONOMY OF WAR AND POSTWAR ECONOMIC DEVELOPMENT: WORLD AND UKRAINIAN REALITIES DOI10.30525/2256-0742/2022-8-2-78-82	Irtysheva, Inna; Sirenko, Ihor; Kramarenko, Iryna	Admiral Makarov National University of Shipbuilding MYKOLAIV, UKRAINE	BALTIC JOURNAL OF ECONOMIC STUDIES LATVIA
MARITIME CLUSTERS AS AN INNOVATIVE FORM OF DEVELOPMENT OF COASTAL REGIONS OF UKRAINE DOI10.30525/2256-0742/2022-8-2-44-50	Volosiuk, Maryna, Vdovychenko, Larysa, Sirenko, Ihor	Admiral Makarov National University of Shipbuilding MYKOLAIV, UKRAINE	BALTIC JOURNAL OF ECONOMIC STUDIES LATVIA

Предметом дослідження є процес вивчення світового економічного зростання під час війни в Україні, аналіз воєнної економіки та повоєнного економічного розвитку України. Також є наукове обґрунтування теоретичних засад та розробка рекомендацій щодо створення та функціонування морських кластерів в Україні як інноваційної форми розвитку приморського регіону.

Авторами вперше в Україні було розпочато наукометричне дослідження російсько-української війни 2022 р. з використанням продуктів та сервісів наукометричної БД Web of Science. Ця стаття може бути використана для статистичних даних, отримані результати можуть бути використані для подальших наукових досліджень у системі оцінки наукових результатів університету, стимулювати дослідників слідувати практиці відкритої науки і сприяти зміцненню спільного співробітництва вчених країн світу, що допоможе подолати російську агресію та світову кризу.

Література

1. Савченко-Галушко Т. Закордонні експерти про війну в Україні та її перспективи. *Інформагентство Армія Inform.* URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/10/zakordonni-eksperty-pro-vijnu-v-ukrayini-ta-yiyi-perspektvyu/>
2. Методи обробки статистичних даних: курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2019. 198 с.

3. Irtysheva I., Kramarenko I., & Sirenko I. The Economy of War and Postwar Economic Development: World and Ukrainian Realities. *Baltic Journal of Economic Studie*. 2022. 8(2). P. 78-82. URL : <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022>
4. Volosiuk M., Vdovychenko L., & Sirenko I. Maritime Clusters as an Innovative Form of Development of Coastal Regions of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. 8(2). P. 44-50. URL : <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue>

Оксана Петрівна Крайтель,
завідувач бібліотеки
Фундаментальна бібліотека Одеського
державного аграрного університету
м. Одеса

Валентина Михайлівна Даніленко,
завідувач відділу комплектування та наукової обробки літератури
Фундаментальна бібліотека Одеського
державного аграрного університету
м. Одеса

Ганна Олександрівна Башкатова,
бібліотекар I кат.
Фундаментальна бібліотека Одеського
державного аграрного університету
м. Одеса

ФУНДАМЕНТАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ОДАУ – ІСТОРІЯ ДОВЖИНОЮ В СТОЛІТТЯ

Ключові слова: бібліотека, ювілей, 100-річчя, історичний шлях.

2021 рік став ювілейним для Фундаментальної бібліотеки Одеського аграрного університету. Сто років - великий відтинок часу не тільки в житті навчального закладу або бібліотеки, а й цілої країни. За цей період відбуваються значні зміни в усіх сферах діяльності суспільства.

Бібліотеку ХХ сторіччя не можна рівняти з бібліотекою ХХІ. Але в усі часи існування бібліотека виконувала свою основну функцію : забезпечення інформаційних

потреб користувачів : студентів, викладачів, вчених, співробітників, здійснюючих наукову діяльність у вищому навчальному закладі.

Перший етап в історії бібліотеки (1921-39 роки) пов'язаний із відкриттям Одеського Вищого Сільськогосподарського Інституту 28 січня 1918 року, а через три роки (23 березня 1921 року) була заснована бібліотека.

Першим директором нашої бібліотеки став Микола Васильович Смирнов - людина з класичною університетською освітою, який з 1921 по 1960 роки працював в бібліотеці. Багато що в його біографії свідчить не тільки про любов до книги, але і про прагнення зробити в цій справі більше, ніж було до нього.

Микола Васильович за 40 років своєї роботи в бібліотеці інституту не тільки створив величезне книгосховище, але і перетворював книжкові огляди в цінні наукові праці. Його величезні знання книжкових фондів бібліотеки і літератури взагалі викликали глибоку пошану і подяку, оскільки поєднувалися з чуйністю, бажанням допомогти всім, хто звертався до нього за допомогою. Майже не звертаючись до бібліографічних покажчиків, Микола Васильович підбирав літературу. В його голові утримувалося знання десятків тисяч книг із різних питань сільського господарства, і не тільки. До книжкового фонду нашої бібліотеки він відносився, як до власного дітища. Він використовував будь-яку можливість для того, щоб необхідна література стала надбанням бібліотеки. За час своєї роботи в бібліотеці Смирнов збагатив її фонд такими книгами, які є зараз бібліографічною рідкістю.

Первинний фонд складався із 1200 примірників. В ті часи не було грошей для поповнення фонду. Інституту допомогли своїми дублетами Одеська публічна бібліотека (нині це Одеська національна наукова бібліотека) та бібліотека Новоросійського університету (нині – Одеський національний університет ім. І. І Мечникова). У 1925 році бібліотека отримала 18 тисяч книг і журналів «Общества сельского хозяйства Юга России».

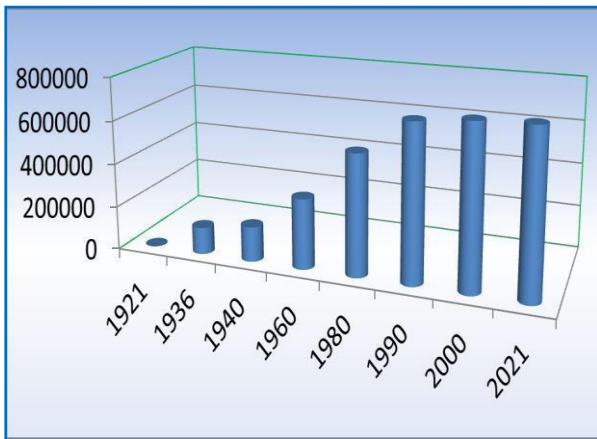
Перейшли до нас фонди бібліотек Харківського інституту організації територій, Єврейського сільськогосподарського інституту, а також книги, подаровані засновниками і першими викладачами Одеського сільськогосподарського інституту.

Саме ці надходження, отримані бібліотекою до початку 30-х років, становлять на сьогоднішній наш великий здобуток – фонд цінних та раритетних видань, який нараховує близько дев'яти тисяч примірників.

На початок 40-х років минулого століття, тобто за 20 років, фонд зріс більш ніж в сто разів і налічував 160 тис. примірників. Наявність такого значного і коштовного фонду дозволила бібліотеці набути статусу Фундаментальної (1938 р.) і стати найбільшою на той час сільськогосподарською бібліотекою на півдні України.

Під час окупації, у роки Великої Вітчизняної війни, гітлерівці завдали Одесі, як і іншим містам, багато зла і горя. Не уникнув цієї долі Одеський сільськогосподарський інститут. Окупанти зруйнували, вивезли, розікляли обладнання інститутських кабінетів і лабораторій, спустошили бібліотеку та навчальні господарства. Значну частину книжкового фонду вдалося зберегти співробітникам бібліотеки: М. В. Смірнову, Є. Ф. Ролік, Є. С. Казаненко.

Після закінчення війни та відновлення інституту фонд та штат бібліотеки поступово збільшувались. З 1960 року було включено у штатний розклад посаду бібліографа і в той же рік у навчальний план було введено курс з основ бібліографії та бібліотекознавства.

Такий курс лекційних та практичних занять читається для студентів-першокурсників і донині.

У період 60-80-х років значна увага приділялася формуванню фонду, покращенню організації довідкового апарату, модернізації матеріально-технічної бази, розширенню структури бібліотеки. Було впроваджено масову та групову видачу навчальної

літератури, розпочато видання бібліографічних покажчиків. Ці роки можна охарактеризувати як роки стабілізації та вдосконалення бібліотечних процесів.

На початку 1990-х років бібліотека переживала труднощі, викликані соціально-економічними перетвореннями в країні. Однак, персонал бібліотеки у складних умовах зміг не тільки зберегти фонд, але й збільшити його. На 1 січня 1993 року фонд налічував близько 700 тисяч примірників.

У 2000-х роках відбувся переїзд до нового корпусу, а у 2003 році в бібліотеці розпочався процес комп'ютеризації, було створено новий інформаційний відділ, активно впроваджуються інноваційні процеси, формується електронний каталог та інші ресурси.

На сьогоднішній день фонд бібліотеки складає більш ніж 740 тисяч примірників. До складу фонду входять: навчальні, наукові, науково-популярні, художні, довідкові видання українською та іноземними мовами.

Поряд із традиційними (паперовими) формуються електронні ресурси. Створені 22 власні бази даних. Бібліотека надає доступ до електронних версій журналів, до міжнародних баз даних Scopus, Web of Science, ScienceDirect.

З 2016 року працює репозитарій (більше 3 300 од. записів). Основною метою електронного архіву є популяризація творчих здобутків наукової спільноти університету в цифровому середовищі.

У 2017 році наш репозитарій отримав індивідуальний номер ISSN.

У зв'язку із впровадженням в практику роботи нових інформаційних

технологій, а також привернення уваги до бібліотечних подій був створений сайт, який є джерелом інформації про бібліотеку та засобом її популяризації.

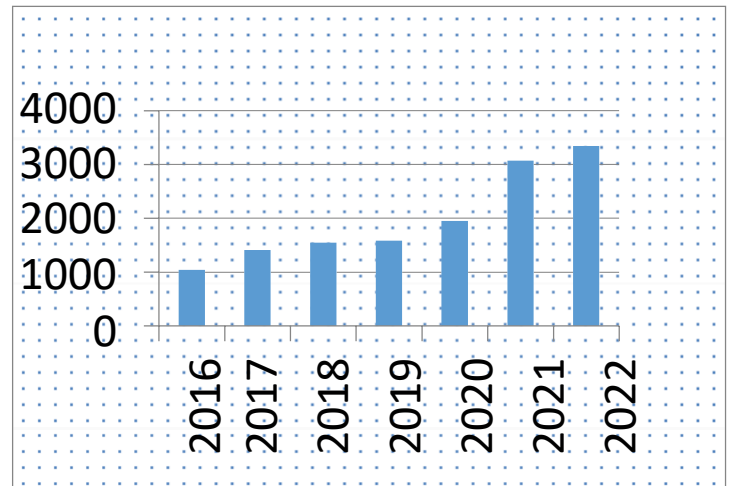
Стрімкий розвиток технологій відкриває бібліотеці можливість збереження друкованої спадщини для майбутніх поколінь - це оцифрування найбільш цінних документів і створення електронних колекцій.

Фонд рідкісної і цінної книги нашої бібліотеки створено при ретельному перегляді фондів та каталогів. Унікальним є зібрання на іноземних мовах, яке представлено виданнями XVIII-XIX століть англійською, німецькою, французькою, польською, італійською та іншими мовами.

У планах нашої бібліотеки продовжити роботу з фондом рідкісних книг і приступити до більш поглибленого їх вивчення. Так, на деяких виданнях є екслібриси, дарчі написи, рукописні позначки. Ми сподіваємося, що дослідження таких відміток допоможе простежити історію книги.

Наступним етапом роботи є підготовка бібліографічного та наукового опису кожного документа. Не менш важливим у діяльності бібліотеки є популяризація книжкових пам'яток.

Бібліотека ОДАУ в 2019 році розпочала знайомити читачів зі стародруками та рідкісними виданнями, які має у своєму фонді. Було створено віртуальний музей стародруків на сайті бібліотеки. Перші виставки були присвячені польській, італійській та французькій книзі XIX - початку XX століття.

Зібрати і систематизувати рідкісні цінні видання - це тільки половина справи. Набагато складніше їх зберегти. Зберегти, щоб надати нинішнім та майбутнім поколінням можливість вивчати в оригіналі праці, які є культурним і науковим надбанням.

Хотілося б зазначити, що всі досягнення були б неможливі без кропіткої роботи, професіоналізму, відповідальності, а головне – любові до своєї справи співробітників. Всіх тих, хто самовіддано працював в бібліотеці в період її народження, становлення та розвитку, незалежно від посади, і всіх тих, хто працює сьогодні.

Відзначивши своє сторіччя, наша бібліотека з оптимізмом дивиться в майбутнє, з надією на ефективне вирішення всіх своїх завдань.

Література

1. Вісті Одеського Сільсько-Господарського Інституту: зб. наук. праць. 1925-1926. Вип. 1. 226 с.
2. За сільськогосподарські кадри (газета). 1986. (№ 13). 2 квітня. URL : http://dglb.nubip.edu.ua/handle/123456789/7969?subject_page=1
3. Смирнов Н. Воспоминания старых библиотекарей. *Сокровищница культуры*: сб. статей / ред.: В. Загоруйко. Одесса : б. в., 1958. Вып. 2. С. 129-131. URL : http://catalog.odnb.odessa.ua/ONNB_ес/NashiVid/sNaykVidan/361393.pdf
4. Одеський державний аграрний університет: історичне презентаційне видання. Київ : Логос, 2014. 279 с.

Надія Борисівна Кукса,

директор бібліотеки

Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків

Андрій Олександрович Скибінський,

завідувач сектору бібліотеки

Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків

Наталія Володимирівна Воробйова,

бібліотекар

Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків

БІБЛІОТЕКА ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ: ВЧОРА ТА СЬОГОДНІ

Ключові слова: бібліотека, технічна бібліотека, фундаментальна бібліотека, науково-технічна бібліотека.

Бібліотека Харківського національного університету будівництва та архітектури заснована в 1930 році як бібліотека інженерно-будівельного інституту на базі бібліотеки технологічного інституту (нині НТУ «ХПІ»). Одночасно при факультетах і кабінетах інституту також відкривалися бібліотеки. У 1935 р. створено технічну бібліотеку з читальним залом на 100 посадкових місць. З квітня 1941 року всі ці бібліотеки було об'єднано в фундаментальну бібліотеку інженерно-будівельного інституту. Під час Великої вітчизняної війни фашисти зайняли приміщення будівельного інституту під італійський госпіталь, викинули на подвір'я дуже цінну інститутську бібліотеку і спалили декілька десятків тисяч книжок (З книги : Звірства і злочини німецько-фашистських загарбників на Харківщині: Збірник документів. – К.; Х., 1944). 23 серпня 1943 р. Харків було звільнено. Почалась нова доба у житті ХІБІ. Одним з перших рішень уряду, щодо відновлення міста стало рішення про реевакуацію і відбудову навчальної та наукової бази вузу. Навчальна база інституту переїхала до нового корпусу по вулиці Сумській, 40.

В 1944 році було відновлено технічну бібліотеку нашого вузу. Фонд збирали по крупицях. Співробітники, викладачі та студенти несли до бібліотеки власну літературу. І на початок 1945 року фонд налічував біля 4,5 тисяч одиниць та 400 читачів. У 1950 р.

бібліотека зайняла перше місце серед технічних бібліотек м. Харків. Бібліотека стала для студентів центром і навчання, і відпочинку. Надалі бібліотека постійно розвивається в плані новацій серед ВУЗівських бібліотек, займаючи перші місця. У 1972 році оновлена матеріально-технічна база читального залу. На той час він був найкращим серед вузівських бібліотек, його площа – 296 м²! З 1976 р. студентам перших курсів всіх факультетів читається курс «Основи інформатики, бібліотекознавства та бібліографії». В 1977 році при бібліотеці створено відділ науково-технічної інформації, метою якого було доведення інформаційних матеріалів до кожного учасника науково-технічних розробок. З того часу бібліотека отримує статус науково-технічної. В цей час велика увага приділяється підвищенню якості обслуговування читачів в рамках роботи МБА.

У 1998 році бібліотека отримує свій перший комп'ютер. Починається освоєння бібліотечних інформаційних технологій.

2001 р. – початок створення електронного каталогу, а також власних баз даних, до яких вже занесено більше 80 тис. бібліографічних записів.

2003 р. – бібліотека долучилася до корпоративного проєкту «Зведений каталог періодичних видань, що надійшли до провідних бібліотек м. Харкова», який реалізується у співпраці з Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Г. Короленка.

2004 р. – створення у бібліотеці сектора автоматизації та каталогізації.

У 2006 році бібліотека отримала доступ до локальної мережі університету та Інтернет.

У 2007 році створено сайт Електронної бібліотеки ХДТУБА в локальній мережі університету, на якому представлений фонд повнотекстової навчально-методичної літератури науково-педагогічних працівників університету.

З 1 жовтня 2008 року діє електронний читальний зал, який обслуговує користувачів університету за єдиним читацьким квитком, надає консультативну допомогу читачам, слідкує за правильним використанням техніки.

З 2012 р. в приміщеннях бібліотеки працює Wi-Fi.

2014 р. - створюються віртуальні виставки, організується перша інтерактивна виставка, збільшується обсяг створення бібліографічної продукції (покажчиків, переліків, оглядів).

У 2016 р. створений електронний вебресурс «Інформаційне забезпечення освітньої діяльності ХНУБА». Приймали участь у роботі ХНУБА по введенню нових ліцензійних умов провадження освітньої діяльності (Постанова Кабінету Міністрів України № 1187 від 30 грудня 2015 року «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої

діяльності закладів освіти»). Працівники бібліотеки були залучені до організації та проведення презентації книги І. М. Жуковського «Я. В. Столяров – пионер науки о железобетоне».

2017 рік — бібліотека ХНУБА була представлена на флешмобі «Молодь читає - Харківщина процвітає», отримує доступ до електронної наукової бази даних SCOPUS в режимі онлайн, створені віртуальні (слайд) виставки, присвячені життєвому та творчому шляху керівників університету.

2018 р. - працівники бібліотеки прийняли участь у науково-практичному семінарі «Librarians vs plagiarism» : питання академічної доброчесності», вперше приймали участь у заходах, присвяченому Дню української вишиванки.

2019 р. - на сайті Електронної бібліотеки розпочато представлення даних щодо змісту та інтерактивних посилань до сайтів періодичних видань, які отримує бібліотека ХНУБА; бібліотека отримує доступ до БД Web of Science; працівники вперше взяли участь у написанні радіодиктанту.

2020 р. - рік 90-річчя заснування ХІБІ-ХДТУБА-ХНУБА. Цьому були присвячені віртуальні виставки та створено «Переліки прізвищ викладачів, науковців, студентів ХІБІ-ХДТУБА-ХНУБА в книгах «Страницы истории : ХИСИ-ХГТУСА — 70 лет», «История ХИСИ-ХГТУСА в лицах»; працівники взяли участь у роботі акредитаційної експертизи освітньої програми у віддаленому (дистанційному) режимі із використанням технічних засобів відеозв'язку; створили в Електронній бібліотеці ХНУБА сторінку «Бібліографічна інформація», для якої був підготовлений оновлений матеріал з лекції «Основи інформаційної та бібліотечно-бібліографічної культури».

2021 р. - бібліотека отримує доступ до повнотекстової бази даних ScienceDirect та повнотекстових електронних ресурсів видавництва Bentham Science; у зв'язку з карантинном засвоїли новий формат роботи в бібліотеці — участь в засіданнях онлайн-конференцій та методичних нарад бібліотек ЗВО Харкова з використанням технічних засобів відеозв'язку (дистанційно); у читальному залі бібліотеки головного корпусу з метою профорієнтаційної роботи для здобувачів освіти ХНУБА брали участь у зйомках рекламного ролику; на базі електронного читального залу був організований табір «ВІМ-САМР» та трижневий інтенсивний курс з ВІМ-технологій.

2022 р. - напрацювання нових методів роботи бібліотеки та обслуговування користувачів під час воєнного стану; створення 2-го видання бібліографічного покажчика «Вебадреси баз даних періодичних наукових видань іноземними мовами» [Електронний

ресурс]. В умовах воєнного стану бібліотека сьогодні працює над актуалізацією бібліотечних фондів.

Згідно Закону України «Про вищу освіту» (Стаття 62 «Права осіб, які навчаються у закладах вищої освіти»), для осіб, які навчаються у ХНУБА, користування бібліотеками, інформаційними фондами — безоплатне.

Література

1. Архітектурно-будівельні бібліотечні ресурси України : довідник / уклад. : Г. А. Войцехівська та ін. Київ : Укрархбудінформ, 2004. 106 с.
2. Бібліотеки Української РСР : довідник / уклад. : В. С. Бабич та ін. Харків : Книжкова палата УРСР ім. І. Федорова, 1974. 158 с.
3. Бібліотеки Української РСР : довідник / уклад. : В. С. Дідур та ін. Харків : Книжкова палата УРСР, 1969. 186 с.
4. Звірства і злочини німецько-фашистських загарбників на Харківщині : збірник документів / Науково-видавничий відділ Управління Державними Архівами НКВС УРСР. Київ ; Харьков : Українське Державне видавництво, 1944. 55 с. URL: <http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/2405>
5. История ХИСИ – ХГТУСА в лицах / за ред. Н. С. Болотских. Харьков, 2005. 272 с.
6. Кукса Н. Б., Сергеева Т. В. От первого компьютера до электронного читального зала (1998-2008 гг.). *Будівельник*. 2008. № 9 (103). С. 8.
7. Кукса Н. Б. ХНУБА : минуле та сьогодення. *Науково-технічна бібліотека : монографія*. ХНУБА. Харків : ХНУБА, 2013. 13 с.
8. Очерки истории вузовских библиотек г. Харькова / за ред. В. И. Астаховой. Харьков : ХНУБА, 2001. 528 с.
9. Провідні бібліотеки України : довідник / уклад. : В. Г. Дригайло та ін. Київ : Шмельов В. Є., 2007. 152 с.
10. Сергеева Т. В. Бібліотека Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ : ВАТ «Поліграфкнига», 2003. Т. 2 : Б-Біо. С. 720.
11. Страницы истории: ХИСИ – ХГТУСА – 70 лет : очерк / М. С. Болотських и др. Харьков, 2000. 288 с.

Ірина Володимирівна Лісова,
провідна бібліотекарка
Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
м. Київ

БІБЛІОТЕКА & МОЛОДЬ : ПРО ЩО ГОВОРЯТЬ СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

***Ключові слова:** бібліотека, молодь, користувачі бібліотек, соціологічні дослідження, читання, книги, бібліотеки для юнацтва.*

Сучасні бібліотеки розвиваються відповідно до тенденцій часу, активно використовуючи інформаційно-комунікативні технології, інноваційні форми та методи роботи по залученню молодого покоління до читання. Особливе місце тут відводиться бібліотекам для юнацтва. Задовольняючи інформаційні потреби користувачів, вони завжди враховують зміни, що відбуваються в молодіжному середовищі, системі освіти, технологіях і в суспільстві та створюють умови, щоб молодий читач зміг отримати всю необхідну інформацію.

Саме тому бібліотекарі постійно ставлять перед собою питання, якою має бути сучасна бібліотека, щоб стати найбільш привабливою для молоді? Щоб знайти відповіді, з'ясувати запити, потреби та проблеми читача нового покоління, працівники публічних бібліотек проводять соціологічні дослідження.

З метою виявлення цінності читання у молоді, пріоритетів їхнього читання, у 2020 р. Державною бібліотекою України для юнацтва було проведено всеукраїнське соціологічне опитування «Молодь і книги : чому варто читати?». В опитуванні взяли участь 7677 респондентів, з них 5002 жіночої статі (65 %) та 2675 чоловічої статі (35 %) віком від 14 до 23 років.

Згідно з опитуванням молодь вважає, що читати варто та необхідно, адже читання книг : покращує пам'ять (13,4 %); вчить мислити образами, стимулює фантазію (12,1 %); урізноманітнює розмовну мову (11,3 %); є способом вільно та цікаво провести час (11,2 %); впливає на тренування розуму (10,8 %); спонукає до культурного розвитку особистості (11 %). Також респонденти погоджуються з тим, що читання допомагає адаптуватися у суспільстві (школі, університеті), додає впевненості у собі, знижує стрес та збільшує концентрацію уваги.

Респонденти зазначили, що до читання спонукають бажання до саморозвитку, зацікавленість певною темою, доступна ціна на книги, наявність цікавих сучасних книг у бібліотеці, поява вільного часу.

Результати опитування показали, що молодь усвідомлює цінність читання. Молоде покоління читає, проте це читання можна розділити на читання власне книг та читання різноманітної інформації, яка потрібна у навчанні й для особистісного розвитку. Сучасна молодь прогресивна, вона чітко розуміє чого хоче, до чого прагне та приділяє час читанню, яке необхідне для досягнення життєвих цілей.

Для збору інформації про те, яка бібліотека необхідна молоді, які послуги потрібно розвивати, щоб книгозбірня відповідала очікуванням молодих користувачів, якою молодь бачить бібліотеку в майбутньому Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва у 2020 р. провела обласне соціологічне дослідження «Молодь і бібліотека : потреби і очікування».

Учасникам анкетування віком від 15 до 35 років (59% – жінок і 41% – чоловіків) запропонували обрати один варіант відповіді на запитання : з чим асоціюється у них слово «бібліотека»? Виявилось, що у більшості (54%) бібліотека асоціюється з книгою. Інші популярні асоціації теж переважно пов'язані з традиційними функціями книгозбірні : «читання», «інформація», «комфорт», «знання». Варіант «тиша» обрали лише 3% респондентів.

Що стосується мети користування бібліотекою, то 85% опитаних отримують в бібліотеці необхідні книги. Також користуються комп'ютером чи Інтернетом, відвідують тренінги, майстер-класи, спілкуються з друзями.

На думку молодих користувачів, бібліотека – це досить популярний заклад серед молоді. Про це свідчить невеликий відсоток опитаних, які згодні, що в майбутньому бібліотеки стануть непотрібними, а також той факт, що більшість респондентів готові допомагати книгозбірні на волонтерських засадах. Для молоді є важливим збереження бібліотекою своїх традиційних функцій. Найпопулярнішою бібліотечною послугою залишається надання доступу до книг, але хотілося б мати можливість користуватися й електронними книгами.

Дослідження показало, що майбутнє бібліотек очима молодих людей полягає у перетворенні традиційного закладу на поліфункціональний центр, що в одному просторі об'єднує декілька видів діяльності (читання, доступ до інформації, розваги тощо).

У 2019 році Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва провела локальне анкетування «Що читає молодь?», в якому взяли участь 168 респондентів віком від 14 до 23 років. 51% опитаних жіночої статі, 49% – чоловічої.

Аналіз результатів анкетування спростував стереотип про сучасну молодь, що не читає, а також не підтвердив поширену думку, що вона читає лише за необхідністю, а не для задоволення.

Найпопулярнішим джерелом інформації залишаються книги (електронні 66% та друкована 62%). Серед інших ресурсів молодіжного рейтингу соціальні мережі (51%), інтернет/ЗМІ (26%), аудіокниги (21%), друковані періодичні видання (6%).

Дослідження показало, що молодь читає і читає здебільшого для власного задоволення. Більшість респондентів не лише читають, а й обговорюють прочитане. Кожен третій робить це у віртуальному просторі. Анкетування також підтвердило, що інтернет та книги не просто конкурують за увагу та вільний час молодої людини. Для частини молоді вебпростір є авторитетним порадником при виборі книг та майданчиком для обговорення прочитаного. Відгуки в інтернеті за впливом на читацькі пріоритети юнаків поступаються лише порадам друзів.

Серед мотивів читання опитуваних переважає інформаційно-пізнавальний. Молоді люди розглядають читацьку діяльність як засіб одержання знань про навколишній світ, актуальної інформації з теми, що цікавить. Дуже поширене читання з гедоністичних мотивів : занурення в інші світи, відпочинок та розвага. Також важливим для опитаних є читання з навчальною метою.

Художня література переважає у читанні молоді. Найпопулярнішими жанрами виявилися фентезі, фантастика, детективи, містика. Зарубіжна література популярніша за українську. Серед різновидів літератури нон-фікшн з великим відривом лідирує психологія. Певно, це пов'язано з тим, що підлітковий вік та юність – час коли людина особливо інтенсивно прагне розібратися в собі та зрозуміти інших.

З метою визначення ролі бібліотеки та значення читання в житті студентської молоді, Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека спільно з Науковою бібліотекою Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка та бібліотекою Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України провела соціологічне дослідження «Місце бібліотеки та роль читання в студентському середовищі». Питання для респондентів стосувалися бібліотеки в цілому, її послуг, читацьких запитів на книги тощо.

Результати показали, що студенти активно користуються послугами університетських бібліотек. Основним мотивом звернення до бібліотеки є отримання інформації необхідної для навчання й наукової роботи, отримання літератури для

підготовки до екзаменів. На думку студентів, в бібліотеках їхніх навчальних закладів створені комфортні умови для підготовки до занять та проведення дозвілля.

Більшість студентів не надають переваги електронним чи друкованим виданням, а читають у різних форматах. Разом з тим, для багатьох основним джерелом інформації є саме книжка (друковане видання); читання, обумовлене навчальною діяльністю, займає провідне місце в структурі інформаційних потреб студентів. Більшість з них вважають читання засобом навчання, самоосвіти та самовдосконалення. Значна частина студентів оцінює читання як приємно проведений час. Обираючи книжки для читання, студенти найчастіше орієнтуються на рекомендації друзів. Також на вибір впливають рейтинг видання та інтерес до творів конкретного автора.

Студенти вважають, що бібліотеки потрібні в сучасному світі, але вони мають бути оснащені сучасною технікою й надавати доступ до всіх видів інформації.

У 2017 році Херсонська обласна бібліотека для юнацтва ім. Б. А. Лавренюва організувала обласне опитування «Сучасна бібліотека очима молоді» та залучила до нього юнацькі структурні підрозділи бібліотек Херсонської області. Було опитано 1963 респонденти. За віком опитані від 14 до 35 років, з них 58% – жіночої статі.

Під час опитування був виявлений рівень популярності бібліотеки у молоді та визначено напрями покращення роботи бібліотек. Згідно з відповідями, молодь перш за все сприймає бібліотеку як місце для спілкування (64%), як джерело якісної літератури (54%), як інтернет-центр (50%), як місце зустрічі з цікавими людьми (27%). Велика кількість опитаних зазначали одразу декілька варіантів відповідей, тому зрозуміло, що для респондентів сучасна бібліотека – це і місце спілкування, і можливість користуватися сучасною якісною літературою, і наявність інтернет-центру тощо.

Результати дослідження показали, що користувачі хочуть бачити бібліотеку як комфортне місце для спілкування з фондом якісної сучасної літератури. В бібліотеці мають бути інтернет-центр, послуги з копіювання та роздрукування документів. Також молоді користувачі велику увагу приділяють інтер'єру та дизайну приміщень бібліотеки.

Соціологічні дослідження доводять, що юне покоління українців читає та позитивно ставиться до бібліотек, але молодь потребує особливої уваги. Тому бібліотечні працівники повинні створювати комфортні умови для користувачів, пропонувати нові корисні послуги та бібліотечні продукти. Відповідати потребам сучасного молодіжного середовища, трансформуватися з огляду на зміни в суспільстві, вийти за рамки обміну книжками й перетворитися на мультикультурні центри – ось головна умова успішного функціонування сучасної бібліотеки.

Література

1. Локальне анкетування “Що читає молодь?” URL : <http://unbib.mk.ua/index.php/2009-06-11-15-23-30/56-2009-06-11-15-26-08/3938-2019----->.html
2. Обласне соціологічне дослідження “Молодь і бібліотека: потреби і очікування”. URL : <http://unbib.mk.ua/index.php/2009-06-11-15-23-30/56-2009-06-11-15-26-08/4486-2020-->.....html
3. Проців О. Я. Місце бібліотеки та роль читання в студентському середовищі (за результатами соціологічного опитування). URL : http://librarycatalog.tdmu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_15/cgiirbis_64.exe?LNG=uk&C21COM=S&I21DBN=KRAEZ&P21DBN=KRAEZ&S21FMT=infow_wh&S21ALL=%3C%2E%3EA%3D%D0%93%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B8%D1%89%D0%B0%D0%BA%2C%20%D0%86%2E%20%D0%86%2E%24%3C%2E%3E&Z21ID=&S21SRW=TIPVID&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=10
4. Паянок Н. Чому варто читати? (за результатами Всеукраїнського соціологічного опитування “Молодь і книги: чому варто читати?”). *Бібліосвіт*. 2021. № 1 (77). С. 67–69.

Наталія Василівна Лощинська,
кандидат філологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
м. Київ

РЕДАКТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ ЖУРНАЛУ 20-30-Х РОКІВ «ЧЕРВОНІЙ ШЛЯХ»

Ключові слова: бібліотека, редколегія, періодика, «Червоний шлях», українізація, боротьбисти.

Вихід у світ товстого журналу «Червоний шлях» у 1923 році був неабиякою подією в українській журналістиці. Початок 20-х років ХХ ст. відзначався впливом політики коренізації, яка дозволяла ширші можливості у збереженні й примноженні культурних здобутків народів багатонаціонального Радянського Союзу. У Москві на той час виходив

літературно-мистецький журнал «Красная новь», котрий користувався популярністю в колах інтелігенції. За його зразком і був задуманий «Червоний шлях», котрий не тільки пропагувала художню творчість, а й виконував функцію поширювача громадсько-політичної думки, нових філософських ідей, наукових досягнень, мистецьких рухів, зарубіжних новинок мистецтва й науки.

Першим редактором його був Г. Гринько, член Української комуністичної партії (боротьбистів) з 1919 року. Як представник ЦК боротьбистів, входив до вищих органів УСРР – Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК), Всеукраїнського ревкому. Член РКП(б) з серпня 1919 року, очолював з 16 лютого 1920 року по 20 вересня 1922 року Народний комісаріат освіти УРСР. За його редакторства вийшло усього шість номерів видання. Позиція Гринька стосовно розвитку української літератури і загалом культури виявилася суперечливою: він балансував між боротьбистами і радянським номенклатурником. Все-таки національні пріоритети час від часу виринали у його промовах, але нарком освіти вже частково «радянїзувався», тому політико-ідеологічні принципи брали гору. «Для нас нема завдання поширити ту чи іншу національну культуру, наше завдання – комуністичне виховання і яка культура сприяє, ту ми й підтримуємо. Ви теж повинні дивитись на національну культуру як на засіб комуністичного виховання. Хто буде думати інакше, тому нема місця у відділах освіти» [1, с. 223]. З 6 номера 1923 р. до 1 номера 1925 р. місячник виходив за колективною редакцією О. Шумського (головний редактор), П. Тичини, В. Блакитного, С. Пилипенка, М. Хвильового, П. Панча. Олександр Якович Шумський був неординарною особистістю в українському політикумі тих років. Як і Гринько, він деякий час належав до партії боротьбистів. Після розпуску партії разом з іншими боротьбистами ввійшов до складу КП(б)У й був обраний членом ЦК. Належав до партійної групи, яка вимагала незалежності КП(б)У від Російської Комуністичної партії. Виступав за те, щоб КП(б)У підтримувала зв'язки з РКП(б) лише через Комуністичний інтернаціонал. Через свідому національну позицію був звинувачений у поширенні антиросійських настроїв і знищений сталінським режимом. Боротьбисти більш ніж критично ставились до інших партій та політичних угруповань. Директорію вони звинувачували у зловживанні владою, більшовиків – в обмеженні національних свобод. Протягом усього періоду існування боротьбисти виступали як національно свідомо українська партія, відома своїми вимогами рівноправних стосунків між УСРР і РСФРР. Дуже важливим є той факт, що завдяки О. Шумському журнал було звільнено від цензури. Під час його роботи в «Червоному шляху» склались оптимальні умови для розквіту творчості кращих представників українських літературних кіл. Читачі захоплено оцінили

виступи на його шпальтах М. Хвильового, Є. Плужника, М. Драй-Хмари, П. Филиповича, М. Зерова та багатьох інших, чия творчість незабаром буде оголошена шкідливою та антирадянською. Не будучи літератором Шумський уважно ставився до письменницької братії, намагався дотримуватись інтересів кожного. Уже в травні 1926 р. політбюро ЦК КП(б)У вирішило змінити журнал «в напрямку більш витриманого зняття поширення марксистського впливу» [2, с. 330].

З 1927 р. «Червоний шлях» виходить під керівництвом В. Затонського. Володимир Затонський відомий як радянський партійний і державний діяч, свідомий комуніст. Його погляди незмінно узгоджувались з лінією партії і уряду. В історію він увійшов як противник національного змісту української культури, учасник організації репресій проти «ідеологічно невитриманих» працівників освіти. Усе це не сприяло формуванню позитивного іміджу журналу. Численні постанови уряду, рішення пленумів комуністичної партії заповнили його шпальти.

З № 2 за 1930 рік керівництво журналом переходить до Н. Калюжного. Склад редколегії звужується. З попереднього списку лишилися В. Коряк, І. Кулик, П. Панч, С. Пилипенко, П. Тичина, а з 1931 до них приєдналися А. Річицький та І. Микитенко. В 1933 році відповідальним редактором став колись звільнений М. Яловий.

Постійні зміни редакторського складу, необґрунтовані службові переміщення, маніпулювання співробітниками з будь-якого приводу призвело до зниження мистецької та наукової вартості публікованих матеріалів. Понад усе партійні наглядачі боялись проявів незалежного мислення і пильно слідкували за тим, щоб ніхто не збочив з «червоного шляху» українського культурного будівництва. За прояв буржуазного націоналізму каралось найсуворіше. Володимир Коряк дав оцінку роботи «Червоного шляху» цілком в дусі марксистсько-ленінської ідеології: «Цей журнал не лише об'єднав усі живі творчі сили радянської літератури (що було добре), але й поволі зробився рупором (а це вже негаразд) своєї смички пролетписьменників зі старими літературними фахівцями, які почали виявляти цілком виразні агресивні тенденції щодо захоплення у коло свого впливу пролетписьменників» [3, с. 5]. Кипріян Кіркїж, радянський партійний і державний діяч, перший секретар ЦК КПБУ Узбекистану, хоч і далека від журналістики людина, однак теж виявив увагу до діяльності «Червоного шляху» і спромігся на таку оцінку: журнал не вартий уваги, бо за цілий рік там видрукована «лише одна стаття про ленінізм, та й то в жовтневі дні» [4].

Зниження рівня журналу у 30-і роки пояснюється не тільки зміною редакторів, але й ситуацією згортання плюралізму та наступом сталінської реакції загалом у всіх сферах

діяльності у межах країни. Атмосфера тотального контролю, стеження і підозр руйнувала позитивні напрацювання і призвела до звуження тематики публікованих творів, збіднення автури, скорочення деяких рубрик.

Передостанній з редакторів це Михайло Яловий. Один з представників розстріляного відродження, український поет, прозаїк і драматург родом з Полтавщини. Належав до літературної організації «Гарт» і ВАПЛІТЕ (її перший президент), найближчий однодумець Миколи Хвильового. Ялового було звинувачено в шпигунській діяльності, «шумськізмі», підготовці замаху на Павла Постишева та страчено. Будучи талановитим письменником, діячем української культури, він не зміг підвищити рівень журналу, оскільки від особи редактора у той час залежало мало. Це вже була суто номенклатурна одиниця, що вимушено підпорядковувалась антиукраїнським постановам і розпорядженням. В останній рік видання «Червоного шляху» – 1936 – в його редколегії нараховувалось всього двоє працівників : відповідальний редактор І. Кириленко та його заступник Ю. Смолич.

«Червоний шлях» з'явився в оптимальний для розвитку української культури час – 1923 рік. Цим роком розпочинався період так званої активної українізації, що тривав до 1930. Маючи всі підстави для плідного розвитку, «обличчя» журналу не було однаковим і змінювалось залежно від різних чинників протягом 13 років його існування.

Особа редактора є визначальною для видання. Саме від нього залежить зміст кожного випуску, а відповідно й напрямок розвитку та статус журналу. Те, яким читач бачить черговий номер є результатом організаційної роботи колективу редакторів, які мають широке коло обов'язків. У довготривалій перспективі якість публікацій формує репутацію видання, що є ще однією важливою функцією редактора. Від вибору редакційною колегією праць для публікації залежить тематичне спрямування і, очевидно, воно не має відходити від напряму журналу. Більш того, редактор – це свого роду психолог, адже велику роль в публікаційній справі відіграє людський фактор, і значний відсоток рукописів відхиляється. Усі редактори «Червоного шляху» прагнули до створення взірцевого видання, лише кожен розумів взірцевість по своєму і мав різний арсенал засобів та обсяг дозволеної свободи. Так чи інакше «Червоний шлях» заслужено увійшов до першорядних періодичних органів літературно-художнього спрямування 20-30-х років ХХ ст. Успадкувавши кращі традиції старшого журнального «покоління», до якого належать : «Киевская старина», «Літературно-науковий вісник», «Правда», «Житє і слово», він став представником новаторських пошуків, сміливих експериментів в області тематики, стилістики, течій, шкіл, напрямів.

Література

1. Виговський М. Доля наркома-реформатора. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13379>
2. Культурне будівництво в УРСР: збірник документів: у2 т. Київ : Держполітвидав, 1960. Т. 1. 330 с.
3. Коряк В. Радянська література першого десятиріччя. *Комуніст*. 1927. 12 листопада. (№258). С. 5.
4. Доповідь Кипріяна Кіркїжа на червневому пленумі Політбюро ЦК КП(б)У 1927 р. *ЦДАГОУ*, ф. 1, оп. 1, спр. 208, 25 арк.
5. Орлик О. Журнальні видання 20-30-х рр. ХХ століття як джерело дослідження видавничої справи в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 6. С. 37-40.

Юрій Михайлович Луговцев,
кандидат філософських наук,
бібліотекар 1 категорії
сектора науково-дослідної роботи
науково-методичного відділу
Одеська національна наукова бібліотека
м. Одеса

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ ВІДДАЛЕНИХ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Ключові слова: інформаційні потреби, віддалені користувачі бібліотеки, бібліотека півдня України, дистанційне обслуговування, соціально-демографічний портрет віддаленого користувача

Регіональне дослідження «Інформаційні потреби віддалених користувачів бібліотек півдня України» було проведено Одеською національною науковою бібліотекою протягом 2021-2022 рр. відповідно до планів роботи Міністерства культури та інформаційної політики України.

Виклики, спричинені розповсюдженням пандемії COVID-19, суттєво активізували роботу українських бібліотек щодо впровадження нових онлайн-послуг та удосконалення існуючих дистанційних технологій обслуговування користувачів. В цих умовах доцільно

було дослідити рівень ефективності системи обслуговування віддалених користувачів в наукових бібліотеках Півдня України.

Мета дослідження полягала в оптимізації системи дистантного обслуговування віддалених користувачів в наукових бібліотеках півдня України.

Завдання дослідження обумовлювалися його метою :

- скласти соціально-демографічний портрет віддаленого користувача;
- визначити мотиви звернення віддаленого користувача до бібліотеки;
- дослідити, яким дистанційним бібліотечно-інформаційним послугам надають перевагу віддалені користувачі;
- з'ясувати, як оцінюють користувачі якість дистанційних бібліотечно-інформаційних послуг;
- вивчити побажання віддалених користувачів щодо розвитку дистанційних бібліотечно-інформаційних послуг.

Учасники дослідження були Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека, Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека, Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського (м. Кропивницький), Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Грушевського, Одеська національна наукова бібліотека, Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеса Гончара.

Поставлені в дослідженні завдання були вирішені за допомогою методу анкетування. Кожна бібліотека-учасниця розмістила на своєму офіційному сайті, а також на офіційних сторінках у соцмережах посилання на анкету в Google-формі та текст звернення до респондента. Відповіді на анкети надходили автоматично до організатора дослідження. Анкета була у вільному доступі на сайтах бібліотек та на сторінках у соцмережах з 1 липня 2021 по 1 лютого 2022 р. Крім того, базові бібліотеки надіслали переліки дистанційних послуг, що в них функціонують. Отримані дані оцінювалися за допомогою методу табличного аналізу.

Отримані за допомогою анкетування дані дозволили скласти узагальнений середньостатистичний соціально-демографічний портрет віддаленого користувача. Це жінка віком від 36 до 60 років, яка має повну вищу освіту, фахівець, бібліотекар або вчитель за професією. Вона, як правило, одружена, у неї є діти. Її професійна діяльність пов'язана з використанням інформаційних онлайн-технологій. Хобі – читання, кулінарія, музика. Для неї основними мотивами звернення до бібліотеки є бажання розширити свій кругозір/самоосвіта, професійний інтерес та дозвілля. Її цікавлять такі онлайн-послуги та сервіси бібліотеки, як сайт та перегляд науково-просвітницьких заходів, що проводилися у

бібліотеці, через канал YOUTUBE. Сайт її цікавить переважно з точки зору можливості перегляду новин бібліотечного життя, віртуальних виставок та електронного каталогу. Іноді вона користується послугами МБА та знайомиться з цифровими колекціями. Загалом вона задоволена якістю основних дистанційних послуг. Водночас деяких сервісів їй бракує. Це – відеоуроки з пошуку інформації, онлайн-запис до бібліотеки, онлайн-спілкування з бібліотекарем через чат в режимі реального часу, отримання персональної розсилки на електронну пошту (про новини бібліотечного життя, анонси заходів, головні події, нові надходження тощо), бібліографічні відеоогляди на сайті бібліотеки, персональна сторінка користувача на сайті бібліотеки (особистий кабінет користувача).

У ході дослідження були отримані такі результати.

1. Основним мотивом звернення до дистанційних послуг бібліотек для переважної більшості респондентів є бажання розширити свій кругозір/самоосвіта, професійний інтерес, дозвілля та освіта. Зважаючи на цей факт, пріоритет при формуванні контенту дистанційних послуг необхідно надавати ресурсам відповідної спрямованості.

2. Більшість опитаних цікавлять такі онлайн-послуги та сервіси бібліотек, як сайт, перегляд науково-просвітницьких заходів, що проводилися у бібліотеці, через канал YOUTUBE, інформування і зворотний зв'язок з користувачами через соціальні мережі, віртуальні виставки. З огляду на це наповнення перелічених ресурсів потрібно здійснювати з урахуванням вищезазначених мотивів звернення. Крім того, можна рекомендувати робити акцент на цих послугах під час проведення маркетингових та рекламних заходів щодо залучення нових читачів.

3. Серед найменш запитуваних дистанційних сервісів респонденти відзначили послугу попереднього замовлення документів, МБА та цифрові колекції. Респонденти зазначили, що їх небажання користуватися цими сервісами пов'язана з відсутністю потреби в них. Однак насправді причинами недостатньої популярності цих послуг можуть бути як їх неефективність, так і невисокий рівень переконуючої реклами або взагалі її відсутність. Для остаточного з'ясування ситуації кожна бібліотека має провести окрему розвідку.

4. Дослідження показало, що більшість респондентів задоволені якістю основних дистанційних послуг. Проте деяких сервісів їм бракує. Це відеоуроки з пошуку інформації, онлайн-запис до бібліотеки, онлайн-спілкування з бібліотекарем через чат в режимі реального часу, отримання персональної розсилки на електронну пошту (про новини бібліотечного життя, анонси заходів, головні події, нові надходження тощо), бібліографічні відеоогляди на сайті бібліотеки, персональна сторінка користувача на сайті бібліотеки (особистий кабінет користувача). Бібліотеки, які не надають перераховані послуги, мають

почати їх впровадження, що прогностично призведе до суттєвого притоку користувачів та підвищення рівня бібліотечної діяльності.

5. Результати опитування дозволили скласти соціально-демографічний портрет віддаленого користувача, спираючись на який бібліотеки зможуть ефективніше спланувати процес оптимізації системи дистантного обслуговування.

Оксана Анатоліївна Максим

бібліограф 2-ої категорії

бібліотеки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВА СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕКАРЯ

***Ключові слова:** наукова комунікація, онлайн-комунікація бібліотекаря, віртуальне спілкування, сучасні засоби наукової комунікації, електронне листування, ділове спілкування.*

В умовах карантинних обмежень та в період військового стану питання онлайн-комунікації стало актуальним та є нагальним до вивчення.

У стінах бібліотеки Університету Ушинського вже проводились лекція для співробітників «Сучасна онлайн-комунікація бібліотекаря (ділове листування)» та курси підвищення кваліфікації для науковців «Сучасна онлайн-комунікація співробітників закладів вищої освіти (культура віртуального спілкування)».

Комунікація – це взаємодія між людьми за допомогою вербального або невербального спілкування, є обміном інформацією. Потреба в спілкуванні – це одна з основних потреб людини. У процесі спілкування встановлюється та здійснюється контакт між людьми, який проходить складну взаємодію, що спрямована на обмін думками й поглядами.

Умовами здійснення процесу комунікації є наявність : відправника та одержувача, повідомлення, каналу комунікації та зворотного зв'язку. Між комунікантом та реципієнтом встановлюється канал комунікації, без якого неможливий зв'язок. Це зустрічі, конференції,

лекції, воркшопи, презентації, листування, оголошення, що відбуваються у стінах бібліотеки Університету Ушинського.

Наукова онлайн-комунікація у нашій бібліотеці відбувається у формі брошур, методичних рекомендацій, збірників, покажчиків, презентацій, інструкцій, довідників, буклетів. А безпосереднє наукове спілкування – зустрічі, лекції, наукові конференції, виставки, круглі столи, особисті бесіди тощо.

Розглянемо основні форми комунікації щодо бібліотечної роботи :

1. між організацією та зовнішнім середовищем;
2. міжрівневі комунікації в організації;
3. між підрозділами та відділами;
4. між керівником та робочою групою;
5. особисті комунікації;
6. неформальні комунікації.

Комунікаційну діяльність бібліотека здійснює на міжособистісному, груповому і масовому рівні вступаючи в мікро-, міді- й макрокомунікацію. Розглядаючи бібліотеку як суб'єкт комунікації, наголошуємо, що бібліотеки досить істотно відрізняються один від одного. Передусім, вони різні за своїм статусом, ролі в суспільстві, величині фонду, розташуванню в соціально-культурному просторі, стосункам в соціумі, виконанню сутнісних і прикладних функцій, що склалися. Проте найістотнішу відмінність бібліотекам надає її зовнішня комунікація зі своїми користувачами, зі своїм найближчим соціальним оточенням, опікунами, спонсорами, друзями бібліотеки, владними структурами.

Запорукою ефективної ділової комунікації у нашому колективі є дотримання норм спілкування та етикету.

Незважаючи на величезні можливості ресурсу Інтернету, бібліотеки залишаються основним сховищем, а також стабільним та надійним комунікаційним каналом наукових знань.

Головне завдання, що стоїть перед бібліотеками в контексті розвитку комунікацій, полягає в забезпеченні доступності достовірної і якісної інформації і наукових знань.

Ключем до досягнення зазначеного завдання є використання сучасних засобів наукових комунікацій : сайтів, баз даних, електронних публікацій, електронних бібліотек, електронних колекцій.

Мета їх, окрім забезпечення збереження інформації, полягає в наданні відкритого доступу до повнотекстових ресурсів широкому колу користувачів.

В наш час без засобів віртуальної комунікації не може обійтись ні одна людина. У діловій онлайн-комунікації бібліотекарі насамперед тримають зв'язок між собою, зі студентами, викладачами та колегами електронним листуванням за допомоги електронної пошти. Вона вважається досить зручним способом швидкого та ефективного спілкування.

Електронна пошта особливо з правильним підписом, де вказані деталі професійної приналежності – це один з доказів та підтверджень статусу й авторитету.

Бібліотекар - це комунікатор, мета якого в роботі - встановити та підтримати контакт.

Зараз бібліотека - це соціальний інститут, який створює можливості для членів суспільства задовольняти свої інформаційні потреби через сукупність документів, накопичених у фондах, також це науковий, культурний центр.

Сучасна бібліотека повинна мати безліч зв'язків з громадськістю, соціальних партнерів, створювати свій неповторний імідж, розробляти новий формат спілкування з читачами.

Бібліотека - важливе ядро в науково-освітньому житті закладу вищої освіти. Проблема полягає в недостатньому попиті на використання послуг бібліотеки. Цьому заважає відсутність знань про її діяльність і неправильний образ бібліотеки. Тому усередині ЗВО проводяться різноманітні заходи для студентів, викладачів і співробітників.

Бібліотека - це те місце, де відбувається комунікація між людьми в часі й просторі. Це майданчик для спілкування, для налагодження контактів, для обміну знаннями між людьми. Бібліотека зберігає знання, накопичені століттями, і будь-яка людина за бажання має можливість скористатися цими знаннями.

Отже, однією з найважливіших функцій бібліотеки є соціальна комунікація. Для виконання цієї функції сучасна бібліотека прибігає до соціального партнерства, піару, налагоджує зв'язки з громадськістю тощо.

Поводячись в соціальному просторі як соціально-комунікативний інститут і суб'єкт комунікації, сучасна бібліотека залишатиметься необхідною і затребуваною.

Ми створюємо гідний імідж та маємо чому навчати та навчитись серед колег у наш нелегкий час.

Література

1. Експертна думка: Етикет спілкування в Інтернеті.

URL : <https://www.youtube.com/watch?v=R7kkgLafJ-Y>

2. Етика спілкування. Проблеми віртуальної реальності. Етика сьогодні: Актуально про етику та мораль. URL: <http://www.etica.in.ua/etika-spilkuvannya-problemi-virtual-noyi-real-nosti/>
3. Загнітко, А. П. Українське ділове мовлення фахового і нефахового спілкування. Донецьк : БАО, 2010. 480 с.
4. Культура віртуального спілкування: метод.-бібліогр. матеріали / уклад. Є. Кулик та ін. Київ : ДЗ. Державна б-ка України для юнацтва, 2010. 65 с.
5. Культура віртуального спілкування: методичні поради. Хмельницький : ХОУНБ ім. М. Островського, 2014. 28 с.

Наталія Петрівна Марченко,
кандидат історичних наук,
старша наукова співробітниця,
Інституту біографічних досліджень
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
м. Київ

«ДОРΟΣЛІ» ЖИТТЄПИСИ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ І ПОДВІЙНА АДРЕСАЦІЯ ВИДАНЬ ДЛЯ ДІТЕЙ У БІБЛІОТЕЧНІЙ РОБОТІ З ДОРΟΣЛИМ ЧИТАЧЕМ

***Ключові слова:** література для дітей і юнацтва, промоція дитячої книги, бібліотечні форми і методи роботи з читачем.*

Видання для дітей і юнацтва традиційно присутні в публічних і наукових бібліотеках педагогічних вишів. Але їхня подвійна адресація лише зрідка свідомо використовується бібліотечними працівниками у роботі з дорослим читачем. Так само залишається поза увагою величезний потенціал життєписів і напрацювання в різних сферах культури й не лише письменників, які пишуть для дітей.

Натомість, книжка для дітей (навіть коли йдеться про книжку-картинку для малюків чи книжку-іграшку) такою ж мірою звернена до дорослого читача, як і до дитини. Починаючи з маркетингових міркувань (покупцем дитячої книжки зазвичай є дорослий і саме він найчастіше робить вибір) і закінчуючи глибиною символіки та «іночитання» (згадайте, як за радянського часу «дитячі» тексти давали змогу дорослим висловити

заборонені думки вголос, наскільки складними та багатозначними в дорослому розумінні є кращі твори для дітей).

Так само долі та здобутки «дитячих» авторів містять у собі не лише педагогічні інтенції, а й значний історико-культурний дискурс, у чому легко пересвідчитися, читаючи щоденники та листування Олени Пчілки, Н. Забіли чи В. Рутківського, науковий доробок Ю. Ярмаши чи С. Іванюка.

Нині Україна стоїть перед неймовірно складними викликами, зокрема і в сенсі самоідентифікації її громадян, пошуку людьми різного віку спільних ідеалів і душевної розради. Єдність і взаєморозуміння є сьогодні запорукою перемоги та розквіту країни в майбутньому. І саме дитяча книжка та постать письменника, котрий пише для дітей, можуть стати тим засобом бібліотечної роботи, що дасть змогу ефективно вирішувати ці проблеми.

Серед вартих уваги заходів – тематичні виставки видань для дітей, котрі активізують позитивні спогади кількох поколінь читачів (скажімо, книжки про кохання та дружбу, життя та пригоди тварин, веселі вірші та оповідки різних часів тощо); видань до зимових свят (на жаль, традиція різдвяних видань була перервана в радянський час); видань про цікаві місця та історичні події в Україні чи світі (тут має бути розмаїття жанрів і максимально вузька локація чи факт) тощо. Важливо, щоб читачі мали змогу «редагувати» виставку, доповнюючи чи змінюючи її відповідно до своїх спогадів і симпатій. Скажімо, бібліотека пропонує базову версію, читачі-студенти мають певний час, щоб внести зміни. Потім можуть зробити те саме читачі-викладачі різного віку. По змозі, також читачі-діти. Підсумок – розмова оф- чи онлайн навколо отриманого результату, котра прояснює спільне та відмінне у розумінні різними поколіннями, скажімо, природи гумору й того, над чим справді радісно сміятися в усі часи.

Також дитяча книжка дає змогу нетравматично обговорювати з дорослими складні питання історичного минулого й сьогодення. Скажімо, можемо запропонувати дорослим прочитати невеличкі книжки для дітей про досвід евакуації, написані під час Другої світової війни (скажімо, «Серце беркута» О. Донченка) та нині («Мої вимушені канікули» К. Єгорушкіної, «Це тиха ніч, мій астронавте» О. Луцевської чи «Її порожні місця» А. Грувер), й записати свої враження на окремих аркушах (чи в одному з електронних форматів) таким чином, щоб ніхто вподовж певного визначеного часу не бачив записів інших. Тоді всі вони оприлюднюються анонімно й стають зрізом спільних уявлень про ситуацію та її віддзеркалення в літературі. Так само можуть бути «обговорені», скажімо, біографії І. Мазепи чи С. Бандери для дітей, модерні біографії святих для юні, дитячі та

підліткові книжки з дратівливими для певної категорії дорослих темами нетрадиційних стосунків і родин, культури тіла та статевих взаємин тощо.

Вражаючим досвідом, який сприяє переоцінці власних позицій для людей 50+, стає гра «Відомі особистості» (за тим самим принципом можна зорганізувати також «Визначні події»). Готується виставка енциклопедичних і довідкових видань для дітей та підлітків за останнє десятиліття (можна скористатися також науково-популярними книжками, книжками-біографіями). Окремо – картки з іменами та прізвищами згадуваних там персон і вказівкою на звороті, де саме про кожного можна прочитати. Старші читачі можуть випробувати, на скільки сучасними є їхні уявлення про світ, витягаючи картки та з'ясовуючи, чи знайомі їм ці персонажі. У випадку незнання читач має знайти потрібну інформацію у виданні з виставки. А якщо виявить належні знання, його ім'я та кількість вгаданих підряд (чи з десяти випадкових) карток фіксують, формуючи список «100% читачів ХХІ століття».

Гарно себе зарекомендували також орієнтовані на дорослого слухача огляди-презентації найцікавіших новинок за вузькими темами. Поряд із суспільно значимими, як ось «Тема та образи війни у виданнях для дітей» чи «Історія України : найцікавіші книжки усіх жанрів», дещо шокують, але й викликають живий інтерес неочікувані теми, скажімо «100 і 1 різновид книжок для дітей від 0 до 1 року», «Книжки про какашки і не лише», «Що ви знаєте про монстрів у дитячих книжках», «Ким може бути миша (кіт, пес) у дитячій книжці» тощо.

Цікаво проходять також заходи, зорганізовані за принципом «Дорослі твори дитячого письменника». Чудова інтимна лірика Н. Забіли, Т. Коломієць чи Галини Малик, романси на слова В. Бичка чи М. Морозенко, філософічні тексти Гр. Фалькович і барокова поезія І. Андрусяка, чудова доросла поезія знакових «дитячих» видавців І. Малковича та М. Савки – відкривають раніше мало представлений широкій публіці внутрішній світ буття дитячої літератури в Україні, спонукають із більшою повагою та увагою ставитися до цього значимого культурного явища.

Також дорослим читачам цікаво «дешифрувати» відомі з дитинства тексти для дітей. Зазвичай такий досвід свідомого глибокого читання «дитячих» видань вони вже мають на основі перекладних текстів, як ось Л. Керрола, Г. Андерсена, О. Вайлда тощо. Але зазвичай мало хто пробував свідомо простежити «мітки часу» в знакових текстах української дитячої літератури. Скажімо, цікаві дискусії виникають навколо «Лиса Микити» І. Франка (можна скористатися одним із уривків) чи «Про відважного Барвінка і коника Дзвоника» Б. Чалого та П. Глазового, текстів В. Нестайка, С. Дерманського, В. Арєнєва, Л. Ніцой тощо.

Значна кількість найрізноманітнішої інформації, матеріалів і порад, які дають змогу фахівцеві цікаво та ефективно працювати із книгою для дітей зокрема і з дорослими читачами, зібрані на сайті Національної бібліотеки для дітей (<https://chl.kiev.ua>).

Олександра Олександрівна Москаленко,
заст. директора з бібліотечної справи,
Державна науково-технічна бібліотека України
м. Київ

СИСТЕМНЕ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ

***Ключові слова:** Державна науково-технічна бібліотека України, електронні інформаційні ресурси, бази даних, електронна бібліотека, електронний каталог, науково-технічна інформація, дистанційний доступ, комплектування фонду, повнотекстові бази даних.*

В наш час питання створення електронних інформаційних ресурсів (далі ЕІР), в тому числі електронних бібліотек (далі ЕБ), надання дистанційного доступу до них є для бібліотечної галузі одним з ключових питань. ЕІР стають невід'ємною частиною бібліотечних фондів та беззаперечно мають істотні переваги у порівнянні з традиційними в сучасних умовах.

Державна науково-технічна бібліотека України (далі ДНТБ України) протягом останніх десятирічь формує комплексну систему створення, збереження та використання повнотекстових документів і метаданих науково-технічного спрямування в електронному форматі. Головною метою цієї діяльності є створення повнотекстового електронного ресурсу науково-технічної інформації та надання рівного доступу до нього всіх користувачів, незалежно від їх статусу та місцезнаходження. В теперішній час доступ до повнотекстових електронних ресурсів ДНТБ України можливий лише в локальній мережі бібліотеки та за допомогою сервісу електронної доставки документів, тому ця діяльність потребує подальшого розвитку з метою створення повноцінної електронної бібліотеки.

В результаті вивчення даної проблематики було досліджено вітчизняний та зарубіжний досвід, що висвітлювався в наукових фахових виданнях [1, 2, 3], сайти бібліотек

та інформаційних органів, методологічні та технологічні засади функціонування ЕБ, проведено аналіз стану ЕІР ДНТБ України.

В Україні діяльність щодо створення ЕІР та ЕБ прогресує, при цьому відбувається значне випередження практики над теоретичним та нормативно-технічним забезпеченням цих процесів. Створюються розподілені бази даних та знань, вдосконалюється телекомунікаційна інфраструктура, формується середовище цифрової спадщини у науковій, освітній та культурній сферах. Створюються мережі інформаційних вебпорталів; розвиваються електронні бібліотеки, вдосконалюється система використання світових інформаційних ресурсів для надання якісних та ефективних послуг.

В той же час, потрібно зазначити, що єдиних нормативних вимог до формування електронних бібліотек в Україні немає. ЕБ створюються відповідно до вирішуваних установами завдань та їх економічних можливостей. Тому проблема вироблення єдиних методологічних та технологічних підходів створення бібліотечних електронних ресурсів, комплексне представлення основних вимог до інформаційної інфраструктури цифрового бібліотечного фонду є актуальною.

Результати аналізу ЕІР ДНТБ України показали, що джерелами їх комплектування є :

1. ЕІР власної генерації - електронний каталог (ЕК), бібліографічні та повнотекстові бази даних (БД), що сформовані зусиллями співробітників на базі фонду бібліотеки, електронні аналоги друкованих документів та видань, що були створені шляхом оцифрування документів з урахуванням вимог Закону України «Про авторське право та суміжні права» [4];

2. Електронні документи - наукові та науково-технічні книги, періодичні видання, електронні підручники та навчальні посібники, патентні та нормативно-технічні документи, що передані до ДНТБ України авторами / правовласниками або отримані як обов'язковий примірник документів;

3. ЕІР, доступ до яких ДНТБ України має на основі корпоративних або ліцензійних договорів і угод та ЕІР відкритого доступу.

Науково-технічна інформація (НТІ), що складає основу бібліотечного фонду ДНТБ України, займає особливе місце в житті суспільства, оскільки призначена для підтримки всіх її сфер : науки, виробництва, економіки, соціальної сфери, її можна розглядати як елемент, що забезпечує взаємодію різних галузей життєдіяльності країни.

Комплектування фонду електронних документів (далі ФЕД) відбувається на підставі критеріїв відбору, зазначених в «Перспективному тематико-типологічному плані

комплектування фонду ДНТБ України на 2018-2022 рр.» та охоплює такі тематичні напрями : банківська справа та аудит; біотехнології; будівництво; економіка; енергетика; інформатика; комунальне господарство; легка промисловість; лісова, деревообробна та целюлозно- паперова промисловість; маркетинг; машинобудування; менеджмент; металургія; нанотехнології; освіта; охорона навколишнього середовища; реклама; технологія металів; туризм; транспорт, зв'язок; харчова промисловість; хімічна промисловість; фінанси тощо.

На сьогоднішній день загальний обсяг ЕК налічує близько 493 тис. записів, в тому числі : ЕК книг та періодики - 401,7 тис. записів; БД описів винаходів під грифом "ДСК" - 9,6 тис. записів; БД депонованих наукових робіт - 26,8 тис. записів; БД галузевих стандартів та технічних умов - 14,7 тис. записів; БД НТД - 18,1 тис. записів; БД промислових каталогів - 14,5 тис. записів тощо. Крім цього, було створено імідж-каталоги книг та авторефератів дисертацій, що містять відповідно понад 443 тис. та 38 тис. сканованих та розпізнаних зображень карток алфавітного каталогу.

ФЕД ДНТБ України включає документи, що представлені як на фізичних машиночитаних електронних носіях, так і без прив'язки до них у вигляді окремих файлів, що зберігаються на сервері. Загальна їх кількість налічує близько 150 тис. назв електронних документів без урахування передплачених ЕІР.

Зважаючи на вкрай обмежені в умовах воєнного стану можливості бібліотек України щодо придбання нових видань, особливого значення набуває бібліотечний фонд ДНТБ України, як отримувача згідно чинного законодавства обов'язкового примірника документів науково-технічного спрямування. У зв'язку з цим, а також зважаючи на те, що Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [5] передбачено створення національної електронної бібліотеки України, частиною якої стануть оцифровані наукові, науково-технічні та історико-культурні ресурси бібліотек України, перед ДНТБ України постає питання створення повноцінної електронної бібліотеки науково-технічної інформації.

Розробка та реалізація проєкту щодо створення ЕБ дозволить об'єднати електронні ресурси ДНТБ України в єдину інформаційну систему та надасть можливість накопичувати, зберігати, використовувати різноманітні колекції документів, що сприятиме вирішенню низки важливих питань, зокрема : оптимізації та розширенню дистанційного доступу вітчизняних та зарубіжних користувачів до документів бібліотечного фонду, реалізації віртуальної реконструкції розпорошених колекцій та фондів; інформаційної підтримки освітніх та виробничих проєктів; надання доступу до унікальних матеріалів - рідкісних

книг, архівних документів, в тому числі їх спеціальних видів - патентних, нормативно-технічних, неопублікованих, тощо; збереження оригіналів, які перебувають під загрозою зникнення або пошкодження.

Література

1. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія / Спірін О. М. та ін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 176 с.
2. Желай О. Електронний сервіс сучасної бібліотеки : монографія. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2021. 208 с.
3. Лобузін І. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій: монографія. Київ : НАНУ. НБУВ, 2016. 214 с.
4. Про авторське право та суміжні права. Закон України від 23.12.1993 р. №3792-XI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 05.01.2022).
5. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 №219-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Tex>

Марта Степанівна Надрага,
кандидат історичних наук, старший дослідник,
директор Бібліотеки ЛНМУ Данила Галицького
м. Львів

Світлана Віталіївна Васільєва,
завідувач сектору інформаційно-бібліографічного відділу
Бібліотеки ЛНМУ Данила Галицького
м. Львів

РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ЛНМУ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО В УМОВАХ КАРАНТИНУ ТА ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ : ЗАВДАННЯ І РОЛЬ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Ключові слова: бібліотека, карантин, військовий стан, послуги, інформаційні ресурси.

В останні роки ми всі стали свідками страшної дійсності та зіткнулись з подіями, які назавжди змінили особисте та професійне життя кожної людини, перекреслили багато наших планів та змусили вчитись працювати в новому форматі. Спочатку непередбачуваність у вигляді пандемії COVID-19 та оголошення карантинних обмежень поставили бібліотеки України в умови нової реальності, коли доводилось шукати інші шляхи в організації роботи у надзвичайній ситуації, спрямованій на вихід та подолання наслідків карантину. Другим важким випробуванням для всіх стала військова агресія з боку РФ 24 лютого 2022 року. Проте ми не просто вижили, адаптувались та пристосувались до умов карантину й прийняли виклики війни, а вийшли на новий етап.

Інформаційна підтримка наукового та освітнього процесів стала одним із найголовніших завдань у роботі Бібліотеки ЛНМУ імені Данила Галицького під час пандемії COVID-19. Активізація дистанційного навчання студентів суттєво змінила функції бібліотеки, яка у своїй діяльності безпосередньо долучається до виконання освітніх завдань університету, допомагає користувачам адаптуватися в інформаційному просторі та забезпечує широкий доступ до наукової інформації та інформаційних ресурсів.

Бібліотека продовжує виконувати свої основні функції, поєднуючи їх з новими викликами, що диктують події та час. Попри всі складнощі сьогодення, бібліотечний фонд поповнюється вітчизняними та іноземними виданнями : науковою, науково-популярною літературою, офіційними виданнями, документами на традиційних та електронних носіях інформації. Формування бібліотечного фонду базується на моніторингу навчальних планів, програм та тематики наукових досліджень університету, постійно здійснюється аналіз книгозабезпеченості навчальних дисциплін, що дозволяє комплектувати фонд новими документами у відповідності до ліцензійних норм та вимог. У період карантину студенти завжди мали можливість отримувати та повертати навчальні комплекти літератури.

Бібліотека Університету орієнтується на користувача, охоплюючи різноманітні напрями роботи. Для інформування працівників університету про нові надходження інформаційно-бібліографічний відділ укладає «Бюлетень нових надходжень». Триває робота над укладанням ґрунтового бібліографічного покажчика «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького : погляд крізь віки». Постійно додаються бібліографічні описи про нові видання до покажчиків «Доказова медицина» та «Сімейна медицина». Бібліотека працює над доповненням біобібліографічного видання «Михайло Кос (1863-1930) – військовий лікар, науковець, громадський діяч». Здійснюється пошук публікацій з історії медицини. Бібліотека

займається ретроспективними та аналітичними розвідками медицини Галичини періоду XV-XIX сторіччя та продовжує дослідження «Історії медицини в датах та іменах». Науково-дослідна діяльність бібліотеки базується на власних напрацюваннях та на організації інформаційних досліджень і проєктів з медичного краєзнавства, а саме видання «Санаторії і курорти Галичини – у фондах бібліотеки ЛНМУ імені Данила Галицького».

Працівники Бібліотеки підвищують свій професійний рівень. Лише цього року ми стали учасниками низки міжнародних та вітчизняних конференцій, опублікували 6 статей у фахових журналах, прослухали вебінари та тренінги, що стосуються можливостей використання наукометричних ресурсів та цифрових інструментів для наукової комунікації.

В організації віддаленого доступу велике значення має власний сайт, який залишається основним інформаційним ресурсом бібліотеки. Його контент регулярно оновлюється. Користувачі мають можливість переглядати електронний каталог, перелік послуг, що надаються бібліотекою. З метою інформаційної підтримки студентів-медиків, лікарів і медичних працівників в умовах розв'язаної рф війни, українським фахівцям у галузі медицини було надано безкоштовний доступ до електронних платформ наукової інформації, основними з яких є : Scopus, Web of Science, ScienceDirect Elsevier, Bentham Science, Clarivate Analytics, Oxford Medicine, UPtODATE, EBSCO тощо.

Для ознайомлення студентів з відкритими медичними навчальними ресурсами у вільному та тестовому для нашого університету доступі, зокрема, з переліком міжнародних баз даних, навчальних платформ та електронних версій підручників, на сайті бібліотеки створено їх віртуальну презентацію, систематизовану згідно основних навчальних дисциплін. Велика робота проводиться по створенню віртуальних виставок, які приурочені ювілеям видатних науковців та вчених-медиків нашого вузу. Цікавим віртуальним проєктом, який популяризує фонди читальних залів бібліотеки, стала візуалізована підбірка книг з анатомії, гістології, фізіології, цитології та ембріології та інших на нашому сайті.

В умовах сучасних реалій, які обтяжені військовими діями, бібліотека активно використовує свій науковий, освітній і фаховий потенціал у інформаційній підтримці лікарів та медиків і наданні необхідної літератури тим, хто навчає військових та волонтерів першої невідкладної допомоги. Постійно оновлюється перелік літератури, яка стосується проблем невідкладної військової хірургії, посттравматичного та стресового розладів, психологічної допомоги. На запити працівників кафедр і військових лікарів формуються тематичні підбірки літератури, активно поповнюється база даних «Посттравматичний стресовий розлад внаслідок військових дій».

У цей складний для країни час основна робота бібліотеки полягає у трьох важливих напрямках – рятівний, волонтерський та відновлення повноцінної роботи. З першого дня війни працівники почали рятувати приміщення і найцінніші фонди бібліотеки – укріпили вікна, облаштували укриття, де можна сховатись під час ОПОВІЩЕННЯ про повітряну ТРИВОГУ; перемістили документацію та інвентарні книги до металевих шаф та підвалів. Для запобігання кібератакам було відключено сервери бібліотеки, але активно працював сайт, також ми почали інтенсивно діяти через соціальні мережі – Facebook та Instagram. Працівники активно займалися волонтерством та попри все продовжували виконувати свої повсякденні професійні обов'язки. У бібліотеці було організовано чергування, ми працювали фактично без вихідних. На добровільних засадах розпочали допомагати Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. У співпраці з Українським лікарським товариством у Львові та австрійським Червоним Хрестом організовували постачання турнікетів для бійців на фронті. У перші дні війни ми здавали кров для поранених українських бійців. Частина колег приймала в себе вдома та шукала помешкання для внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій. Інші допомагали готувати їжу для армії та переселенців, сортували гуманітарну медичну допомогу, плели маскувальні сітки для військових.

У нашому закладі навчається багато студентів зі Сходу та Півдня України, іноземних студентів, багато з них потребували психологічної підтримки і допомоги, особливо у перші дні військової агресії. Ми також долучилися до організації роботи у цьому напрямі. В умовах війни спостерігається все більший інтерес серед громадян України, переважно російськомовних, до вивчення й опанування української мови. Наші бібліотекарі викладали на фахових курсах з вивчення української мови, організовували збір книжок українською мовою для вимушено переселених закордон осіб.

Бібліотека ЛНМУ імені Данила Галицького співпрацює з медичними університетськими бібліотеками України та закордону, виступила співорганізатором семінару «Медичні бібліотеки в умовах війни» та долучилася до ініціатив бібліотечної спільноти, ініційованої Українською бібліотечною Асоціацією щодо засудження російської агресії. Наша діяльність отримала підтримку колег з міжнародних бібліотечних організацій, які висловили свою солідарність на конференціях : ABDOS-Tagung 2022 (травень, Рига, Латвія), AGMB-Tagung (вересень, Вюрцбург, ФРН), EAHIL (червень, Роттердам, Нідерланди).

Сьогодні, у важкий для нашої країни час, Бібліотека як ніколи згуртовується, проявляє стійкість та долає виклики війни. Ми прагнемо перейти на якісно новий рівень

інформаційного забезпечення, сподіваючись, що накопичений досвід разом з організаційними нововведеннями допоможуть нам увтіленні нових ідей.

Література

1. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького : річний огляд 16 листопада 2019 – 16 листопада 2020 / гол. ред. Б. С. Зіменковський. Львів : ЛНМУ, 2020. 64 с.
2. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького : річний огляд 16 листопада 2020 – 16 листопада 2021 рр. / за ред. Б. С. Зіменковський. Львів : ЛНМУ, 2021. 68 с.
3. Надрага Марта, Щоголева Ярослава У центрі уваги – студент. До 45-річчя створення відділу навчальної літератури Наукової бібліотеки ЛНМУ імені Данила Галицького. *Alma Mater*. 2016. Жовтень (№ 10). С. 8.
4. Nadraga Marta Lviv National Medical University Scientific Library – a history of the library. *Journal of the European Association for Health Information and Libraries*. 2014 Vol. 10, № 1. P. 18-20. URL : [HTTP://WWW.EAHIL.EU/JOURNAL/JOURNAL_2014_VOL10_N1.PDF](http://www.eahil.eu/JOURNAL/JOURNAL_2014_VOL10_N1.PDF)
5. Наукова бібліотека Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького : URL : [HTTP://LIBRARY.MEDUNIV.LVIV.UA](http://LIBRARY.MEDUNIV.LVIV.UA) (дата перегляду 05.11. 2022).
6. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211. URL: [HTTPS://WWW.KMU.GOV.UA/NPAS/PRO-ZAPOBIGANNYA-POSHIM110320RENNYU-NA-TERITORIYI-UKRAYINI-KORONAVIRUSU-COVID-19](https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19)
7. Терещенко Н. М. Особливості роботи бібліотек в умовах карантину: огляд вітчизняного та світового досвіду. *Інтегровані комунікації*. 2020. Вип. 1(9). С. 59–66.

Галина Сергіївна Осіпова,
заступник директора бібліотеки
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин

**СТУДЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕКИ
НІЖИНСЬКОГО ЮРИДИЧНОГО ЛІЦЕЮ КНЯЗЯ БЕЗБОРОДЬКА (1840–1875 РР.)**

Ключові слова: Ніжинський юридичний ліцей князя Безбородька, студентська бібліотека, історія бібліотечної справи.

Історія бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя тісно пов'язана і з історією навчального закладу. Її небезпідставно можна вважати однією з найдавніших в Україні науково-освітніх книгозбірень, які функціонують нині. Бібліотеку було започатковано 1820 року одночасно з відкриттям у Ніжині Гімназії вищих наук князя Безбородька. За свою більш ніж 200-літню історію книгозбірня зазнала неодноразових трансформацій, зумовлених як об'єктивними причинами, так і суб'єктивними факторами. Відтак, 1832 року Гімназію вищих наук було реорганізовано у Фізико-математичний ліцей, який не виправдав покладених на нього сподівань і, також 1840 року, був перетворений в Юридичний ліцей. Цей навчальний заклад залишив помітний слід в історії, а його вихованці знайшли застосування своїм знанням у галузі судочинства, державного управління та місцевого самоврядування.

На початковому етапі устрій бібліотеки Юридичного ліцею повторював структуру книжкового зібрання Ніжинського фізико-математичного ліцею князя Безбородька. Книгозбірня не поділялася на підрозділи, а функціонувала як єдина та фундаментальна (основна), залишалась основною частиною книжкового зібрання Ніжинської вищої школи протягом усіх років існування навчального закладу. Також у юридичному, як і у фізико-математичному ліцеї, діяла «книгарня», що забезпечувала учнів необхідними допоміжними матеріалами та посібниками [1]. Водночас бібліотека починає трансформувати свої функції відповідно до потреб науково-викладацького складу та студентської спільноти.

Варто зауважити, що 1841 року книжковий фонд книгозбірні складав уже 6 777 примірників книг [2]. Основну частину книг становила література з богослів'я, філософії, правознавства, політики, історії, статистики, природничих наук, мовознавства, теорії та творів словесності тощо. Але, якщо викладачі Ліцею мали доступ до книжкового зібрання, то ліцеїстам безпосередньо твори не видавалися, «а видаваемы были посредством чиновников Лицея под их расписку и ответственность». Про обмеження в користуванні студентів книгами бібліотеки підтверджують річні звіти правління ліцею починаючи з 1832 року по 1857 рік [3], [4], [5]. Можливість послуговуватися книжковим зібранням фундаментальної бібліотеки з'явиться тільки в 1869 році.

Характеризуючи загалом стан організації обслуговування студентської спільноти, зауважимо, що ці недоліки були притаманні більшості бібліотек навчальних закладів

Російської імперії. Доступ студентів до основних (фундаментальних) бібліотек «або взагалі був закритий, або навмисно ускладнювався різними формальностями» [6, с. 36].

Проте відкриття студентської бібліотеки залишалося нагальною потребою для керівництва Ніжинського юридичного ліцею кн. Безбородька. Багато зусиль задля забезпечення умов функціонування та розвитку бібліотеки доклав директор Ліцею Єгор Павлович Стеблін-Камінський (1815–1882). У листі до Попечителя Київського навчального округу від 8 березня 1857 року, він зазначає, що студенти, «крім слухання лекцій, не мають жодних інших засобів для розвитку своїх здібностей і для належного заняття науками, тому що позбавлені будь-якої можливості вдосконалити свої пізнання за допомогою читання, як узагалі через нестачу книжок, вельми звичну в повітовому місті, так і особливо через брак при ліцеї студентської бібліотеки» [7]. Згодом попечитель звернувся за дозволом що до відкриття студентської бібліотеки до Міністерства народної освіти, яке відхилило прохання [8]. Проте, після відмови директор не втрачає надії і звертається до почесного попечителя Ніжинського юридичного ліцею князя Безбородька Григорія Олександровича Кушельова-Безбородька. 4 вересня 1858 року, у день святкування 38-ї річниці існування Ліцею, дружина почесного попечителя Любов Іванівна Кушельова-Безбородько передала тисячу карбованців сріблом для започаткування студентської бібліотеки [9]. Отож офіційно студентська бібліотека в Юридичному ліцеї кн. Безбородька як особливий підрозділ була створена 1859 року, хоча архівні документи свідчать, що студентська бібліотека існувала й раніше «за рахунок добровільних пожертвувань учнів і має на меті надати їм змогу познайомитися з найкращими творами вітчизняної словесності» [10], [11], [12].

На початку свого існування книжковий фонд бібліотеки був незначний, лише 41 назва [13], оскільки коштів на придбання книжок не відпускалося. Згодом, після виділення грошей, 1873 року він становив уже 436 назв у 798 томах [14]. Джерелом поповнення фонду були і пожертвування випускників і професорів Ліцею. Отже, за 16 років фонд студентської бібліотеки збагатився майже на 400 назв. Забезпечення книгами в студентській бібліотеці на одного користувача становило 6 прим. [15, с. 39].

За підтримки директора Юридичного ліцею Є. П. Стеблін-Камінського (1856–1865) на його клопотання відомий політик і культурний діяч Росії барон Модест Андрійович Корф подарував студентській бібліотеці «Полное собрание законов Российской империи» (СПб, 1830). Під впливом директора на поліпшення студентської бібліотеки студенти пожертвували зібрані кошти за виставу – 216 крб. 50 коп. Відїжджаючи з Ніжина, він подарував ліцею й гімназії 134 назви примірників у 240 томах, із них 45 примірників у 97 томах саме для бібліотеки студентської спільноти [16].

Розташовувалася бібліотека на другому поверсі ліцею поруч із кімнатою завідувача студентської бібліотеки [17]. 1859 року були складені «Правила для користування студентською бібліотекою ліцею князя Безбородька», які регламентували завідування, зберігання, порядок користування бібліотекою та відповідальність за збереження книг. Видача книг студентам здійснювалася двічі на тиждень : у середу від 8 ½ до ... годин і в неділю від 11 до 12 години [18].

Бібліотека перебувала під наглядом студента, обраного товаришами й затвердженого Радою ліцею, під контролем професора. Архівні дані свідчать, що студентською бібліотекою опікувалися в різний час викладачі: магістр філософії та професор словесності Михайло Андрійович Тулов, магістр права, професор Іван Андрійович Максимович [19], професор цивільного права Кирило Олексійович Царевський [20], учитель Александрович [21].

До другої половини 60-х років у бібліотеці була налагоджена певна робота. Про це свідчать документи перевірки студентської бібліотеки в 1866 році [22]. Але згодом матеріальне становище ліцею погіршилося : не вистачало грошей, скоротилася кількість професорів, навіть постало питання щодо доцільності подальшої підготовки юристів у Ніжині. Останній директор Юридичного ліцею 1869–1875 років Михайло Корнійович Чалий (1816–1907) на засіданні Ради доповідав про незадовільний стан студентської бібліотеки : «за відсутністю належного порядку під час видачі книг студентам» [23]. Уже 1872 року з дозволу попечителя округу були складені нові «Правила...» для студентської бібліотеки, якими послуговувалися студенти університету Св. Володимира [24].

Отже, складна історія створення студентської бібліотеки в Ліцеї свідчить про прагнення професорів Ніжинського юридичного ліцею кн. Безбородька до забезпечення студентів навчальними посібниками та організації для цієї мети спеціальної бібліотеки, що сприяла більш ефективному обслуговуванню студентської спільноти.

Література

1. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 339. Арк. 19–19 зв.
2. Извлечение из отчета по Лицею князя Безбородко, за 1840 и 1841 годы. *Журнал Министерства народного просвещения (ЖМНП)*. 1862. Апрель. С. 1–31.
3. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1215. Арк. 24.
4. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 100. Арк. 21.
5. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 433. Арк. 25

6. Мозгова В. Бібліотечне обслуговування ліцеїстів у ХІХ столітті. *Вісник Книжкової палати*. 2000. № 1. С. 36–37.
7. ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ). Ф. 707. Оп. 87. Спр. 3790. Арк. 1–2.
8. Там само. Арк. 13–14 зв.
9. Историческая записка о состоянии и действиях лицея князя Безбородко и Нежинской гимназии, с 1 Сентября 1858 по 4-е Сентября 1859 года. *Годичный торжественный акт в лицее князя Безбородко и Нежинской гимназии, бывший 4-го сентября 1859 года*. Киев, 1859. С. 6.
10. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 419. Арк. 11 зв.–12.
11. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 434. Арк. 54 зв.
12. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1448. Арк. 31.
13. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1225. Арк. 40.
14. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 243. Арк. 12–12 зв.
15. Мозгова В. Фонди бібліотеки Ніжинського ліцею. *Бібліотечний вісник*. 2000. № 2. С. 37–40.
16. Историческая записка ..., с 4 Сентября 1865 года по 4-е Сентября 1866 года. *Годичный торжественный акт в лицее князя Безбородко и Нежинской гимназии, бывший 4-го сентября 1866 года*. Киев, 1866. С. 39.
17. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 772. Арк. 7.
18. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1228. Арк. 73–73 зв., Арк. 84–84 зв.
19. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1448. Арк. 31.
20. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1225. Арк. 40.
21. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 1477. Арк. 1.
22. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 199. Арк. 37–37.
23. ВДАЧОН. Ф. 1359. Оп. 1. Спр. 220. Арк. 19–19 зв.
24. ЦДІАК. Ф. 707. Оп. 8. Спр. 1. Арк. 557 зв.–558 зв.

Наталія Григорівна Павлів,
завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу
Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ РУБРИК В ЕЛЕКТРОННОМУ КАТАЛОЗІ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НАУКМА

Ключові слова: предметна рубрика, уніфікація, електронний каталог, російсько-українська інформаційна війна

У сучасному суспільстві докорінно змінилася роль, значення та місце наукової бібліотеки вищого навчального закладу. Крім традиційних функцій бібліотек, додалися послуги науково-освітніх центрів, які надають доступ до світових інформаційних ресурсів. Як зазначає вітчизняна дослідниця Т. О. Ярошенко, «вільний доступ до наукової інформації – одна із найважливіших умов прогресу науки та наукової комунікації» [7, с. 11]. Відповідно, формування бібліотечних фондів, як друкованих, так і цифрових, згідно з інформаційними потребами користувачів є одним із основних елементів цього процесу. Це зумовлено тим, що найбільш повне задоволення таких потреб є основною метою бібліотечної діяльності. Саме інформаційні потреби служать критерієм оцінки оптимального обсягу, складу, структури бібліотечних фондів.

Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» (далі – НБ НаУКМА) приділяє особливу увагу потребам користувачів щодо бібліотечного сервісу та ресурсів, «забезпечуючи інформаційні дослідницькі потреби студентів, викладачів, співробітників університету на принципах доступності, оперативності, інформативності, комфортності» [2].

Для вдосконалення та зручності доступу до бібліотечних фондів надзвичайно важливою є правильність та точність у складанні предметних рубрик для забезпечення максимальної ефективності тематичного пошуку, що є одним із головних завдань інформаційного забезпечення навчального та наукового процесів у ВНЗ. В Україні цим питанням присвячували свої роботи такі науковці та практики в сфері бібліотечної діяльності: І. Баньковська, О. Бруй, Т. Ліщук, О. Малецька, Н. Стрішенець, Т. Чорна та ін.

Процес створення тематичних рубрик є дещо суб'єктивним, тому було прийнято рішення уніфікації процесів, щоб уникнути множинності та синонімічного дублювання

назв. До прикладу, Список предметних рубрик Бібліотеки Конгресу (Library of Congress Subject Headings (LCSH)) є унікальним контрольованим списком термінів, яким користуються бібліотекарі-каталогізатори у багатьох країнах світу при предметному описі документів. Як зазначила дослідниця Н. Стрішенець, поширена практика адаптації Списку предметних рубрик Бібліотеки Конгресу відповідно до культури, економіки, історії та політики певної країни. Дослідниця розглядає досвід адаптації таких країн, як Канада, Литва, Австралія, Німеччина, що створили власні Списки предметних рубрик, та висловила вже давно сформовану та все ще актуальну необхідність створення в Україні такого уніфікованого списку, яким могли би користуватись всі бібліотеки нашої країни. Така уніфікація також необхідна для успішної інтеграції українських бібліотек та їх каталогів до європейської бібліотечної спільноти [5].

Процес складання предметних рубрик має постійно доповнюватися та вдосконалюватися відповідно до змін у суспільстві та відповідати актуальним пошуковим запитам. Бурхливі та динамічні події в Україні, починаючи з 2013 року, – спочатку Євромайдан, а потім російсько-українська (неоголошена) війна – стали причиною появи надзвичайно різноманітної та різнопланової за жанром літератури – наукової, художньої, документальної, мистецької тощо.

Бібліотекарі НБ НаУКМА при формуванні тематичних рубрик користуються методичними рекомендаціями «Правила складання предметних рубрик», а також використовують досвід вищезгаданих предметних рубрик Бібліотеки Конгресу. Наші фахівці за необхідності адаптовують ці рубрики до українських реалій: редагують та перекладають. У випадках появи документів, тематична рубрика до яких відсутня, існує практика зібрання робочої групи, яка обговорює та затверджує нову предметну рубрику. Ведеться картотека прийнятих рішень, уякій зібрані напрацювання попередніх років.

Нижче наведено неповний перелік предметних рубрик, створених за останній період фахівцями НБ НаУКМА, що безпосередньо пов'язані з тематикою російсько-української війни:

Гібридні війни; Інформаційні війни – Соціально-психологічні аспекти; Антитерористична операція, 2014-2018; Революція Гідності (Україна), 2013-2014 – Мовознавчі аспекти; Революція Гідності (Україна), 2013-2014 – Історичні аспекти; Загиблі військові – Вшанування пам'яті – Російсько-українська війна, 2014- ; Гендерна рівність у військовій сфері – Соціологічні аспекти – Україна; Сексуальні домагання – Військова сфера – Україна; Ветерани АТО/ООС – Соціологічні дослідження – Україна;

Ветеранський рух – Соціологічні дослідження – Україна; Операція об'єднаних сил, 2018-Учасники – Україна; Російсько-українська війна, 2014- – Історія.

Наукова бібліотека НаУКМА в рамках проєкту корпоративної каталогізації тісно співпрацює з Науково-технічною бібліотекою ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та Львівською національною науковою бібліотекою України імені Василя Стефаника. У рамках цієї співпраці відбувається обмін бібліографічними записами між цими бібліотеками, у тому числі обмін складеними предметними рубриками. Варто зазначити, що фонди НБ НаУКМА, завдяки як дарункам окремих осіб та видавництв, так і придбанням бібліотеки та грантам, постійно поповнюються актуальними новинками. Тому процес складання предметних рубрик ніколи не стоїть на місці, в електронному каталозі з'являються нові заголовки відповідно до вимог часу.

Співробітники НБ НаУКМА запрошують усіх зацікавлених у пошуку потрібної літератури користуватись електронним каталогом нашої бібліотеки: студентів, науковців та колег-бібліотекарів. Ми раді поділитись нашими здобутками у цій галузі та посприяти уніфікації предметних рубрик, долучитись до створення національного авторитетного списку предметних рубрик, яким могла би послуговуватись уся бібліотечна спільнота України.

Література

1. Збанацька О. М. Предметна рубрика. Українська бібліотечна енциклопедія . Київ : НБУ ім. Я. Мудрого. 2016. URL : <https://ube.nlu.org.ua › article>
2. Звіт про роботу Наукової бібліотеки НаУКМА у 2021 р. URL : <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/22619>
3. Ліщук Т. О., Павлів Н. Г. Проблема відповідності предметних рубрик та шифрів УДК для забезпечення інформаційного запиту релевантною інформацією. *XV Міжнародна науково-практична конференція "Конфліктологічна експертиза: теорія та методика" : програма і матеріали.* Київ : НаУКМА, 2016. С. 47-49. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12804/Pratsi_vykladachiv_ta_profesoriv_Natsionalnoho_universytetu.pdf
4. Правила складання предметних рубрик : методичні рекомендації / авт.-уклад. : Баньковська І. М. та ін. Київ : Київ. політехн. ун-т, 2010. 253 с.
5. Стрішенець Н. В. Сучасна предметна каталогізація в наукових бібліотеках: теоретичні та практичні аспекти. *Бібліотечний вісник.* 2021. № 2. С. 115–120.

URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20864/Strishenets_Suchasna_predmetna_katalohizatsiia_v_naukovykh_bibliotekakh.pdf?sequence=1&isAllowed=y

6. Чорна Т. В. Досвід застосування предметних рубрик Бібліотеки Конгресу (США) у процесі предметизації бібліотечних фондів Наукової бібліотеки НАУКМА : *Презентація виступу на семінарі "Сучасна предметна каталогізація в наукових бібліотеках: теоретичні і практичні аспекти"* (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 6 квітня 2021 р.). URL : <https://library.ukma.edu.ua/pro-biblioteku/istoriia/18-pro-biblioteku/536-naukovo-praktychni-zakhody>(дата звернення: 07.11.2022).

7. Ярошенко Т. О. Відкритий доступ, відкрита наука, відкриті дані: як це було і куди йдемо (до 20-ліття Будапештської ініціативи Відкритого доступу). *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2021. № 8. С. 10-26. URL : <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247582>

8. Chan Lois Mai, Englewood, Colo. Library of Congress subject headings : principles and application : Libraries Unlimited, 1995 xiv, 541 p. : ill.; 24 cm. URL : <https://catalogue.nla.gov.au/Record/1010041>

9. Snow Karen Practical Guide to Library of Congress Subject Headings. Lanham : Rowman & Littlefield, 2021, 180 p. URL : <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07317131.2022.2082666?cookieSet=1>

Ірина Володимирівна Панченко,
завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ УШИНСЬКОГО У 2000–2020-Х РР.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, електронний каталог, Репозитарій, інформаційні технології в бібліотеці, віртуальні виставки, інновації у бібліотеці.

У 2022 році бібліотека Університету Ушинського відсвяткувала своє 100-річчя. На сьогоднішній день, аналізуючи шлях, який пройшла наша бібліотека та її сучасну

діяльність, можна сказати, що вона являється потужним інформаційним центром, який забезпечує потреби сучасних користувачів.

З 3 червня 2004 року традиційний каталог бібліотеки Університету Ушинського витісняється електронним, створеним на базі програми Unilib. Відкритий доступ до електронного каталогу через Інтернет забезпечує чималу кількість звернень користувачів.

Вагомою сторінкою в історії бібліотеки став переїзд у 2009 році у 2-х поверхову будівлю (вул. Старопортофранківська, 36), де вільно розмістилися усі основні відділи бібліотеки. Також була відкрита експозиційна зала рідкісної та цінної книги, конференц-зал та комп'ютерний клас. Відбулась модернізація бібліотечного простору.

Тісна співпраця між викладачами, студентами та бібліотекарями стала запорукою створення комфортного інтелектуального простору бібліотеки. Провідна роль бібліотеки лежить не лише у створенні електронних інформаційних ресурсів, а й у організації доступу до них. З метою покращення іміджу університету та бібліотеки співробітники інформаційно-бібліографічного відділу складають бібліографічні покажчики присвячені науковій діяльності провідних вчених університету, окремих факультетів і кафедр; організовуються Дні кафедр для підвищення інформованості викладачів щодо книгозабезпечення спеціальностей та дисциплін. Для студентів-першокурсників фахівці проводять заняття з формування навичок пошуку інформації у ресурсах бібліотеки, оформлення посилань та бібліографічних списків. Щорічно у стінах бібліотеки проходять різноманітні семінари, ворк-шопи та круглі столи, де обговорюються актуальні питання науки та знайомство з результатами досліджень провідних вчених.

Сучасна університетська бібліотека не стоїть на місці, а розвивається швидкими темпами. З 2013 року функціонує сайт бібліотеки (<https://library.pdpu.edu.ua>), який постійно поповнюється цікавими новинами. Один з головних видів бібліотечно-інформаційної діяльності, який представлений на сайті, це виставкова робота, що розкриває ресурси книгозбірні університету. Віртуальна книжкова виставка дає змогу отримати інформацію за представленою темою, ознайомлює з певними виданнями. Використовуються різні моделі віртуальних виставок, серед яких: виставки-презентації, виставки-ілюстрації, розгорнуті виставки – із цитатами, текстом, відео-та аудіо-матеріалами тощо.

Також бібліотека Університету Ушинського надає широкий спектр мобільних послуг: мобільна версія сайту, мобільний онлайн-каталог; що поліпшують доступ до інформаційних ресурсів. Для покращення рівня обслуговування широко використовуються QR-коди. Таким чином ми розширюємо діапазон послуг у віддаленому доступі. Сьогодні, щоб отримати відповідь на запитання не обов'язково приходити у бібліотеку.

Бібліотекарями активно впроваджуються у роботу онлайн-консультації електронною поштою, телефоном та у соціальних мережах. Все це спрощує обслуговування читачів, робить його мобільним, доступним та комфортним.

У 2018 році у бібліотеці було створено електронний архів (Репозитарій) наукових робіт співробітників Університету Ушинського. Він надає можливість науковцю підвищувати індекс цитування праць. Оскільки публікаційна активність є основним чинником іміджу науковця й важливим показником якості його роботи, то висвітлення публікацій у відкритому доступі робить результати дослідження більш доступними, їх можливо завантажити, читати та використовувати як джерело у наступних наукових розробках. Таким чином співпраця бібліотекарів і науковців у сфері поширення інформації набуває особливої ваги. На думку І. Передерій та В. Вощенко «Інституційні репозитарії забезпечують критичну складову в процесі реформування системи наукової комунікації, а саме: надають доступ до наукових досліджень, реалізують контроль над ними з боку академічної спільноти, підвищують конкуренцію та знижують монополію журналів на наукові комунікації» [8, с. 37]. Завдяки Репозитарію науковці мають необмежений доступ до потрібних інформаційних ресурсів, здійснюють систематизацію й збереження в цифровому середовищі результатів власних досліджень, підвищують рейтинг, статус і суспільне значення закладу вищої освіти.

Необхідно відмітити, що на сьогоднішній день бібліотека виконує значну роль у формуванні культури академічної доброчесності в освітній діяльності Університету Ушинського. З 2020 року бібліотека виступає технічним адміністратором двох ліцензованих, академічних антиплагіатних систем: Strikeplagiarism та Unicheck, які дозволяють проводити перевірку наукових робіт студентів та співробітників університету на наявність у їх роботах текстових запозичень. У зв'язку з цим, в останні роки бібліотекарі організовують лекційні та практичні заходи для студентів та викладачів, щодо проблеми академічної доброчесності («Курсова робота – без плагіату», «Інтерпретація звіту подібності», «Технічна перевірка студентської роботи» та інші). Також співробітники бібліотеки проводять групові заняття з інформаційної культури, надають консультації з культури публікації (оформлення наукових статей, списків літератури). Допомагають зареєструватися у міжнародних наукометричних базах, що містять інформацію про публікаційну активність і цитованість праць вчених (Google Академія, Scopus, Web of Science, Open Ukrainian Citation Index та інші); створити профіль ученого, установи та фахового видання, створюють презентації з бібліографічної культури. Задля поширення

наукових робіт науковців університету в Інтернет-середовищі надаються консультації та допомога у реєструванні ідентифікаторів авторів ORCID.

Сьогодні робота бібліотеки спрямована на формування відкритого інформаційного простору; надання доступу до даних; ефективного забезпечення інформаційних потреб і запитів користувачів; розширення спектра послуг. Співробітники постійно шукають нові шляхи для популяризації бібліотечних ресурсів. Бібліотека є втіленням нового, при цьому підкреслюючи свій багатовіковий досвід.

Все змінюється навколо нас – змінюється й бібліотека Університету Ушинського. Але, не зважаючи на усі нововведення, книги не втрачають своєї популярності у вік технічного прогресу та залишаються основою бібліотеки. На питання «Якою я бачу сучасну бібліотеку?» – Відповім словами американського бібліотекознавця Мелвіла Д'юї: «Якщо стара книгозбірня була джерелом, до якого йшли всі спрагли знань, то нова – це водогін, що розносить живильну вологу по домівках» [2, с. 29]. Не дивлячись на нові технології бібліотека залишається хранителькою документальної пам'яті століть. Змінюються форми й способи роботи у бібліотечній галузі, але чим сьогоднішні читачі відрізняються від вчорашніх? Раніше основним джерелом інформації були книги, а зараз – Інтернет, тому сучасні бібліотекарі вимушені слідкувати за новими тенденціями у світі. Можемо сказати, що надання відкритого доступу до документів змінило якісну сутність традиційної бібліотеки та вивело її на більш високий рівень. Тим самим, нова діяльність бібліотекарів привнесла значні перетворення в організацію роботи, яка потребує нових компетентностей від працівників.

Література

1. Білоус В., Лазаренко Н., Коломієць А. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір. *Вісник книжкової палати*. 2017 №6. С. 19-24.
2. Бутенко Н. С. Інформаційне середовище бібліотеки Нової української школи. *Джерело педагогічних інновацій: науково-методичний журнал*. 2021. №3. С. 24-29. URL: https://znayshov.com/News/Details/naukovo-metodychnyi_zhurnal_dzherelo_pedagogichnykh_innovatsii_3_2021
3. Журавльова І. Інформаційний простір у сучасній університетській бібліотеці. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 3. С. 3-9.
4. Копанєва В. Становлення наукометрії як навчальної дисципліни. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 6. С. 29-31.

5. Левченко Н. Відкритий електронний архів – важливий чинник публікаційної активності науковців. *Бібліотечний вісник*. 2018. № 5. С. 3-8.

6. Передерій І., Вощенко В. Інституційний репозитарій як конструктивна модель організації відкритого доступу до інформації. *Вісник книжкової палати*. 2016. №12. С. 34-37.

Ірина Григорівна Перепелиця,

в.о директора

Державного закладу «Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України»

м. Дніпро

РОБОТА БІБЛІОТЕКИ В РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО ЧАСУ

***Ключові слова:** бібліотечна медіаграмотність, науково-технічна бібліотека, онлайн-навчання, майстер-класи, цифрові технології у бібліотеці, бібліотечні послуги.*

Російсько-українська війна 2022 кожного українця зробила воїном, готового на своєму місці робити те, що він вмів та разом з армією наближати нашу перемогу!

Спершу був шок. Але ми не припиняли працювати. Спочатку своїми силами облаштували тимчасове сховище для користувачів та співробітників у книгосховищі бібліотеки. Ми закупили необхідні матеріали, навели порядок та тепер можемо безпечно перечекати повітряну тривогу.

Війна сама переформувала роботу бібліотеки під умови часу. Науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України (м. Дніпро) перетворилася на соціальний та освітній хаб для містян та вимушених переселенців.

Співробітники закладу почали волонтерити, а саме – плетуть маскувальні сітки, передають харчі, ліки для захисників. Для родин переселенців збирають одяг, дитячі речі, іграшки.

До нас стали звертатися вимушені переселенці, які приїхали до нашого міста з різноманітними запитом щодо надання адресних та тематичних довідок, консультування, послугами копіювання, сканування та ламінування необхідних документів, роботи в читальних залах та користуванням комп'ютерної техніки, підзарядки своїх гаджетів.

Бібліотека не припиняла роботу з фахівцями галузі, науковцями, підприємцями. Ми збираємо та зберігаємо матеріали щодо роботи підприємств гірничо-металургійного комплексу України під час російської агресії та випускаємо щотижневий дайджест «ГМК під час війни».

Під час війни бібліотека була відібрана для участі в проєкті «ВільноХаб», який реалізує програма «Мріємо та діємо», яка впроваджується за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та виконується IREX у партнерстві з Будуємо Українуразом (БУР) - створення «ВільноХаб».

Ми створюємо сприятливе та безпечне середовище для молоді різних груп, в якому останні отримують можливість для :

- неформальної освіти;
- адаптації в нових умовах життя;
- отримання необхідної психосоціальної та емоційної підтримки;
- пошуку інформації щодо працевлаштування;
- налагодженню ефективної комунікації та взаєморозуміння між різними групами у просторі (в тому числі ВПО), таким чином посиляючи згуртованість громади і запобігаючи конфліктам.

Команда проєкту пройшла онлайн-навчання та отримала знання та навички, необхідні для проведення заходів з вищезгаданих тематик з використанням розроблених тематичних матеріалів.

Щотижня в бібліотеці проводяться безкоштовні заходи, різноманітні івенти, майстер-класи, а саме:

1. науково-творчий осередок - гурток паперового моделювання.
Papercraft - надзвичайно цікавий вид мистецтва, досить молодий і перспективний напрямок. Наші учні - підлітки та молодь - вже досягли гарних результатів.
Серед молоді та дорослої аудиторії великим попитом користуються :
2. український розмовний клуб, в якому збагачуємо свій словник, долаємо мовні бар'єри, покращуємо розмовну українську мову! «Говорімо українською мовою!» - такий девіз нашого мовного клубу. Український розмовний клуб організовано для містян і вимушено переміщених осіб й усіх, хто хоче вдосконалити свої знання й навички комунікації. У нас : живі бесіди, інтерактивні вправи, настільні ігри, творчі хвилинки;
3. English speaking club, мовний клуб англійської мови для дорослих (рівень A2+).
Долаємо мовні бар'єри, збагачуємо словниковий запас, покращуємо розмовну англійську.

Організовані безкоштовні тренінги з профорієнтації для старшокласників. Щороку перед випускниками шкіл постає питання «Яку професію обрати?», «До якого закладу вступити?», «Ким бути?». Вибір професії, що відповідає інтересам та здібностям молоді людини – завдання надскладне. Адже обраний фах визначить у майбутньому соціальний статус, затребуваність і матеріальний рівень людини. Тренінги-інтенсиви з кар'єрним консультантом допомагають молоді визначитись з професійним навчанням та орієнтуватись на ринку праці. Підлітки дізнаються які професії відповідають їх схильностям, інтересам і можливостям, зможуть пройти профорієнтаційне тестування.

На базі науково-технічної бібліотеки біли організовані практичні курси з надання першої домедичної допомоги, які є вкрай важливі та необхідні, й можуть врятувати не одне життя. Тренінги проводили сертифіковані інструктори-медики. На тренінгу навчалися :

- * як діяти в екстрених випадках;
- * як зупинити кровотечі, допомогти при термічних травмах;
- * допомога при отруєнні, судомах, епілепсії;
- * перша допомога при пораненнях, травмах, переломах, ударах.

Всі теоретичні знання відпрацьовувались на медичних манекенах та спеціальному обладнанні.

На часі й питання активного використання цифрових технологій, що потребує володіння у подальшому сформованості цифрових компетентностей співробітників та користувачів. Цифрова компетентність охоплює такі поняття як комп'ютерна, інформаційна та медіаграмотність, комунікація та співпраця, безпека, що включає захист персональних даних у цифровому середовищі та кібербезпеку. На сьогодні особливу увагу бібліотека зосередилась заходах щодо медіаграмотності, умінні розпізнавати й критично оцінювати інформаційні маніпуляції, особливо з соціальних мереж, володіти навичками перевірки її достовірності через офіційні джерела, засвоєння правил безпеки при користуванні інтернет-мережами. За умов гібридної війни, саме медіаграмотність – ключовий метод протидії брехні, фейкам, чужій пропаганді [1]. Бібліотека проводить онлайн та офлайн тренінги з медіаграмотності та еко освіти, такі як :

4. ЕКО-Україна. Розвиток всупереч війні. Говоримо про Цілі сталого розвитку і еко тренди в Україні, українські заклади, що сприяють євроінтеграції України. Організуємо Телеміст Дніпро-Алітус (Литва). Дізнаємось про центри освіти, переробку відходів і громадську поведінку з побутовою сировиною в Литві.

Цьогоріч День бібліотек відзначався в умовах воєнного стану. Уся країна об'єдналася для боротьби з рашизмом, а бібліотеки для своїх спільнот, громад та

новоприбулих стали і точкою опори, і місцем сили, і простором для спільнодії. Наш івент до Дня бібліотек – «Еко книжка!». Наш новий напрямок - еко освіта. Ми поєднали екотренди з творчими ідеями. Обговорили цілі сталого розвитку, проблеми довкілля та способи їх вирішення. Грали в гру «Прибери сміття на планеті», сортували відходи, кожен учасник створив свою еко книжку. Наша бібліотека приєдналася до Всеукраїнського флешмобу #бібліотекаспільнодія Бібліотека – спільнодія для твоєї мрії. Зараз нашою спільною мрією є Перемога у війні з росією. І бібліотеки є тим місцем, де ми всі об'єднуємося та спільно діємо, кожен з нас зараз на своєму місці, на своєму маленькому фронті з усією стійкістю та волелюбністю наближає нашу велику мрію – Перемогу.

Вже декілька місяців на базі бібліотеки працює Група психологічної підтримки для родин, постраждалих від бойових дій. З ними працює практичний дитячий та сімейний психолог, арт-терапевт з таких тематик :

1. Стрес в роботі з молоддю, реакції дорослого на стрес та травму. Турбота про себе;
2. Профілактика вигорання і самодопомога при травмі та стресі;
3. Розуміння поведінки молоді (розуміння позитивної мети поведінки), розуміння підліткового стресу, реакція підлітка на стрес;
4. Емоційний діалог, розвитковий зворотній зв'язок і шерінг як основні інструменти комунікації з молоддю особи в умовах стресу.

За час воєнних дій проведено 2 Конкурси дитячої творчості :

- до Дня Конституції України! 41 конкурсант, діти від 2 до 15 років зі всієї України - Херсон, Тернопіль, Харків, Дніпро, Маріуполь, Київщина, Костянтинівка, Северодонецьк, Луганщина.

- до Дня захисника України! 86 конкурсантів, діти від 2 до 16 років. Зі всієї України - Херсонщина, Закарпаття, Київ, Харків, Донеччина, Дніпро, Луганщина, Волинь. Картини, малюнки, рукоділля, поробки, аплікації, авторські вірші, вистави, вироби з різних матеріалів. За результатами голосування журі - 20 найкращих творчих робіт.

Для ВПО бібліотека пропонує цілий перелік безкоштовних послуг – ксерокс, принтер, ламінування та переклад документів. Можна попрацювати за комп'ютером, в читальних залах є WI-FI. Поки дорослі працюють, для малечі організували корисне дозвілля. Веселі квести, настільні ігри, студія 3D моделювання, паперовий моделінг, творчі майстерки.

Всі заняття мають практичний напрямок, без сухої теорії, лекції інтерактивні, з цікавими та оригінальними вправами. Для проведення цих заходів бібліотека залучає різних

фахівців – освітян, психологів, письменників, студентів, медиків, IT-фахівців. Всі вони – волонтери, готові ділитися своїми знаннями і досвідом.

Бібліотека працює та продовжуємо працювати заради нашої спільної Перемоги з партнерам та підписуємо нові угоди про співпрацю з :

- Територіальним центром соціального обслуговування Краматорської міської ради;
- Агенцією регіонального розвитку Луганської області;
- Департаментом культурно-громадського розвитку Маріупольської міської ради;
- Дніпровським осередком молодіжної організації ФРІ Дніпро.

Такі тривожні часи для всіх Українців, але ми, кожен на своєму фронті, наближаємо нашу Перемогу!

Література

1. Практична медіаграмотність для бібліотек /за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В.Ф. Київ : АУП, ЦВП, 2019. 61 с.

Тетяна Миколаївна Русначенко,
завідувачка сектору підтримки автоматизованої
бібліотечної системи та програмного забезпечення
бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету
м. Кривий Ріг

БІОБІБЛОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕКИ : ПОГЛЯД ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНОСТІ

***Ключові слова:** бібліотека закладу вищої освіти, буктрейлер, вебсайт бібліотеки, електронні ресурси, електронні біобібліографічні ресурси, Г. Д. Гусейнов, письменники Криворіжжя, університетська бібліотека.*

Розвиток України у XXI столітті є шляхом інтеграції нашої держави у світовий інформаційний простір, шляхом активного використання електронних інформаційних ресурсів у освітньому процесі закладів вищої освіти (ЗВО). Головна місія у виконанні поставлених завдань покладається на бібліотеку. Саме сучасна бібліотека, як соціальний інститут, у своїй діяльності активно впроваджує в бібліотечні процеси інформаційно-комунікаційні технології, виконуючи одну із провідних суспільних функцій, надає вільний

доступ до різних джерел інформації, задовольняючи потреби кожного члена суспільства та враховуючи основні аспекти суспільного розвитку.

Науковці Т. О. Ярошенко та Т. О. Якушко акцентують увагу на тому, що «Бібліотека повинна зацікавити користувача і бути простою й зручною у користуванні. Адже саме користувач бібліотеки – центр тяжіння, для нього всі сервіси, ресурси, технології. Не електронний каталог сам по собі, не колекція сама для себе, не усні довідки чи консультації в стінах бібліотеки тощо, а реально потрібні сучасному користувачеві ресурси (на всіх носіях) та сервіси, все більш і більш електронні та в режимі онлайн» [4, 2013]. «Зміни вимог користувачів до якості інформаційно-бібліотечного обслуговування поставили перед бібліотекою завдання освоєння нових соціальних та інформаційних технологій, створення нових видів продуктів та послуг» – зазначають науковці В. В. Степко та О. О. Скаченко [3, 2017].

Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету теж крок за кроком рухається новим шляхом розвитку, спрямовуючи свою діяльність на задоволення інформаційних потреб науково-педагогічного складу університету, студентів, магістрів, аспірантів вишу відповідно до нових освітніх стандартів та програм, шляхом створення комфортного бібліотечного середовища, впроваджуючи в свою діяльність інноваційні технології – створюючи власний сайт, формуючи електронний каталог, власні бази даних, використовуючи нові види бібліотечно-інформаційних ресурсів та впроваджуючи в роботу нові види бібліотечної продукції.

На задоволення інформаційних потреб користувачів також направлена біобібліографічна діяльність, що є складовою інформаційної діяльності бібліотеки, результатом якої є біобібліографічна продукція.

Традиційна біобібліографія поєднує біографічну і бібліографічну інформацію. Як зазначає науковець О. Б. Бичко «Біобібліографія об'єднує все, що пов'язано у літературі з життям і діяльністю окремих осіб, діяльністю професійних колективів» [1, 2017]. В основі створення біобібліографічної продукції лежить інформація та її пошук. На основі біографічних даних вивчаються основні етапи життя та додається інформація про творчий доробок автора. Співвідношення біографічної та бібліографічної інформації може бути різним. Традиційною формою біобібліографічної продукції є біобібліографічні покажчики. Фактично, вони є науково-бібліографічною базою досліджень видатної особистості.

Інформація подається за чіткою системою. Багатогранність, фактографічність та стислість – ось основні критерії, за якими представлено матеріал у біобібліографічних покажчиках. Поєднання інформації про творчі здобутки та біографічних відомостей –

головні риси біобібліографічних покажчиків. Але особлива цінність біобібліографічних покажчиків у бібліографічній базі, що вони містять, у посиланнях на наукові праці, матеріали конференцій, автореферати дисертацій та дисертації.

Бібліотекою Криворізького державного педагогічного університету, а зокрема фахівцями інформаційно-бібліографічного відділу О. А. Дікуною (зав. відділу), О. Б. Поліщук, С. О. Кочергою створено серію біобібліографічних покажчиків. Серія «Знакові постаті Криворізького педагогічного», Серія «Вчені-ювіляри Криворізького педагогічного» та Серія «Пам'яті професорів Криворізького педагогічного» представлені на сайті бібліотеки університету у рубриці бібліографічна продукція, біобібліографічні покажчики (<https://kdpu.edu.ua/biblioteka/resursy/bibliohrafichna-produktsiia/bibliohrafichni-pokazhchyky/1098-biobibliohrafichni-pokazhchyky.html>).

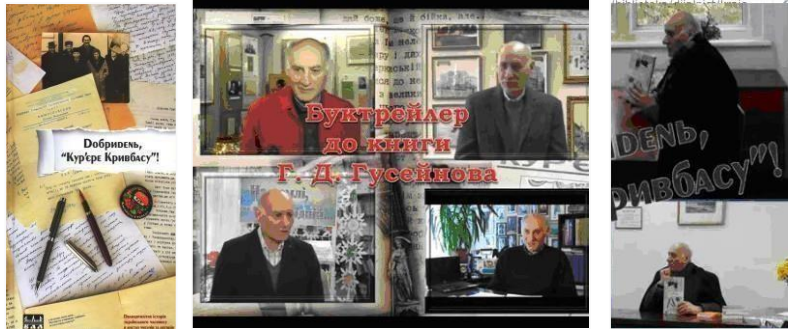
Але, маючи на увазі, що пріоритетом в роботі бібліотек є впровадження інновацій, а розвиток сучасних технологій дає можливість їх розробки та використання задля популяризації електронних ресурсів і особливої популярності набирає буктрейлер як один з нових видів медіа ресурсів, біографічних акцентів можна надати й буктрейлеру.

«Етимологія поняття «буктрейлер» вказує на його комунікаційну природу (від англ. – «тягти», утвореного від іменника «слід»). Отже, буктрейлер покликаний просувати книгу, сприяти доведенню її змісту до читача, залишити слід у його свідомості. Водночас, він має інтригувати, викликати бажання самостійно прочитати книгу.» – зазначає науковець Г. М. Гич [2, 2015].

Бібліотека Криворізького педагогічного університету створила добірку концептуальних буктрейлерів, анонсує творчий доробок видатного українського письменника, письменника Криворіжжя, степового Гомера, журналіст редактора літературного часопису «Кур'єр Кривбасу», члена Національної спілки письменників України, лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, нині – головного редактора журналу «Кур'єр Кривбасу» Григорія Джамаловича Гусейнова.

(<https://kdpu.edu.ua/biblioteka/diialnist/kraieznavchadiialnist/mediaresursy/buktreilery.html>).

Буктрейлер «Добридень, Кур'єре Кривбасу!» присвячено історії створення та сьогоденню журналу «Кур'єр Кривбасу». Фахівцями відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення О. О. Лебедюк (зав. відділу), О. В. Шестопаловою майстерно продемонстровано переплетіння творчої діяльності та біографічного шляху Г. Д. Гусейнова.

У восьмитомнику «На землі, на рідній... Легенди та перекази Криворіжжя» (2000 - 2005) автор уперше зібрав народні оповідання, перекази про минуле Придніпров'я. Це видання є однією з найгрунтовніших розвідок в окремо взятому регіоні України.

Буктрейлер до цієї антології транслює ключові ідеї та загальну змістову спрямованість авторського тексту, підкреслює незвичайну ідею збірки, авторський світогляд та цікаві думки, які автор прагне донести до читача через змістове навантаження твору. Медіаресурс має біобібліографічний акцент, оскільки містить елементи біографістики, тобто поєднує в собі життєвий та творчий шлях автора, цим самим надзвичайно глибоко та різнобічно впливаючи на користувача.

Як бачимо, зростання обсягів інформації та потреби більш широкого доступу до інформаційного простору спрямовують діяльність бібліотеки на забезпечення доступності інформації та застосування в своїй діяльності електронних технологій та ресурсів. Спрямовуючи свою діяльність на формування ресурсного потенціалу, пропонуючи різні форми доступу до інформаційних ресурсів (як традиційних, так і електронних), забезпечуючи впровадження нових інформаційних технологій, якісно надаючи інформаційні послуги, бібліотека представляє себе як науковий, інформаційний, освітній та культурний центр. Намагається відповідати вимогам сучасності, пропонуючи користувачам інноваційні освітні послуги, впроваджуючи новітні інформаційні технології та сервіси, створюючи власні електронні ресурси.

Література

1. Бичко О. Б. Розвиток біобібліографії вчених: іміджевий та корпоративний аспект. URL : lib.khmnmu.edu.ua > naukova_robota > byc_roz
2. Гич Г. М. Буктрейлер як засіб розвитку професійної компетенції вчителів літератури. *На допомогу миколаївському педагогу: збірник інструктивно-метод. листів та рекомендацій*. Ч. 1. Миколаїв, 2015. С. 166–172.
3. Степко В. В., Скаченко О. О. Використання інформаційних ресурсів Наукової бібліотеки КНУКІМ в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні користувачів. *Вісник*

ОНУ. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. 2017. Т. 22, Вип. 2. С. 350-362.

4. Ярошенко Т. О., Якушко Т. О. Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища : посібник для бібліотекарів за програмою підвищення кваліфікації. Київ : Самміт-Книга, 2013. 106 с.

Яніна Миколаївна Твердохлібова,
кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри
теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки.
Держаний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»
м. Одеса

Дар'я Сергіївна Ковалевська,
здобувач вищої освіти ОС «магістр»
Держаний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»
м. Одеса

ОСВІТНЬО-МИСТЕЦЬКИЙ ФОНД БІБЛІОТЕКИ ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ В ЗМІСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТА ХУДОЖНИКІВ

***Ключові слова:** бібліотека, мистецький фонд, художньо-графічний факультет, просвітницька діяльність бібліотекарів.*

В «Повісті временних літ» (1037 р.) літописець Нестор особливого значення приділяє книзі, як просвітницькому чиннику для розумового, інтелектуально-духовного розвитку особистості. Він писав : «У словах книжок знаходимо мудрість...», й подальше наголошував : «Якщо старанно пошукаєш у книгах мудрості, то знайдеш велику користь душі своєї [2]. Отже, наші прадавні предки з давніх часів набиралися мудрості через спілкування із книгою. Книга становила джерелом формування світоглядних поглядів людини. Й на сьогоднішня книга, як науково-пізнавальне джерело, залишається найціннішою скарбницею для наукового пізнання краси світоустрію та формування інтелектуальної особистості в духовно-моральному, культурному вимірі. У наш час

бібліотечні фонди літератури є ціннісним ядром мудрості спільноти суспільства, невід'ємною складовою культури, у тому разі й потужним засобом наукової організації освітнього процесу. Загальновідомо, що діяльність сучасних бібліотек допомагає вчитися розуміти, систематизувати думки й погляди в кожній сфері професійної діяльності. Прикладом становить п'ятдесятирічний досвід діяльності бібліотеки із книжним фондом мистецького спрямування на художньо-графічному факультеті Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського [1]. Діяльність бібліотеки саме в стінах факультету є найбільш мобільним підрозділом культурного, науково-методичного, дидактичного спрямування в змісті підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва та художників декоративно-прикладного мистецтва.

У 1965 році вперше в Україні розпочав свою освітньо-мистецьку діяльність художньо-графічний факультет підготовки майбутніх учителів образотворчого. У цьому ж році на кафедрі образотворчого мистецтва було створено фонд мистецької літератури. З переходом факультету в нове приміщення на вулиці Старопортофранківська 2/4 створено філіал наукової бібліотеки університету. Першим бібліотекарем на факультеті працювала Шевченко Л. М., котра разом із педагогами-художниками створювала фонд спеціальної мистецької, культурологічної літератури. Значний вклад у процес формування бібліотечного фонду «одеського худграфу» внесли бібліотекарі-сподвижники, педагоги й вихователі студентства, помічники викладачам у питаннях методичного спрямування О. Бугайцова, Н. Глаголева. Разом із художниками-педагогами (З. Борисюк, Т. Басанець, В. Власов, В. Єфіменко, А. Носенко, О. Письміченко, М. Резніченко, О. Тарасенко., М. Фішер), а також випускниками худграфу вони поповнювали зібрання спеціальної мистецької літератури, серед якої є і раритетні видання, антикварні книги з живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва та мистецтвознавства. Так, професор О. Тарасенко подарувала значну кількість альбомів по мистецтву, збірників наукових праць із проблем художньої освіти. Більш 200 примірників науково-методичної літератури подарував декан М. Резніченко. У фондах зберігається колекція графічних робіт В. Єфіменко. Альбоми художніх творів та каталоги персональних, групових виставок постійно дарують художники-педагоги факультету. Митці – випускники факультету, котрі здійснюють свою професійну діяльність, як за кордоном, так і в різних куточках нашої держави також презентують свої доробки. Впродовж існування бібліотеки на факультеті фонд поповнюється сучасною науково-методичною літературою за профілем підготовки спеціалістів. Бібліотечний фонд «одеського худграфу» на сьогодні нараховує більше 16000 примірників наукової, навчальної й методичної літератури, мистецьких альбомів,

монографій, авторефератів. Перелік літератури бібліотечного фонду постійно доповнюється значною кількістю періодичних видань та альбомів з ілюстраціями творів художників-педагогів Одеси. Просвітницький компонент великого вибору періодичних видань та багатовидового літературного фонду бібліотеки становить важливим чинником підготовки вчителів за спеціальністю 014 – «Педагогіка і методика образотворчого мистецтва образотворчого та художників декоративно-прикладного мистецтва за спеціальністю 023 – «Образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, реставрація». На сьогодні бібліотечний фонд поповнюється в основному за рахунок авторських подарунків митців, випускників факультету, відомих учених в Україні, таких як : професори Є. Антонович, Л. Бабенко, В. Кардашов, доценти О. Ковальов, І. Пастир тощо. Бібліотекар О. Бугайцова на високому професійному рівні компетентності надає допомогу студентам працювати з необхідною літературою в затишному читальному залі, оформленому інформацією, художніми творами художників-педагогів та їхніми вихованцями. У читальному залі бібліотеки можна переглянути періодику та познайомитися з виставкою нових книг, а також з іншими публікаціями та працями педагогів-художників факультету на електронних носіях за допомогою комп'ютера бібліотеки. Таким чином, освітньо-мистецький компонент бібліотечного фонду факультету є важливим чинником продуктивної навчально-творчої діяльності студентів у змісті їхньої професіоналізації. Навіть в умовах пандемії та воєнного стану в державі бібліотека працює в режимі потреб студентів у літературі зі спеціальних дисциплін для написання курсових, дипломних та магістерських робіт. Безперечно, можна стверджувати, що бібліотека і книга в культуротворчому, освітньо-просвітницькому вимірі становлять, за висловом Ольги Кобилянської, «Світ для всіх...».

Література

1. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. 1817-2007 : іст. поступ, сучасність, майбутнє / за ред. : О. Я. Чебикін, І. А. Болдирєв, А. О. Добролюбський та ін. Одеса : Фаворит, 2007. 240 с.
2. Повесть временных лет / под ред. В. П. Адриановой-Перетц. 2-е изд., испр. и доп. СПб. : Наука, 1996. 667 с.

Леся Олегівна Туровська,
науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

(з досвіду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського)

Ключові слова: дистанційне бібліотечно-інформаційне обслуговування, віддалений користувач, віртуальне середовище, електронні інформаційні ресурси, послуги, продукти та вебсервіси.

З розвитком інформаційних технологій, збільшенням та розмаїттям електронних ресурсів спостерігаємо цілковито виправдане зменшення фактичної відвідуваності бібліотек. Нинішнє покоління читачів вільно орієнтується у віртуальній реальності, сприймаючи її не тільки як джерело інформації, але й місце спілкування, співпраці, самореалізації. Це спонукає бібліотеки шукати інноваційні підходи до бібліотечно-інформаційного обслуговування з метою якнайповніше забезпечити інформацією користувачів у зручний для них спосіб.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) вирішує проблему плавкого, безболісного та комфортного перерозподілу акцентів з консервативних, усталених форм і методів діяльності на дистанційні, завдяки наявності сучасної інформаційної інфраструктури. Найперше це потужний вебпортал (www.nbuv.gov.ua), що задовольняє численні інформаційні, комунікаційні, наукові, освітні, навчальні та ознайомчі потреби віддалених користувачів із застосуванням типового набору бібліотечних засобів наукових комунікацій. Вебпортал виступає як інтернет-комунікаційна платформа для популяризації власних електронних інформаційних ресурсів (ЕІР), послуг, продуктів та вебсервісів, а саме : ЕК, БД, е-публікацій, е-бібліотек, е-колекцій, е-виставок, е-реферативних і бібліографічних джерел, е-дайджестів, е-довідок, що суттєво оптимізує оперативність дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування.

Як складова системи наукових комунікацій, бібліотека виступає не тільки сховищем книг, а й самостійним виробником і організатором ЕІР, задовольняючи як фізичні (реальні), так і віртуальні (віддалені) читацькі потреби. Фізичні читацькі потреби повністю вирішуються у стінах бібліотеки. Окрім традиційних форм обслуговування, це й

забезпечення доступу до бібліотечного ЕК, електронної бібліотеки, локальних і мережевих ресурсів (сторонніх і власної генерації), електронних резервних колекцій тощо. Віртуальні читацькі потреби задовольняються на вебпорталі бібліотеки у мережі Інтернет. Сюди відносимо : організацію доступу до ЕК у режимі реального часу (онлайн), інформацію про ресурси бібліотеки, БД, електронну бібліотеку, а також доступ до віртуальних сервісів : електронної доставки документів (ЕДД), віртуальної довідкової служби (ВДС), електронних бібліотечних виставок (оглядів нової літератури у вигляді електронних слайд-презентацій або зображень обкладинок книг з анотаціями) тощо.

Формування та використання власних ЕІР є предметом першочергового піклування НБУВ, яка розвиває корпоративну співпрацю з іншими національними та державними бібліотеками щодо ефективного взаємозастосування бібліотечних фондів; бере участь у створенні національних систем і мереж інформації; виступає найзначнішим постачальником у державі наукової бібліографічної, реферативної, повнотекстової електронної інформації; реалізує функцію всеукраїнського науково-дослідного, науково-методичного, науково-інформаційного та науково-організаційного центру мережі бібліотек наукових установ НАН України [1].

Спираючись на онлайнві можливості, НБУВ створює широкі інформаційно-комунікаційні зв'язки з метою :

- презентації та популяризації власних ЕІР, послуг і продуктів;
 - забезпечення дистанційного доступу до власних ЕІР, продуктів та послуг наявними засобами наукових комунікацій;
 - генерування (у спосіб статистичних та соціологічних досліджень) соціально-психологічного портрету віддаленого користувача як споживача ЕІР;
 - перманентного залучення нових користувачів до кола дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування;
1. професійного спілкування, обміну досвідом у віртуальній площині.

Інтегруючись у систему безперервного надання знань, НБУВ перетворюється на інтелект-центр віртуального забезпечення наукового, навчального, виробничого, культурологічного, освітнього та інших суспільних процесів, а її інформаційно-комунікаційні технології стають стратегічним вектором імплементації до онлайнного середовища [2].

Слід відзначити, що сучасна бібліотечна практика стикається з низкою суперечностей між :

- традиційними формами читання – аудіовізуальними засобами масової комунікації;

- споконвічними властивостями бібліотеки як уособлення сховища книг – епохальною потребою її цифрової трансформації;
- інформаційними потребами віддалених користувачів – недостатніми бібліотечними можливостями (технологічними, матеріально-технічними, фінансовими тощо) надання оперативного доступу до ЕІР, послуг і продуктів з використанням дистанційних технологій та засобів наукових комунікацій;
- наявним бібліотечним обладнанням й програмним забезпеченням – його відповідністю сучасному рівню інформаційно-комунікаційних технологій.
- зростаючим обсягом та потоками інформації – відстаючим ступенем читацької інформаційної підготовки або, навпаки, читацьким інформаційним перевантаженням;
- постійним розширенням електронного середовища – недостатнім рівнем подання в ньому консolidованого інформаційного ресурсу бібліотек та споріднених установ [3].

Ці та інші суперечності викликають необхідність вирішення комплексу професійних проблем, зокрема :

- узагальнення статистичних та соціологічних даних щодо інформаційних потреб віддалених користувачів та розкриття специфіки їх задоволення в умовах дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування;
- вироблення єдиних методичних та методологічних принципів дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування;
- чіткого визначення змісту, порядку та регламенту дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування;
- об'єктивної, якісної оцінки ефективності дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування з боку основних зацікавлених сторін – віддалених користувачів – шляхом застосування популярних маркетингових заходів (фокус-груп, експертних оцінок, критерію узгодженості Пірсона, Google-Forms тощо);
- побудови адаптивної сервісно-орієнтованої моделі дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування.

Запорука вирішення даних проблем – у злагодженості взаємопов'язаних компонентів дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування, поміж яких :

- бібліотечно-інформаційний ресурс з чітко налагодженим механізмом його комплектування, збереження та надання на його основі – широкого спектру сервісних послуг;
- деталізований методологічний супровід (нормативно-методичне забезпечення у вигляді затверджених правил, положень, інструкцій);

- досвідчений бібліотечний персонал (достатня кількість бібліотечних фахівців-посередників між наявним бібліотечно-інформаційним ресурсом та віддаленим користувачем;
- сучасна матеріально-технічна та технологічна база для оптимального використання засобів бібліотечних наукових комунікацій;
- прикладне програмне забезпечення, що дозволяє користувачеві вести автоматизований інформаційний пошук за мінімальної участі бібліотекаря;
- вебпортал з виходом в Інтернет та доступом до соціальних мереж (зокрема, бібліотечних співтовариств та спільнот, що об'єднують користувачів зі схожими професійними інтересами);
- політика формування власних ЕІР, послуг, продуктів та вебсервісів;
- реклама та популяризація власних ЕІР, послуг, продуктів та вебсервісів на бібліотечному сайті та у соціальних мережах.

Дистанційне бібліотечно-інформаційне обслуговування виступає наочним прикладом еволюційних змін у тенденціях, формах та методах діяльності наукової бібліотеки, специфіка якої полягає у високоорганізованому та формалізованому поєднанні накопичення, обробки, зберігання і розповсюдження власних ЕІР, послуг, продуктів та вебсервісів з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Перспективи НБУВ у цьому напрямі передбачають простеження каналів подальшого розповсюдження форм і засобів бібліотечних інформаційних комунікацій, їх урізноманітнення, аналіз рівнів взаємодії з іншими відкритими соціальними інституціями, поширення зворотних зв'язків, а також подолання ймовірних бар'єрів. У подальших планах – маркетингові дослідження з питань широкої популяризації інформаційних ресурсів наукової бібліотеки.

Література

1. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко та ін. Київ : НБУ України імені В. І. Вернадського, 2017. С. 232.
2. Лобузін К. В. Шляхи інтеграції бібліотечної діяльності до онлайн-середовища. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 30–34.
3. Солов'яненко Д. В. Академічні бібліотеки в новому соціотехнічному вимірі : Ч. 3. Роль академічних бібліотек в конструюванні інтегрованих інформаційних е-середовищ. *Бібліотечний вісник*. 2010. № 6. С. 3–17.

Ольга Віталіївна Углова,
завідувачка відділу
Державної наукової
архітектурно-будівельної бібліотеки
імені В. Г. Заболотного
м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЕРСОНАЛІЙ ГАЛУЗІ В ДНАББ ІМ. В. Г. ЗАБОЛОТНОГО

***Ключові слова:** біографія, біобібліографія, персоналія, архітектура, мистецтво.*

В останні роки зростає зацікавленість до вивчення життєвого та творчого шляху провідних фахівців у різних галузях культури, науки, освіти та економіки.

Для задоволення інформаційних потреб користувачів у бібліотеках створюються різноманітні бази даних, каталоги та бібліографічні посібники. Як зазначає історик І. Стамбол, «Бібліографія – це «альфа і омега» життя того, хто пов'язаний з книгами, журналами, статтями та будь-якою інтелектуальною працею. З бібліографії починається будь-яка розвідка і завершується творчий шлях людини вінцем з її робіт – біобібліографією» [5, с. 96].

Визначення біобібліографія вперше було запропоновано в грецькій мові, у перекладі на українську воно означає «довідкові видання, в яких поєднуються біографічні та бібліографічні відомості про певну особу».

Як зазначає професорка Н. Дічек, «Біографічна розвідка, як джерело й метод історичного, психологічного, історико-педагогічного, літературного тощо пізнання, є надзвичайно поширеним у світовій науці інструментом актуалізації гуманістичного вектору існування цивілізації. Зарубіжні біографічні дослідження, зосереджуючись на вивченні життєдіяльності персоналій, їхнього місця в соціально-культурному середовищі, переживань, поглядів і внеску в культуру чи науку, ставлять різні наукові цілі, але обов'язково відображають картину життя особи в цілому, враховують і висвітлюють взаємозв'язок індивідуальної історії з історією суспільства, роблять певні культурологічні узагальнення й висновки. За твердженням німецького вченого В. Фукс-Хайнрітца, наприкінці 70-х років минулого століття в багатьох гуманітарних дисциплінах одночасно (синхронно у Франції, Канади, Італії та інших країнах) виявився інтерес до біографічного методу, і «дослідницькі інтереси з дуже різних теоретичних традицій схрестилися й нині

репрезентують розвинуту та інтернаціонально поширену сферу біографічного дослідження» [1, с. 15].

В Україні біобібліографічні праці з'явилися в XVI ст. проте справжній їхній розвиток припадає на другу половину XIX ст. Засновниками сучасних біобібліографічних розвідок вважають Г. Геннаді, Г. Милорадовича, В. Іконникова, М. Грушевського, В. Антоновича, І. Левицького, Д. Багалія, М. Комарова, О. Огоновського, І. Павловського, В. Модзалевського, А. Кримського, Г. Павлуцького, Є. Тимченка. У другій половині XX ст. біобібліографією в Україні займалися Л. Беляєва, І. Бойко, М. Вальо, Л. Ільницька, Н. Королевич, Ф. Максименко, М. Мороз, Ф. Сарана, Ф. Погребенник тощо. [3, с. 863].

У 1968 р. видавництвом «Наукова думка» засновано серію «Біобібліографія вчених Української РСР» (від 1992 – «Біобібліографія вчених України»), в якій опубліковано близько 200 видань про академіків та членів-кореспондентів НАН України.

Для розробки актуальної проблеми української історичної самоідентифікації важливим є встановлення замовчуваних сторінок нашої історії, відродження навмисне забутих постатей.

У теперішніх соціальних умовах питання створення нових біографічних знань, використання їх дистанційно за допомогою новітніх інформаційних технологій є одним із вирішальних чинників у науковій сфері. Як доречно зауважує професор В. Попик, «в Україні сьогодні триває перегляд самої парадигми історичних та історико-біографічних досліджень, накопичення біографічних знань. Нові інформаційно-комунікаційні технології на кілька порядків збільшили обсяг біографічної інформації та надали якісно нові можливості доступу до неї» [4].

Серед установ, які розробляють біографічне знання в незалежній Україні (Інститут біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Державна наукова установа «Енциклопедичне видання», провідні національні та наукові бібліотеки тощо), вагоме місце займає Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного (далі – ДНАББ ім. В. Г. Заболотного), єдина в країні бібліотека архітектурно-будівельного профілю. У фонді книгозбірні зберігаються унікальні документи – графічні матеріали, фотоматеріали, негативи, листівки, на яких зафіксовано збережені та знищені пам'ятки архітектури України.

Орієнтуючись на потреби користувачів, ми вбачаємо актуальність у детальному представленні та популяризації персоналій українських та зарубіжних архітекторів,

художників та мистецтвознавців, що входять до електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні особистості».

Значна частина творчих біографій уперше стала предметом наукових досліджень архітектурознавців та мистецтвознавців. Багато науковців сьогодні звертаються до вивчення питань, пов'язаних із зародженням, становленням і розвитком вітчизняної архітектури, творчою спадщиною видатних архітекторів, реставраторів, мистецтвознавців, художників. Змістовною основою технології персоналізованого підходу є персоналія. Вона репрезентує доробок не тільки індивідуального творця, але і, в першу чергу, як представника певного історичного періоду. Саме відомі постаті характеризували історичну епоху, визначали стан і розвиток архітектури та мистецтвознавства на різних етапах становлення суспільства. Звернення до зазначеної теми зумовлене кількома причинами : по-перше, появою в останнє десятиріччя великої кількості наукових досліджень, особливо дисертаційних, присвячених творчій спадщині окремих архітекторів; по-друге, періодично виникаючими на сторінках наукових видань дискусіями з приводу доцільності та важливості проведення біобібліографічних розвідок та їх значення для історії архітектури. Мета статті – аналіз і детальна характеристика змісту рубрик персоналій електронного інформаційно-біобібліографічного ресурсу «Видатні особистості» ДНАББ ім. В. Г. Заболотного.

Віртуальний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні особистості» сформовано у відкритому доступі на сайті ДНАББ ім. В. Г. Заболотного для задоволення потреб у біографічних знаннях широкого кола користувачів, зокрема наукових, науково-педагогічних кадрів, здобувачів освіти, архітекторів, мистецтвознавців, та представляє понад 60 персоналій архітекторів, мистецтвознавців та художників України та зарубіжжя. Зокрема, на ньому представлено інформацію про архітекторів П. Альошина, В. Беретті, О. Вербицького, В. Заболотного, реставраторів Ю. Асєєва, О. Пламеницьку, художників М. Ге, Ф. Кричевського. Інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні особистості» слугує своєрідною платформою для подальших наукових розвідок з архітектури, будівництва, містобудування та мистецтвознавства. У подальших дослідженнях він поповниться новими персоналіями (І. Кавалерідзе, О. Щусєв, О. Дольник), дослідження діяльності інших видатних постатей триває.

Окреслимо основні елементи персоналій, представлених на ресурсі.

Наприклад, персоналія С. Васильківського, видатного українського художника, фундатора української пейзажної школи, майстра пейзажу та історичної картини (http://dnabb.org/modules.php?name=FotoGallery&op=viewfoto&id_cat=311), вміщує коротку

біографічну довідку, представляє його творчий доробок. У списку використаної літератури відображено праці про нього та його мистецькі альбоми. У фотогалереї представлено творчі роботи художника.

Персоналія І. Левинського, українського архітектора, педагога, підприємця, громадського діяча (<http://dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=1506>), вміщує коротку біографічну довідку, представляє його творчий доробок. У списку використаної літератури відображено праці про нього.

Персоналія О. Пламеницької, архітекторки-реставраторки (<http://dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=1686>), вміщує коротку біографічну довідку з виокремленням її навчання та роботи, членства в професійних та громадських спілках, організаціях, фондах, премій та відзнак, проєктів реставрації, основних праць архітекторки, що зберігаються у фонді бібліотеки.

Персоналія П. Хаустова, архітектора, містобудівника (<http://dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=1690>), вміщує коротку біографічну довідку з виокремленням його навчання та роботи, реалізованих проєктів, основних праць архітектора, що зберігаються у фонді бібліотеки та список використаної літератури.

Персоналія В. Штолька, архітектора, колишнього президента Української академії архітектури (<http://dnabb.org/modules.php?name=Pages&go=page&pid=1645>), вміщує коротку біографічну довідку, представляє його творчий доробок. У списку використаної літератури представлено статті про нього в періодиці та довідкових виданнях. У фотогалереї вміщено світлини проєктів споруд, розроблених архітектором.

Отже, можна зробити висновок, що інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні особистості» на сайті ДНАББ ім. В. Г. Заболотного є важливим документальним джерелом, і, як наголошує А. Ізотов, реставратор з м. Одеса, за допомогою інформаційних ресурсів ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, «<...> можна дослідити, як виглядала архітектурна пам'ятка в минулому, вивчити проєктні рішення і підготувати проєкт реставрації та відновлення, написати книжку, підготувати наукове дослідження чи публікацію з архітектурно-будівельної, містобудівної, краєзнавчої чи мистецької тематики» [2, с. 5].

Література

1. Дічек Н. П. Біографічний метод як інструмент полікультурного діалогу. Шлях освіти. 2001. № 4. С. 15–19.

2. Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного у 2020 р : інформ.-аналіт. огляд / редкол. : Г. А. Войцехівська (відп. ред.), В. М. П'яскіна, Н. В. Світла. Київ : б. в, 2021. 159 с.
3. Добко Т. В. Біобібліографія. *Енциклопедія Сучасної України* / за ред. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ : НАН України, НТШ 2003. Т. 2. С. 863–864.
4. Попик В. І. Формування сучасної дослідницької парадигми вітчизняної біографіки в роки незалежності України. *Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання* : колективна монографія. Київ : НБУ ім. В. І. Вернадського 2016. С. 62–95.
5. Стамбол І. Тенденції розвитку новітньої біобібліографії (за матеріалами всеукраїнського «Біографічного рейтингу»). *Інтегровані комунікації*. 2019. № 2(8). С. 96–100.

Світлана Володимирівна Шафранська,
заступник директора наукової бібліотеки
Львівського національного університету природокористування
м. Львів

**ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Ключові слова: електронна бібліотека, наукова бібліотека ЛНУП, інформаційні ресурси, інституційний репозитарій, інновації.

Інформаційну базу наукових досліджень, навчальної діяльності та виховного процесу забезпечує Наукова бібліотека університету, яка незважаючи на швидкий розвиток нових інформаційних технологій, залишається одним з найважливіших джерел поширення результатів наукових досліджень, «сховищем» наукових знань. Тому ефективне використання та збереження інформаційних ресурсів є одним із найактуальніших завдань бібліотеки ЛНУП.

Модернізація вищої освіти диктує необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотек ЗВО і відкриває для них можливість стати потужними інформаційно-комунікаційними центрами, сприяти розвитку їхніх соціальних та освітніх функцій.

Діяльність Наукової бібліотеки ЛНУП зосереджена на формуванні та використанні інформаційних ресурсів, удосконаленні обслуговування користувачів різних категорій, запровадженні технології автоматизованих бібліотечно-інформаційних процесів, ефективному управлінні інформаційно-бібліотечним обслуговуванням, комплектуванні та організації фондів, бібліографічній діяльності бібліотек, веденні баз даних.

Повноцінний і якісний склад фонду бібліотеки ЛНУП є основою належного і оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування користувачів відповідно до їхніх інформаційних запитів.

Всесвітня мережа Інтернет глобально змінила процеси створення, розповсюдження та обміну інформацією. Це змушує бібліотеку будувати свою роботу на основі нових джерел інформації, модернізувати традиційні бібліотечні технології, впроваджувати нові форми бібліотечного обслуговування.

Впродовж останніх років все більш популярними стають електронні версії підручників, навчальних, методичних посібників та довідкових видань. Завдання наукової бібліотеки ЛНУП – накопичувати та надавати читачам – поруч з традиційними паперовими джерелами – принципово нові інформаційні ресурси, до яких у тому числі належить інституційний репозитарій (IP) – електронний архів відкритого доступу. Інституційний репозитарій Львівського національного університету природокористування (ЛНУП) надає вільний доступ до повних (або поданих в скороченні) електронних документів з наукового доробку університету та електронних видань з фондів бібліотеки.

У 2020 році керівництво університету ухвалило рішення про автоматизацію основних бібліотечних технологічних процесів. З цією метою у грудні цього року було придбано ліцензоване програмне забезпечення – програмну систему «УФД/Бібліотека» розробки корпорації «Український фондівий дім» (м. Київ). Безперервно здійснюється поповнення електронного каталогу (ЕК), що є найбільш перспективною базою даних для інформаційного забезпечення наукового та навчального процесу університету. Електронний каталог розташований на сторінці НБ ЛНАУ за посиланням ush.com.ua/lvlnau, а також доступний з планшету або смартфона з ОС Android. Загальний обсяг ЕК складає 150 994 бібліографічних записів.

В умовах, коли бібліотека не в змозі передплачувати достатню кількість періодичних видань, велику допомогу в обслуговуванні користувачів-науковців надають посилання на

повнотекстові ресурси, такі як «Наукова періодика України», що створюється Національною бібліотекою України ім. В. Вернадського та «Українські репозитарії», що розташований на блозі «Пан бібліотекар».

До послуг користувачів НБ безкоштовний доступ до реферативної наукометричної платформи Web of Science, Scopus, Google Scholar та до бази навчальної літератури видавництва ТОВ «ЦЕНТР НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» («ЦУЛ»), понад 1 400 найпопулярніших навчальних видань за різними тематиками, (www.culonline.com.ua).

З метою збереження видань та надання їх в загальний доступ у режимі on-line НБ ЛНУП передає електронні копії періодичних друкованих наукових фахових видань на зберігання до Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського – «Аграрна економіка» та «Вісник Львівського національного університету природокористування» (серії «Агроінженерні дослідження», «Агрономія», «Архітектура і сільськогосподарське будівництво», «Економіка АПК»). Вісник Львівського національного університету природокористування вже має певну аудиторію споживачів, має високу якість, як джерело наукової інформації, відображає найновіші досягнення науки, є важливим елементом інформаційного ресурсу, сприяє утвердженню пріоритетних цілей науково-дослідної діяльності та розвитку аграрної науки, забезпечує оперативну актуалізацію наукових досягнень у галузі (library@nbuv.gov.ua).

Наукова бібліотека ЛНУП працює в напрямку вдосконалення інформаційно-комп'ютерних технологій, постійно шукає інноваційні способи використання власних основних ресурсів, розширює доступ до документів, зокрема за рахунок мережевої взаємодії та розвитку нових сервісів, надає консультації науковцям з питань створення авторських профілів у БД Web of Science, спеціалізованих соціальних мережах, реєстрах ідентифікатора автора. Бібліотека вирішує питання підвищення ефективності використання об'єднаних ресурсів і організації доступу до них, збільшення темпів поповнення інформаційних ресурсів.

Література

1. Білик О. Мобільні застосунки - складова ефективності та дієвості сучасних бібліотек. *Бібліотечна планета*. 2020. № 3 (липень-вересень). С. 16-19.
2. Вергунов В. Оцифрування бібліотечного фонду Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України - пріоритетний напрям його збереження та репрезентації. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 9-13.

3. Коваленко С., Пономаренко Л. Від дистанційної освіти до "освіти у смартфоні": цифрова освіта та роль освітянських бібліотек в її розвитку. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 8. С. 30-37.

4. Матвієнко О., Цивин М. "ІТ-бібліотекарі": пошук шляхів інноваційності, трудової мобільності чи зміна ціннісних орієнтирів професії. *Вісник Книжкової палати*. 2020. № 3. С. 25-30.

Ольга Іванівна Шкира,
директор бібліотеки
Університету Григорія Сковороди в Переяславі,
заслужений працівник культури України
м. Переяслав

БІБЛІОТЕКА ЯК СОЦІАЛЬНА ІНСТИТУЦІЯ ПАМ'ЯТІ : РЕСУРС КРЕАТИВНОГО АТМОСФЕРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Ключові слова: бібліотека, університет, архіви, інституції пам'яті, умовний простір особистості.

Серед численних соціальних інститутів, які здійснюють функції збереження національної пам'яті, бібліотекам, архівам та музеям належить особлива роль. Дані установи покликані збирати, зберігати, науково досліджувати та надавати у суспільне користування історико-культурні джерела, історичні артефакти, що є свідками розвитку суспільства в його багатьох вимірах. Це є своєрідне творення історичних документальних депозитаріїв і мають величезне значення у накопиченні національної пам'яті, це є потужні акумулюючі посередники між минулим, сучасним і майбутнім. Діяльність інституцій пам'яті інколи подаються через метафори — «скарбниці пам'яті нації», «будинки пам'яті», «сховища пам'яті», «суспільні інститути пам'яті» тощо.

Музеї на відміну від архівів та бібліотек, які збирають переважно документальну спадщину, мають широкий профіль комплектування музейних предметів меморіального значення : предметів — свідчень епохи в усій сукупності форм, видів та носіїв пам'яті, артефактів, які транслюють певний культурний код нації, виховують візуальну культуру і

зберігають репрезентативні та унікальні рухомі й нерухомі пам'ятки матеріальної та духовної культури.

Бібліотеки ж концентрують опубліковану людством інформацію. Вони зберігають документально-інформаційні масиви як оперативного, так і меморіального характеру. У цьому їхня важлива перевага над іншими установами пам'яті та інформаційними центрами. Бібліотеки формують культуру збереження інтелектуальної та творчої думки рукописного періоду та періоду друку, а нині — електронної епохи людства.

Бібліотека Університету Григорія Сковороди в Переяславі з самого початку свого існування з 1986 року приділяє значну увагу щодо накопиченню ресурсу в царині формування інтелектуально-атмосферного середовища, одним із сегментів якого є творення умовного простору видатних особистостей України в бібліотеці. Висвітлення інформації та вшанування пам'яті відомих особистостей України, а також видатних мешканців Переяславщини, життя і діяльність яких тісно пов'язана з історією міста, досить вдало відбувається завдяки просторовому експонуванню матеріалів. Щоб яскраво відтворити життя і діяльність відомої особистості, відобразити пам'ятні моменти в житті університету і бібліотеки колектив книгозбірні максимально використовує архітектурні особливості приміщення для композиційної та образної організації експозиції. Наповненням експозицій є матеріали, які компонуються смислове і візуально. Це матеріали про життя і творчість відомих людей, особисті речі та особові бібліотеки, книги інших авторів про них, предмети, картини тощо. Так, у залі інформаційних ресурсів «Чумацький шлях» створено просторові експозиції, присвячені діяльності українського літературознавця, театрознавця, професора Українського Вільного Університету в Мюнхені, громадському і політичному діячу, члену Проводу ОУН Юрію Бойку-Блохіну (Архів-музей родини Блохін). Це виокремлена бібліотечна кімната. Особова бібліотека професора, яку перевезла вдова в Україну, складає близько 2 000 документів і велика кількість рукописів, що постійно обробляється і створюються різнопланові теки. Це частинка територіально старої Європи, бо професор жив і працював в Мюнхені. Видання унікальні, ще друкувалися на друкарській машинці. Книги зібрані авторів які були в екзилі. Пані Дарина, дружина Юрія Гавриловича, з кожною поїздкою привозить нові якісь речі, артефакти, фото, книги. Архів затребуваний науковцями у дослідженні документів, результатом чого є захищені випускові кваліфікаційні роботи магістрантів, докторантів. На сайті університетської бібліотеки створено рубрику «Німецько-Українське об'єднання імені Юрія Бойка-Блохіна» <https://library.uhsp.edu.ua/>

Ще одним простором особистості в бібліотеці університету є архівний куточок патріарха музейної справи М. І. Сікорського. Михайло Іванович Сікорський (13.10.1923 – 27.09.2011) – музеєзнавець, історик, етнограф, археолог, заслужений працівник культури УРСР (1966), почесний член Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, почесний член Академії архітектури України (1998), Герой України (2005), лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка (1989), премій імені Дмитра Яворницького (1993), імені Володимира Вернадського (2001), премії «Гордість України» (2003), почесний громадянин міста Переяслав-Хмельницький (1984). М. І. Сікорський – автор 130 наукових робіт і публікацій, серед яких – 12 книг, зокрема «Переяслав-Хмельницький» (1969), «На землі Переяславській» (1983), «На землі Київській» (1991), «Київщина» (1992), «Скарби нашої пам'яті» (1993), «Музеї землі Переяславської» (2004) тощо.

Це його бібліотека, архівні матеріали, особисті речі, книжкові полиці з особистої оселі, гіпсовий портрет, документи, нагороди, листівки. В ЕК є особовий бібліографічний простір, а також в репозитарії створено бібліографічний анотований електронний ресурс : «Бібліографічний портрет Михайла Івановича Сікорського» <http://ehsupir.uhsp.edu.ua/>. Є премія імені Михайла Сікорського, щороку проходять «Сікорські читання», завантажуються стенограми в університетський електронний архів.

У межах співпраці з Національним історико-етнографічним заповідником «Переяслав» в різних локаціях бібліотечного середовища демонструвалася розгорнута виставка в документах «Простір особистості – Володимир Заболотний у наукових дослідженнях Людмили Набок» та експозиція акварельного живопису Володимира Гнатовича. Умовний простір великого українця присвячений 120-річчю від дня народження уродженця Переяслава, відомого архітектора, засновника і президента Академії архітектури України, автора проєкту будинку Верховної Ради України створений із невеликих, але цікаві документів, фотографій, листівок, дописів; експозиція фотокопій акварель сформована зі збірки Меморіального музею академіка В. Г. Заболотного НІЕЗ «Переяслав». На картинах відображена природа та краєвиди Переяслава – вулиці міста, мальовничі береги Дніпра та Трубежа, рідне обійстя, а також куполи храмів Переяслава, Києва, Чернігова, що потопають у зелені верховіть. Як бачимо, Переяслав надихав Володимира Гнатовича на творчість. Акварелі насичені кольоровою гамою, сповнені простором, передають позитивний настрій, гармонію автора з природою. Підбірка задокументованих наукових досліджень Людмилою Набок про архітектора Заболотного розміщені у відкритому доступі в електронному архіві Університету.

У мистецькому просторі університетської книгозбірні створений ще один умовний простір переяславської майстрині, де експонується виставка картин, присвячена творчості вишивальниці, майстрині декоративного розпису, заслуженого майстра народної творчості України Марії Буряк. Марія Буряк народилася в селі Ковалин на Переяславщині. Є представником наївного мистецтва України. Наїв-арт або примітивізм (від фр. Primitivisme – спрощення, простота, не ускладненість) – художній напрям, що спрощує світ і людину, яка прагне побачити цей світ дитячими очима, радісно і просто, поза «дорослої» складності. До наївного мистецтва належать роботи непрофесійних художників, величина таланту яких перекриває відсутність професійних навичок. Марія Буряк починала свою творчість з малювання узорів для вишивок. Згодом у творчості стали переважати рослинно-орнаментальні композиції, квіти, фантастичні птахи. На виставці представлено роботи студентів педагогічного факультету нашого університету (керівник : к.п.н., доцент Ольга Стрілець). Картини–копії відображають мотиви творчості народної художниці. Їм притаманна кольорова насиченість, символічне звучання. Окрім художніх творів тут також експонується гіпсове погруддя Марії Буряк, автором якого є заслужений художник України, скульптор Степан Куций.

Досить цікавим є експонування настінних автографів відомих особистостей – спортсменів, які були студентами університету, науковців вишу та його гостей. Серед яких відомі українці. Їх вже за 80. Першим закарбував в бібліотеці історичний настінний автограф 11.03.2009 р. **«УДАЧИ!» Володимир Кличко**, Герой України, професійний боксер, олімпійський чемпіон з боксу у надважкій ваговій категорії (1996 рік), чемпіон світу з боксу у важкій категорії за версіями WBO (2000-2003 роки, 2008-2015 роки), IBF (2006-2015 роки), IBO (2006-2015 роки), The Ring (2009-2015 роки), WBA (2011-2015 роки), голова правління благодійної організації «Фонд братів Кличків». Випускник факультету фізичного виховання Переяслав-Хмельницького педагогічного інституту (1996 р.).

Зафіксував свій автограф 24.02.2011р. **«З побажанням добра, щастя, здійснення мрій!» Леонід Каденюк**, Герой України, перший космонавт незалежної України льотчик-випробувач 1-го класу, генерал-майор авіації. Книга «Місія — Космос», (2009 р.) отримала перше місце на конкурсі «Книжка року 2009» в номінації «Обрії». Народний Посол України. 18.01.2011 р.

Іван Стогній, український вчений у галузі філософії, етики, естетики, професор, перший ректор Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту імені Григорія Сковороди (1993-1998 рр.), заслужений працівник освіти України (1990 р.), Почесний громадянин міста Переяслав-Хмельницького (1996 р.), лауреат Міжнародної

премії імені Г. Сковороди (2009 р.) залишив такий настінний напис : «Однодумці, вірні друзі Герой України Михайло Сікорський і перший ректор, професор, академік Іван Стогній завжди розумілися, допомагали один одному в становленні і зростанні 27 музеїв і педагогічного державного університету імені Григорія Сковороди на славній землі історичної, древньої Переяславщини. Успіхів усім на планеті».

29.04.2015 р. український астроном, першовідкривач комети Чурюмова-Герасименко (1969 р.) та Чурюмова-Солодовникова (1986 р.), член-кореспондент Національної академії наук України, директор Київського планетарію, головний редактор астрономічного науково-популярного часопису «Наше небо» (2006-2009 рр.), президент Українського товариства аматорів астрономії, Людина сторіччя (2014 р.), дитячий письменник **Клим Чурюмов** написав : **Космос кличе нас!**

19.04.2017 р. **Володимир Яворівський**, український письменник, громадсько-політичний діяч, борець за незалежність України, член Наглядової ради Національної суспільної телерадіокомпанії України, лауреат Шевченківської премії за повість «Вічні Кортеліси» (1984 рік), член Спілки письменників України з 1971 року, Спілки журналістів України з 1969 року написав пророчий автограф **«Слава українському Переяславу – без Москви!»**.

21.11.2017 р. **Левко Лук'яненко**, Герой України, український політичний та громадський діяч, письменник, колишній дисидент, борець за незалежність України, автор документа «Акт проголошення незалежності України», співзасновник Української Гельсінської Групи, народний депутат України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка (2016 р.) з прихильністю прославив студентство **«Слава випускникам Переяславського університету!!!»**.

15.05.2019 р. **Василь Шкляр**, сучасний український письменник, політичний діяч, один із найвідоміших і найбільш читаних сучасних українських письменників. Його називають «батьком українського бестселера». Нагороди «Золоте перо» (1995 р.), «Золотий Бабай» за кращий гостросюжетний роман («Ключ», 1999 р.), «Коронація слова» в номінації «Роман» («Елементал», 2002 р.), Національна премія України імені Т. Шевченка, за роман «Чорний ворон. Залишенець», 2011 р.). Його настінне побажання **«На переяслівсько – козацьке щастя!»**.

12.02.2020 р. **Жадан Сергій Вікторович**, український письменник, перекладач, громадський діяч, фронтмен гуртів Жадан і Собаки та Лінія Маннергейма. Автор романів «Депеш Мод», «Ворошиловград», «Месопотамія», «Інтернат», поетичних збірок

«Цитатник», «Ефіопія», «Життя Марії», «Тамплієри», «Антена», «Список кораблів» та інших, зафіксував побажання **«Добра, удачі, радості!»**.

Зокрема, це лише невелика кількість особистостей представлена, з якими університетська бібліотека проводила зустрічі, обмінювалась думками, діалогами і мала особливу можливість закарбувати моменти історичної пам'яті в автографах.

У фондах бібліотеці зберігаються 32 колекції особових бібліотек вітчизняних вчених та науковців української діаспори, які вміщують близько 20 тисяч документів. Для зручного пошуку створені анотовані паспорти дарувальників особових бібліотек, а саме - короткі відомості про дарувальників, біографічні дані, роки навчання та праці, коло наукових інтересів, тематика колекції бібліотеки, а також обов'язкові відомості про започаткування колекцій та кількість подарованих документів. В ЕК в класифікаторі виділена рубрика «Архіви. Колекції».

Книгозбірня УГСП долучилася до формування колекції Національної цифрової бібліотеки України нинішня російсько-українська війна буде однією з найбільш задокументованих. Важливо зберегти для нащадків свідчення про обстріли та ракетні удари, облаштування укриттів, оборону регіонів, волонтерський рух, роботу лікарень, життя місцевих та переселенців. Публікації в ЗМІ та Інтернеті, офіційні документи, фотографії та відео, історії людей — все це потребує фіксації для подальшого збереження. Саме тому ще на початку березня Українська бібліотечна асоціація / Ukrainian Library Association закликала бібліотекарів збирати документи про війну (деталі тут) та акумулювати їх у загальний архів, який стане однією з колекцій майбутньої Національної цифрової бібліотеки. Робота ведеться на спільному сервері, а матеріали формуються за однаковими правилами. Бібліотека Університету Григорія Сковороди в Переяславі долучилась до цієї відповідальної та вкрай важливої роботи, систематично збираємо цифрові документи про нинішню фазу російсько-української війни, а саме : факти російської агресії та українського спротиву (фото-, відео-, аудіоматеріали); фейки та маніпуляції, які поширюються в інформаційному просторі; факти, що підтверджують підтримку України, і бібліотечної спільноти зокрема, у всьому світі та на всіх рівнях; творчість, як зброя та демонстрація нескореності (малюнки, плакати, фотожаби, меми, гумор, музика тощо). Українці пліч-о-пліч стоять у цій війні і перемога залежить від кожного з нас. Ми витримаємо і збережемо свідчення про страшні злочини росії та про незламність і стійкість українського народу.

В сьогоднішній дуже важливо зберігати історичну пам'ять, акумулювати як традиційні так і електронні ресурси в бібліотеках, професійно оприлюднювати відповідні документи,

доносити правду людям! Це все під силу нам, бібліотечним працівникам, фахівцям гуманітарного фронту!

Література

1. Дубровіна Л. А., Киридон А. М., Матяш І. Б. Інституції пам'яті: архіви, бібліотеки, музеї та культурно-історичні заповідники. *Енциклопедія історії України: Україна-Українці*. Кн. 2. Київ : Наукова думка, 2019. 842 с. URL : <http://www.history.org.ua/?termin=2.23>
2. Модельовання арт-простору у бібліотечному середовищі вищого навчального закладу як засіб формування високодуховної та моральної особистості : інформ.-бібліограф. нарис / уклад .: О. І. Шкира, О. Л. Пешкова, Т. Л. Деркач та ін. Переяслав (Київ. обл.), 2019. 448 с. URL : <http://ehsupir.uhsp.edu.ua/handle/8989898989/4384?show=full>
3. Про створення Web-сайту Державного комітету архівів України. Наказ Державного Комітету архівів України з основної діяльності та з особового складу від 20 вересня 2000 р. № 53. URL : www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU

Олена Петрівна Шкурко,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
заступник директора з наукової роботи
Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК ЗВО В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Ключові слова: *обслуговування користувачів, змішане навчання, заклад вищої освіти, наукова бібліотека, зворотній зв'язок, клієнтоорієнтований підхід, система управління якості, дистанційні послуги.*

Сучасний етап характеризується модернізацією системи вітчизняної освіти, обумовленою глобалізацією, інформатизацією, інтеграцією у світовий освітній простір. Глобальна пандемія сприяла диверсифікації форм навчання у закладах вищої освіти (ЗВО).

МОН України у червні 2020 р. розробило рекомендації щодо організації змішаного навчання - поєднання навчання онлайн та традиційного навчання в закладах освіти. Цифровізація вищої освіти отримала подальший розвиток в умовах воєнного стану в Україні внаслідок російської агресії.

Нова парадигма освіти, цифровізація обумовлюють зміну соціокомунікативної діяльності бібліотек, організації обслуговування користувачів. Наукові бібліотеки ЗВО, реагуючи на зміни, удосконалюють свою діяльність, активно впроваджують дистанційні послуги, а також інші методи та форми роботи для покращення обслуговування здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, задоволення їхніх потреб, результативності діяльності в умовах сьогодення.

Для розуміння важливості проблеми обслуговування користувачів бібліотек цінними є розвідки зарубіжних та вітчизняних науковців : Т. Вилегжаніної, І. Давидової, К. Еббот, В. Жукової, О. Ісаєнко, О. Кліменко, О. Кобелева, М. Лайна, О. Мар'їної, В. Маркової, В. Медведєвої, Р. Морзе, Т. Новальської, М. Слободяника, Г. Шемаєвої, В. Ярощук та ін.

Водночас не вирішено багато питань щодо практики та методології обслуговування користувачів наукових бібліотек ЗВО в умовах дистанційного та змішаного навчання. Актуальність дослідження обумовлена тим, що в умовах нової парадигми освіти необхідно розробити для наукових бібліотек ЗВО, які відрізняються одна від одної, спільні механізми оптимізації обслуговування користувачів ЗВО.

Бібліотеки змінюються, вони стають гібридними : традиційними та електронними, активно впроваджуються мультимедійні технології та соціальні комунікації для обслуговування користувачів. Вимога нинішнього часу в бібліотеках ЗВО - електронна бібліотека навчально-методичних видань, яка забезпечує літературою дисципліни, які вивчаються в університеті, та надає доступ до них при дистанційному обслуговуванні.

Науково-технічна бібліотека (НТБ) Національного авіаційного університету (НАУ) починаючи з весни 2020 р. після переведення діяльності ЗВО України в дистанційний режим внаслідок епідемії коронавірусу, здійснювала змішане обслуговування користувачів. Дирекція НТБ НАУ оперативно удосконалила діяльність щодо бібліотечно-інформаційних сервісів, був розширений спектр дистанційних послуг, для зручності користувачів як на сайті НТБ НАУ, так і в соціальних мережах бібліотеки була надана інформація щодо дистанційних видів діяльності бібліотеки, виконавців, їхні контакти, електронні адреси.

Зазначимо, що особливим попитом користуються послуги щодо інтернет замовлень

літератури; електронних комплектів підручників та навчально-методичних видань, які доступні онлайн у форматах DOC та HTML (для тих, хто працює з телефону); отримання індексів УДК на тези, статті онлайн та за допомогою телефону; консультування щодо підтримки наукових досліджень; оформлення бібліографічних посилань в роботах та списків використаних джерел відповідно до ДСТУ 8302:2015, міжнародних стилів цитування тощо.

Новий формат набуло навчання інформаційної грамотності здобувачів вищої освіти в NAU Library Open School, співробітники НТБ НАУ за допомогою сервісу Google Meet ознайомили студентів з інформаційними системами бібліотеки, навчали вимогам академічної доброчесності, правилам цитування, методам пошуку інформації в бібліотеці та Інтернет тощо. Під час проведення практики здобувачів вищої освіти в онлайн форматі керівники відділів ознайомили з діяльністю відділів бібліотеки, її відділів, веденням діловодства та архівної справи, відповідали на питання.

Практика НТБ НАУ засвідчила, що споживачі одночасно використовують як онлайн, так і офлайн-послуги. Навіть при дистанційному навчанні здобувачі вищої освіти бажають мати паперові комплекти навчально-методичних видань, з задоволенням використовують затишні приміщення бібліотеки з можливістю доступу до Wi-Fi для навчання, викладачі в відділах бібліотеки отримують консультації щодо наукометрії, визначення індексів УДК, формування карт книгозабезпеченості дисциплін тощо.

Тренд в діяльності сучасних бібліотек - клієнтоорієнтовий підхід, спрямований на надання бібліотечних сервісів для якісного забезпечення потреб користувачів. Присутність НТБ НАУ в соціальних мережах, розповсюдження інформації про заходи, свої досягнення; а також використання проєкту розумного простору неформальної освіти Clever Space з вільним доступом та комфортними умови для індивідуальної та колективної роботи молоді університету, проведення лекцій, майстер-класів та тренінгів дозволяє бібліотеці реалізовувати себе як соціокомунікативну організацію, яка займає у суспільстві «третє місце». Реалізації принципу «бібліотека – третє місце» важливе значення надавала польський дослідник М. Войцеховська, яка зазначала його поряд з наданням послуг високої якості на основі впровадження стандартів ISO, TQM, орієнтацією на клієнта, застосуванням інформаційних технологій та нових методів організації управління характеристикою змін діяльності бібліотек [1, с. 56].

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває система управління якості у відповідності з міжнародними стандартами ISO 9001, яка ґрунтується на основі TQM. В НТБ НАУ система управління якості розроблялась, впроваджувалась та удосконалювалась

з 2008 р. Основна її мета – безперервне поліпшення діяльності на основі циклу Шухарта-Демінга «Плануй - Виконуй - Переверій - Дій». Задоволеність послугами користувача – важливий показник якості обслуговування, визначається за допомогою зворотного зв'язку, соціологічних досліджень, щорічних анкетувань користувачів щодо якості діяльності НТБ НАУ тощо. Дирекція НТБ аналізує зауваження, пропозиції, визначає дії щодо їх впровадження та повідомляє споживачів на сайті бібліотеки [2].

В умовах реалій сьогодення особливе значення має рівень професійної підготовки працівників бібліотек, регулярне підвищення кваліфікації, освіта протягом життя. Зокрема, науковець Г. Салата вважає, що «сучасний бібліотекар – це аналітик-синтезатор, який вміє шукати та оцінювати якість інформаційних ресурсів (з урахуванням потреб та запитів користувачів), інформаційний навігатор та посередник у системі документообігу (включаючи електронний), спеціаліст із соціальних комунікативних технологій» [3, с. 11].

Виклики сучасності породжують проблеми, які постають перед переважною більшістю керівництва наукових бібліотек ЗВО : обмежена кількість сучасного комп'ютерного обладнання; необхідність забезпечення надійності зберігання інформації на сайтах, в репозитаріях, постійного резервного копіювання інформації; відсутність безперебійності функціонування інформаційних систем та Інтернет; зменшення фінансування придбання підручників, передплати періодичних видань, затримка в отриманні періодики; недостатній рівень інформаційної грамотності у деяких бібліотекарів; відсутність комп'ютерної техніки та доступу до автоматизованих бібліотечних систем у бібліотечних фахівців вдома тощо.

Щодо шляхів покращення якості обслуговування користувачів наукових бібліотеках ЗВО слід зазначити : адаптацію системи обслуговування користувачів до умов дистанційного та змішаного навчання здобувачів вищої освіти; узагальнення досвіду бібліотек щодо розробки нових форм та методів обслуговування користувачів та їх впровадження в діяльність бібліотек України; вивчення зарубіжного досвіду та впровадження кращих практик в бібліотечну діяльність; удосконалення інтерактивного обслуговування; підвищення конкурентоздатності бібліотек; постійний зворотній зв'язок з користувачами; усунення ризиків та використання можливостей тощо.

Процес розвитку нових форм та методів обслуговування користувачів, який здійснюється в наукових бібліотеках ЗВО України, накопичена інформація щодо запитів користувачів, досвід роботи бібліотек в нових умовах дистанційного та змішаного навчання змушують переосмислювати традиційні форми обслуговування та кардинально змінювати діяльність бібліотек.

Література

1. Войцеховська М. Problematyka zarzadzania zmianami w bibliotekach akademickich na poczatku XXI w. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали третьої наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Львів, 29 вересня 2011 р.). Львів Вид-во Львів. політехніки, 2011. С. 33-56.
2. Шкурко О. П. Шляхи поліпшення якості обслуговування користувачів наукових бібліотек ЗВО України. *Scientific achievements of modern society* : Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp. 1032-1036. URL: <http://sci-conf.com.ua>.
3. Салата Г. В. Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 7-13.

ЗМІСТ

Спасскова О. П. Шлях довжиною в 100 років: від книгозбірні Інституту народної освіти до сучасної університетської бібліотеки	4
Візнюк В. В. Університетська бібліотека як осередок діджиталізації освітнього процесу	8
Дьомін О. Б. Специфіка науково-дослідної роботи в наукових бібліотеках України (1991 – 2015 рр.).....	11
Білоус В. С. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : історія, реалії сьогодення, перспективи майбутнього.....	15
Вощенко О. І. Е-колекції в е-бібліотеці «Україніка» НБУ імені В. Вернадського: збереження та популяризація національної культурної спадщини.....	20
Левченко В. В. Приватна книжкова колекція професора Б. В. Варнеке – перлина книжкового фондубібліотеки Університету Ушинського.....	24
Кулієва Т. В. Науково-дослідна діяльність Національної наукової медичної бібліотеки України	28
Кирий С. В. Імідж бібліотеки в інформаційному просторі в реаліях війни	32
Забіянов Є. В., Антонюк Д. В. Психологічна підтримка в бібліотеці під час війни	37
Лисюк Ю. О., Літашова А. І. Мандрівна бібліотека, або як втриматися в інформаційному просторі устані подвійної евакуації	42
Бондарчук Я. С. Наш простір: методична складова розвитку інформаційного середовища наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова	45
Гулик І. В., Лозан С. М. Соціокультурна діяльність бібліотеки - важливий компонент у системі формування особистості студента	49
Бакуменко Л. Г. Наукова бібліотека закладу вищої освіти – переформатування діяльності в умовах реорганізації.....	54
Брагінська В. В., Щабельник В. В. Бібліотечно-інформаційна діяльність у цифровому середовищі в умовах воєнного стану в Україні	57
Букач В. М. Національна політика та бібліотечна справа в Україні в 1920-х роках	63
Гончаренко Н. Л. Розділ «Математика» у фонді цінної та рідкісної літератури бібліотеки Університету Ушинського та його використання у професійній підготовці майбутніх учителів математики	67
Гордієнко А. І. Війна, що змі(ц)нила дитячі бібліотеки	71
Груздевич М. В. Використання соціальних мереж Facebook та Instagram у діяльності бібліотеки Університету Ушинського	76

Данькевич Ю. В. Актуалізація інформаційно-аналітичних ресурсів бібліотек в умовах воєнного стану	79
Каштанова Т. В. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН в реаліях сьогодення.....	82
Клименко О. З, Сокур О. Л. Сучасна бібліотека у цифровому середовищі: досягнення і можливості	85
Костирко Т. М. Бібліометричне дослідження російської агресії в Україні з використанням наукометричної бази даних WOS.....	88
Крайтель О. П., Даніленко В. М., Башкатова Г. О. Фундаментальна бібліотека ОДАУ – історія довжиною в століття.....	96
Кукса Н. Б., Скибінський А. О., Воробйова Н. В. Бібліотека Харківського національного університету будівництва та архітектури: вчора та сьогодні.....	101
Лісова І. В. Бібліотека & Молодь: про що говорять соціологічні дослідження.....	105
Лоцинська Н. В. Редакторська діяльність у формуванні вектору розвитку журналу 20-30-х років «Червоний шлях».....	109
Луговцев Ю. М. Інформаційні потреби віддалених користувачів бібліотек півдня України	113
Максим О. А. Онлайн-комунікація як важлива сфера діяльності сучасного бібліотекаря.....	116
Марченко Н. П. «Дорослі» життєписи дитячих письменників і подвійна адресація видань для дітей у бібліотечній роботі з дорослим читачем	119
Москаленко О. О. Системне формування електронних інформаційних ресурсів в Державній науково-технічній бібліотеці України.....	122
Надрага М. С., Васільєва С. В. Робота Бібліотеки ЛНМУ імені Данила Галицького в умовах карантину та військового стану : завдання і роль в забезпеченні науково-освітнього процесу	125
Осіпова Г. С. Студентська бібліотека в контексті історії бібліотеки Ніжинського юридичного ліцею князя Безбородька (1840–1875 рр.).....	129
Павлів Н. Г. Формування предметних рубрик в електронному каталозі в умовах російсько-української інформаційної війни на прикладі досвіду Наукової бібліотеки НаУКМА	134
Панченко І. В. Діяльність Бібліотеки Університету Ушинського в 2000–2020-х рр...	137
Перепелиця І. Г. Робота бібліотеки в реаліях воєнного часу	141
Русначенко Т. М. Біобібліографічні ресурси бібліотеки: погляд через призму сучасності	145

Твердохлібова Я. М., Ковалевська Д. С. Освітньо-мистецький фонд бібліотеки художньо-графічного факультету в змісті професійної підготовки майбутніх учителів та художників	149
Туровська Л. О. Інноваційні підходи до бібліотечно-інформаційного обслуговування (з досвіду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського).....	152
Углова О. В. Інформаційно-бібліографічне забезпечення наукових досліджень персоналій галузі уДНАББ ім. В. Г. Заболотного	156
Шафранська С. В. Функціональні можливості електронної бібліотеки Львівського національного університету природокористування	160
Шкира О. І. Бібліотека як соціальна інституція пам'яті: ресурс креативного атмосферного середовища	163
Шкурко О. П. Особливості обслуговування користувачів наукових бібліотек ЗВО в умовах дистанційного та змішаного навчання	169